

vanskelig å forstå at bevis kan forspilles, og særlig ikke etter den situasjon som nå foreligger, at skipets loggbøker, journaler osv. er blitt stilt til myndighetenes disposisjon. Og det er også ganske urimelig å tenke seg at kapteinen vil prøve å komme seg ut av landet før myndighetene er ferdig med å granske hans forhold.

Den japanske ambassadør — muligens var det den japanske charge d'affaires — var innkalt til Utenriksdepartementet i Oslo forleden dag, og den norske ambassadør i Tokyo har også rettet henvendelse til det japanske utenriksministerium i saken.

Jeg synes, etter det kjennskap jeg har til saken i øyeblikket, at det nå må være grunn til å håpe at kapteinen vil bli løslatt fra varetektsarresten. Under enhver omstendighet vil Utenriksdepartementet forfølge saken med oppmerksomhet og energi.

Møtet hevet kl. 15.30.

Møte mandag den 10. desember kl. 10.

President: L a n g h e l l e.

D a g s o r d e n :

1. Spørsmål fra representanten Hvasovd til industriministeren:

«Når kan en vente at Industridepartementet vil ta stilling til søknaden om forhøyelse av konsesjonsavgiftene for de eldre reguleringer innen Nore og Uvdal kommune?»

2. Innstilling fra skog-, vassdrags- og industrikomiteen om samtykke til at et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere får tillatelse til erverv og regulering i Rødal—Suldal-vassdraget m. v. (innst. S. nr. 59).
3. Innstilling fra skog-, vassdrags- og industrikomiteen om kontrakt om levering av kraft til Sør-Norge Aluminium A/S (innst. S. nr. 60).
4. Innstilling fra skog- vassdrags- og industrikomiteen om samarbeid mellom staten og Norsk Hydro om utbygging av Rødal—Suldal og tilleggsbevilgning for budsjett-terminen 1963 (tillegg til budsjett-innst. S. nr. 129).
5. Innstilling fra skog-, vassdrags- og industrikomiteen om utbygging og finansiering av kraftverkene Rana og Trollheim og stamlinje Rana—Tunnsjødal (innst. S. nr. 34).

6. Innstilling fra skog-, vassdrags- og industrikomiteen om reguleringsbestemmelser for statsregulering av Folla—Vindøla-vassdragene m. v. i Møre og Romsdal fylke (innst. S. nr. 35).
7. Innstilling fra skog-, vassdrags- og industrikomiteen om reguleringsbestemmelser for statsregulering av Bjerka—Plura m.v. (innst. S. nr. 36).
8. Tilråding frå skog-, vassdrags- og industrinemnda om løyving til Kings Bay Kull Comp. A/S (utsatt kap. 965 i budsjett-innst. S. nr. 79).
9. Innstilling fra skog-, vassdrags- og industrikomiteen om forlengelse av løpende statsgaranti for lån 9 mill. kroner til Store Norske Spitsbergen Kulkompani A/S (innst. S. nr. 45).
10. Innstilling fra skog-, vassdrags- og industrikomiteen og tilleggsbevilgning til Institutt for Atomenergi (innst. S. nr. 62).
11. Innstilling fra militærkomiteen om Forsvarsbudsjettet (budsjett-innst. S. nr. 119).
12. Innstilling fra militærkomiteen om Forsvarets verksteddrift m. m. (budsjett-innst. S. nr. 132).
13. Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteen om øket norsk bidrag til De Forente Nasjoners vaktstyrker i Kongo (innst. S. nr. 56).
14. Referat.

Presidenten: Representanten Selvik, som har hatt permisjon, har igjen tatt sete.

Den innkalte vararepresentant for Bergen, husmor Agnes Bakkevig, har tatt sete. Fra representanten Jenny Lund foreligger følgende permisjonssøknad, datert 8. desember 1962:

«Tillater meg hermed å søke permisjon fra Stortinget fra og med mandag 10. ds. til og med lørdag 15. ds. Legeerklæring følger.

Varamann bes innkalt.»

Etter forslag av presidenten ble enstemmig besluttet:

1. Saken behandles straks.
2. Søknaden innvilges.
3. Vararepresentanten, sekretær Ole Kjønsvik, innkalles for å møte i permisjonstiden.
4. Vararepresentanten Kjønsvik innvelges i Lagtinget under representanten Jenny Lunds permisjon.

Statsråd Holler overbrakte 2 kgl. proposisjoner (se under Referat).

S a k n r. 1.

Spørsmål fra representanten Hvasovd til industriministeren:

«Når kan en vente at Industridepartementet vil ta stilling til søknaden om forhøyelse av konsesjonsavgiftene for de eldre reguleringer innen Nore og Uvdal kommune?»

Hvasovd: I mars 1958 ble det fra Nore og Uvdal kommuner i Numedal sendt søknad til Industridepartementet angående justeringer av erstatninger og årlige avgifter for Nore-reguleringene. Det har senere vært purret på saken uten at det ennå foreligger noe eksakt svar.

Det er forståelig at det kan ta noen tid å bringe klarhet i alle de problemer denne søknad reiser. Vanskelighetene er sikkert mange, og det er mulig at denne sak ikke kan løses for Nore-reguleringene alene, men vil få konsekvenser for alle statsreguleringer.

Denne side ved saken ble grundig drøftet i Stortinget under ordskiftet om endringer i lov om vassdragsreguleringer av 10. april 1959. Hovedspørsmålet under drøftingene ble da også hvordan man best kunne komme fram til lovbestemmelser som tok sikte på å opprettholde så langt det var praktisk mulig, i hele konsesjonstiden den reelle verdi av avgiften. Pengeverdien var falt betraktelig etter at de nå gjeldende konsesjonsavgifter ble fastsatt.

Et mindretall hevdet i denne forbindelse at justeringer som etter den nye lov skulle foretas etter 20 år, burde gjøres gjeldende også for de eldre reguleringer, mens flertallet slo fast at loven på dette punkt ikke kunne gis tilbakevirkende kraft. Det kunne føre til at man fikk juridiske vanskeligheter om en forsøkte å bestride det faktum at dette er bestemmelser og pålegg som er gitt og slått fast overfor konsesjonshaveren, og som man da selvfølgelig gjør regning med å få beholde.

Behandlingen i Stortinget førte altså ikke til noen ordning når det gjaldt dette spørsmålet, men det var alminnelig enighet om at man fikk vente på en utredning fra departementet om denne sak. Det er rimelig at de kommuner som er berørt, knytter visse forhåpninger til denne utredning — forhåpninger om at det skal bli mulig å rette på det misforhold som hersker mellom nye og eldre konsesjonsavgifter.

Jeg er overbevist om at denne sak kan løses, om ikke på annen måte, så i hvert fall i form av billighetserstatninger til den enkelte kommune.

Her må staten med statskraftverkene gå foran med et godt eksempel, og likeledes med-

virke til at de private verker følger opp i samme retning.

Ser vi på reguleringene i Nore og Uvdal i forhold til de nye Hallingdal-reguleringene, er det forståelig at de nevnte kommuner presser på for å få en avgjørelse. De øvre bygder i Numedal og Hallingdal må vel kunne sies å ha noenlunde samme næringsgrunnlag. Turistnæringen og dermed andre servicenæring, som har fått slikt omfang i Hallingdal, er det også store muligheter for i Numedal, men på grunn av de dårlige kommunikasjoner og kommunenes elendige økonomi, er takten i utbyggingen av disse næringer lite tilfredsstillende.

Fra den første del av Nore-reguleringen, Tunnhovd i 1921, og fram til i dag er grunnlaget for de skjønn som avholdes, helt endret. Det legges i dag stor vekt på at konsesjonshaveren gir betydelige beløp til fonds for opphjør av nye næringer og bevarelse av eldre næringer, og i noen grad ytes det også årlige beløp til bestemte formål, utenom de vanlige avgifter til grunneier, stat og kommune.

Avgifter som i 1921 ble satt til 30 øre pr. innvunnet naturhestekraft, står i et skrikende misforhold til våre dagers avgifter. De var kanskje forsvarlige etter den tids skjønn, men erfaringen i tiden etter viser at urett er begått mot kommuner og grunneiere, som ikke har fått erstatning i forhold til de skader og ulemper som er forvoldt. Videre utbygging av vassdraget og skjønn som senere er avholdt, har rettet noe på skjevheten hva erstatninger for skade og ulemper angår, men konsesjonsavgiften til kommunene står fortsatt på et lavmål.

Det er mitt håp at denne sak nå ordnes slik at de kommuner det her gjelder, får rettet noe på sin dårlige økonomi, og det er et rimelig krav som her fremsettes, når en ser det i forhold til de betydelige verdier som føres ut av bygda i form av elektrisk kraft.

Dette er begrunnelsen for det spørsmål som jeg har fremsatt, og som presidenten nettopp refererte.

Statsråd Holler: Spørsmålet gjelder spesielt konsesjonsavgiftene for de eldre reguleringer innen Nore og Uvdal herreder. Saken har imidlertid en videre sammenheng. I forbindelse med behandlingen av reguleringsbestemmelsene for Tokke-Vinjevassdraget i 1960 ble departementet anmodet om å ta opp spørsmålet om en justering så vel av konsesjonsavgiftene som de årlige erstatninger til grunneierne til alminnelig vurdering for alle statsreguleringer.

Saken ble forelagt Vassdrags- og elektrisi-

tetsvesenet, som hadde saken oppe i hovedstyremøte 14. februar i år. Hovedstyrets medlemmer ønsket imidlertid undersøkt om spørsmålet kunne la seg ordne også for de reguleringer som er gjennomført i henhold til konsesjon, det vil si av kommuner og private, før endelig uttalelse gis om justering for de eldre statsreguleringer. I samsvar med dette ble saken ved brev av 18. april 1962 forelagt Reguleringsforeningens Landssammenslutning. Landssammenslutningens svar av 18. oktober i år går sterkt imot tanken om justeringer når det gjelder eldre reguleringskonsesjoner.

Departementet har fått opplyst at Hovedstyret mener å kunne behandle saken i et av sine første møter. Når Hovedstyrets uttalelse foreligger, vil departementet gjøre hva det kan for å fremme saken for Stortinget så hurtig som det er mulig.

Hvashovd: Jeg takker statsråden for svaret.

For så vidt var jeg klar over de veier denne saken har gått i den senere tid, og har ikke noe å tilføye til det. Men jeg tok det ut av statsrådens svar at det muligens ville bli vanskelig å komme fram til en generell ordning, og derfor antydte jeg i mitt innlegg mulighetene for en ren billighetserstatning.

Jeg vil ikke her oppta mer tid, men jeg vil henvise til at vi stadig får oss forelagt nye reguleringssaker. Jeg skal heller ikke foregripe utviklingen, men vi har til behandling et par saker i dag hvor dokumentene med all tydelighet viser hvilket grunnlag som nå blir lagt for bedømmelsen av avgifter og erstatninger. Men jeg kunne tenke meg å spørre industriministeren om han i dag kunne si noe bestemt om mulighetene, dersom en ikke kommer fram til en annen ordning, til i hvert fall å få en form for billighetserstatninger.

Statsråd Holler: Jeg finner det ikke riktig av departementet å komme med noe utsagn om dette så lenge saken ikke er ferdigbehandlet av den rådgivende instans departementet har for å vurdere slike spørsmål, nemlig Hovedstyret.

Presidenten: Etter konferanse med industrikomiteen vil presidenten foreslå at sakene 2, 3 og 4 på kartet behandles under ett — og anser det bifalt.

Sak n r. 2.

Innstilling fra skog-, vassdrags- og industrikomiteen om samtykke til at et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere får tillatelse til erverv og regulering

i Røldal—Suldal-vassdraget m. v. (innst. S. nr. 59).

Sak n r. 3.

Innstilling fra skog-, vassdrags- og industrikomiteen om kontrakt om levering av kraft til Sør-Norge Aluminium A/S (innst. S. nr. 60).

Sak n r. 4.

Innstilling fra skog-, vassdrags- og industrikomiteen om samarbeid mellom staten og Norsk Hydro om utbygging av Røldal—Suldal og tilleggsbevilgning for budsjett-terminen 1963 (tillegg til budsjett-innst. S. nr. 129).

Presidenten: Hr. Leirfall får ordet til dagsordenen.

Leirfall: Dei sakene vi no skal behandle, er av ein slik storleik som vi sjelden har når det gjeld saker som er oppe i Stortinget. Det gjeld investeringar til 800 mill. kroner. Det er innvikla reguleringssaker, det er mellom anna ei selskapsavtale med Norsk Hydro, der det delvis skal innførast nye prinsipp, og det er spørsmål om løyve for kraftlevering til eit utanlandsk aluminiumselskap.

I betraktning av den rekkevidda sakene har, vil eg sterkt presisere at både komiteen og Stortinget her får uttillateleg kort tid til behandlinga. Stortinget har ofte vore i tidsnaud, det er så. Men det er heldigvis sjeldan at ein opplever at ein freistar å presse ei sak gjennom på ein slik måte.

Stortingskomiteen fekk sakene til behandling fredag den 30. november og innstillinga vart gjeven torsdag kveld den 6. desember. Vi hadde altså då hatt seks verkedagar til å behandle sakene i komiteen. Innstillingane frå komiteen vart offentleggjorde fredag, og vart ikkje kjende for Stortingets medlemmer før fredag kveld eller laurdag morgon. Stortingets medlemmer har altså hatt ein verkedag til å sette seg inn i desse store sakene. Eg meiner at ei slik saksbehandling er heilt uttillateleg, og den fører til at respekten for Stortingets arbeid setjast ned. Alle saman vil forstå at på så kort tid har ikkje Stortinget og dei enkelte medlemmer av Stortinget hatt høve til å sette seg inn i sakene. Senterpartiets stortingsgruppe har då også gjeve uttrykk for det i eit skriv til Presidentskapet, der vi presiserer at ein slik behandlingssmåte må tene til å sette ned tillita til Stortinget ute i folket.

Eg skal førebels ikkje seie meir om denne saka, men eg vil berre stille forslag om at saka blir utsett og slått opp på nytt kart over nyttår.

Eg vil også vise til det som komiteen har

1962. 10. des. — Reg. i Røldal—Suldal-vassdraget. — Levering av kraft til Sør-Norge Aluminium A/S. — Samarb. mellom staten og Norsk Hydro om utbygging av Røldal—Suldal m. v.

(Leirfall)

uttalt om at «en medvirkende årsak til at komitebehandlingen er blitt forsert slik» — og eg går ut frå også behandlinga i Stortinget, som kunne ha vore utsett eit par dagar iallfall, så Stortingets medlemmer fekk setje seg inn i innstillinga — er eit brev frå eit sveitsisk finansinstitutt som har forlangt at Stortinget skal behandle saka seinast i dag, dersom den timeplan som instituttet har sett opp for utlegging av dei utanlandske lån, skal kunne følgjast.

Presidenten: Hr. Leirfall har satt fram følgende forslag:

«Sakene 2, 3 og 4 på kart nr. 46 utsettes for å slåes opp på nytt kart over nyttår.»

Presidenten foreslår at taletiden i dette ordskifte, som da er begrenset til hr. Leirfalls utsettelsesforslag, blir satt til maksimum 5 minutter. — Det anses bifalt.

Bondevik: Då Stortinget gjekk over til den nye ordninga, var føremålet at hausthalvåret stort sett skulle reserverast for budsjettsaker og at andre saker så langt det var råd, ikkje burde koma inn og øydeleggja den rytmen som ein elles hadde tenkt å halda. Det er vel ingen tvil om at det hender at saker er av den karakter at ein vert nøydd til å køyra dei fram på stutt tid, og i slike tilfelle er det ingen grunn til kritikk. Men ein får også inntrykk av at departementa i visse høve presser saker fram på stutt tid og vil at Stortinget skal så å seia strø sand på, utan å få den tid som Stortinget treng for å setja seg grundig inn i ei sak som har store konsekvensar. Eg har inntrykk av at desse store sakene som no ligg føre, burde ha vore sende til Stortinget på eit tidspunkt som i alle tilfelle hadde gjort det mogleg for Stortinget å få noko meir tid til handsaminga — det gjeld både komitehandsaminga og sjølve drøftinga her i salen.

Dette er sjølvsagt ikkje nye ting. Me har hatt kjennskap til dei i heller lang tid. Men det er likevel slik at saka som sak, med alle dei dokument som trengst, har kome seint til Stortinget. Og det er særleg uheldig, etter mitt skjønn, at sakene kjem akkurat no, når Stortinget berre har få dagar att.

Eg meiner difor at komiteen har full rett i sin kritikk når han meiner at ein her ikkje har fått det som komiteen kallar for «rimelig tid». Og at Stortinget elles — dei andre representantane, som ikkje har hatt høve til å sjå innstillinga før på fredag — ikkje har fått «rimelig tid», det kan det vel ikkje finnast tvil om.

Når likevel saka er komen så langt at ho

er lagd fram for Stortinget og komiteen har gjeve si innstilling, og ikkje minst på grunn av det brevet som ein har fått frå Sveits, så kan ikkje eg for mitt vedkomande finna det forsvarleg å utsetja saka til over nyttår. Ho er etter mitt skjønn altfor alvorleg til det. Om det no skulle henda at ei slik utsetjing ville få store konsekvensar, så vil ikkje eg for mitt vedkomande vera med å ta ansvaret for det. Men eg vil gjerne stø den kritikken som har kome fram både i komiteen og gjennom hr. Leirfalls innlegg, at det er lite forsvarleg å ta så store saker på så stutt tid.

Engan: Jeg antar at jeg ikke er alene om å ha følelsen av at en ikke er i stand til å kunne ta standpunkt til en så stor sak som denne nå. Tre dager har vi hatt innstillingen for oss, og vi har jo også hatt andre ting å sette oss inn i i denne travle tida i Stortinget.

Hr. Bondevik nevnte brevet fra Sveits, og jeg vil si at det er ikke det jeg synes er minst betenkelig, at et utenlandsk — sveitsisk-fransk — bankkonsern forlanger saken ferdig behandlet i Norges nasjonalforsamling på en bestemt dag, med den korte tidsfristen vi har hatt.

Jeg kan ikke se at det er forsvarlig å behandle denne saken i dag, og særlig på bakgrunn av det som kom fram fra flere talere i trontale- og finansdebatten, om å vise resignasjon og begrense utbyggingen på mange andre områder. Stortingets medlemmer burde hatt tid til å få se det hele i sammenheng.

Jeg vil gjerne presisere at dette ikke betyr at vi i Senterpartiet vil gå imot saken. Vi ber bare om å få den nødvendige tid til å behandle denne store saken forsvarlig. Jeg vil gjerne støtte hr. Leirfalls forslag om utsetting.

Asdahl (ordfører for sakene): Hr. Leirfall sier i sin fraksjonsuttalelse i innstillingen at det har vært «umulig for komiteen å vurdere de uttalelser som er kommet fra de interesserte distrikter i anledning reguleringen». Spesielt peker hr. Leirfall på de krav som er kommet om tilleggsbetaling til de falleiere i Bratlandsdalen som har solgt sine fallrettigheter til en meget lav pris. Denne uttalelsen er komiteens øvrige medlemmer uenige i. Riktignok har vi hatt kort tid til selve komitebehandlingen, men det betyr ikke på noen måte at denne sak har fått noen dårligere behandling enn andre reguleringssaker. Tvert imot er denne saken bedre belyst enn de fleste reguleringssaker vi har hatt, idet komiteen som nevnt i august bl. a. besøkte de steder reguleringen omfatter, og hadde møter med ordførere og representanter for bønder og fall-

eiere både i Røldal og Suldal. I tillegg til dette kommer at komiteens medlemmer, dels under denne reise, dels tidligere, hadde fått Norsk Hydros søknad med tallrike bilag til Industri-departementet om regulerings- og ervervskon-sesjon.

Hva falleierne i Bratlandsdalen angår, inneholder proposisjonen et betydelig materiale om dette. I tillegg til dette har komiteen hatt et møte i Stortinget den 1. desember med bl. a. advokatene Wyller og Ueland samt ingeniørene Ræstad og Svaren, som ytterligere suppler-te falleiernes synspunkter. De synspunkter nevnte herrer fremla muntlig, ble også skrift-lig overlevert komiteens medlemmer.

Dette møtet ble holdt en lørdag, og komite-ens medlem hr. Leirfall var ikke til stede. Det brev jeg nettopp har nevnt, ble den samme lørdag av tidsmessige grunner personlig over-levert Norsk Hydro av sakens ordfører. Norsk Hydro kom med sin uttalelse allerede den på-følgende mandag. Da Norsk Hydro samtidig med sin uttalelse til industrikomiteen sendte kopi av sin uttalelse til bl. a. advokat Wyller, forelå det allerede den 5. desember svar på denne uttalelse. Etter siste brev fra advokat Wyller mener komiteens flertall at falleiernes interesser og krav er uttømmende belyst, og komiteflertallet er kommet til den samme kon-klusjon som Hovedstyret og Industridepartementet, at tilleggsytelser ikke kan anbefales. Advokat Wyller står naturligvis fritt til, uan-sett denne avgjørelse, på vegne av sine opp-dragsgivere å få kravet prøvet rettslig. Hr. Leirfalls forslag om utsettelse av saken, fin-ner jeg ubegrunnet på de premisser han an-førte.

Vi har alle sammen kritisert at komiteen har fått meget kort tid til behandlingen av saken. Komiteens flertall har imidlertid like-vel fått den tid som er nødvendig. Jeg ser det derfor slik at behandlingen av denne sak, bort-sett fra tiden, har vært et spørsmål om god vilje til å løse en stor sak raskt. Da komiteen har vist denne vilje, foreslår jeg alle tre pro-posisjoner behandlet straks.

Med hensyn til kravet fra det sveitsiske sel-skap AIAG og COMPADEC om at denne sak må behandles i dag, vil jeg bare gjøre oppmerk-som på at selskapet i et brev til industrimi-nister Holler har sagt at hvis Norge ønsker å få sine lån presentert på det sveitsiske mar-ked allerede 4. januar, er siste frist for be-handlingen i Stortinget i dag. Det er naturlig-vis da opp til oss å velge om vi ønsker å være med i januar måned eller om vi ønsker en senere termin. Hvis vi ikke opprettholder den-ne fristen, må vi se det faktum i øynene at våre muligheter for å få lagt ut lånet i Sveits, kanskje vil bli forskjøvet 1/2 år eller 1 år —

det vet ikke jeg. Men med den lange køen man har av lånsøkere i Sveits, må man være forberedt på at finansieringsplanen da blir ve-sentlig forskjøvet.

Som sakens ordfører har jeg ikke villet ta ansvaret for at finansieringsopplegget i denne viktige sak ville bli forskjøvet fordi komiteen ikke skulle kunne finne tid til å behandle den.

Presidenten: Det har tegnet seg en lang rekke talere til denne debatten. Presidenten foreslår at de som heretter tegner seg, får en taletid på inntil 2 minutter — og anser det bifalt.

Statsråd Holler: Det skulle være unødven-dig å si at jeg i likhet med komiteens med-lemmer beklager den tidsnød som her er opp-stått. Jeg vil gjerne få redegjøre litt om bak-grunnen.

Det er to forhold som her er inne i bildet. Det ene er hensynet til en hurtig utenlandsk kapitaltilførsel — det har sakens ordfører vært inne på, og jeg går ikke nærmere inn på det. Hans redegjørelse omkring dette brev er helt korrekt. Det er bare et spørsmål om hvordan vi da vurderer ønskeligheten av å komme med på et tidlig tidspunkt, der er intet ultimatum fra dette selskap.

Ellers er det et annet punkt som jeg må få si litt om, og som er minst like vesentlig. I statsadministrasjonen står man i saker av den-ne karakter overfor et vanskelig problem. Når utenlandske interessenter kommer til Norge for å undersøke mulighetene for å reise ny industri, er noe av det første de gjør å spørre: Når kan vi få kraften? Det er ganske naturlig at de stiller det spørsmål. Det er en intens konkurranse på verdensmarkedet. Det dreier seg ofte, som i det foreliggende tilfelle, om store kapitalbeløp som skal investeres, der tidsfaktoren spiller en avgjørende rolle. I det foreliggende tilfelle måtte departementet for-søke å sette opp en timetabell for utviklingen, forsøke å vurdere når vi kunne regne med å få saken klarert med Stortinget. En slik fram-tidsvurdering er ikke så lett. Vi må vurdere hvor lang tid det sannsynligvis vil måtte ta å få det forberedende arbeid med konsesjonssa-ken sluttført, få saken behandlet av Hoved-styret, Finansdepartementet, Regjeringen, in-dustrikomiteen og til slutt få saken opp på Stortingets dagsorden.

Parallelt med dette pågikk også de meget kompliserte forhandlinger med Norsk Hydro. Det er en meget omstendelig saksbehandling, et komplisert spill, der mange faktorer griper inn i hverandre og påvirker tidsfaktoren. Had-de det vært mulig å få forarbeid og forhand-ling avsluttet en eller to måneder før, hadde

kritikken kanskje ikke vært så sterkt. Men, vil man kanskje spørre: Hvorfor sette opp noen timeplan i det hele tatt? Kan man ikke bare meddele interessentene at de skal få kraft når den er tilgjengelig, og at Stortinget vil behandle saken når det får tid? Det er nettopp her vi er ved sakens kjerne.

Jeg vet ikke om det er noen som lever i den forestillingsverden at utenlandsk investeringskapital så å si står i kø for å komme til Norge. I så fall tar de feil. Vi har riktignok en rekke forespørsler og henvendelser, ikke minst som følge av Trygve Lies arbeid, men én ting er undersøkelser, noe ganske annet er å få et prosjekt realisert. Norge har ingen monopolstilling når det gjelder reising av ny kraftkrevende industri. Det foreligger alternativer i en rekke land. Internasjonal investeringskapital er en mangelvare, og det pågår en sterk konkurranse mellom landene for å trekke den til seg og dermed fremme en hurtig industriell ekspansjon. Ikke minst gjelder dette som ledd i arbeidet for å reise industri i industrifattige strøk av vedkommende land. Dette er den situasjon departementet står overfor. Jeg tror jeg i den foreliggende sak tør si at departementet i samarbeid med Trygve Lies kontor har arbeidet meget hardt for å få prosjektet til Norge, ikke for å hjelpe den utenlandske storkapitalen, som en avis så smukt antydte, men for å hjelpe et distrikt i vårt land som har et sterkt behov for ny industri, noe som sterkt fremgår av den enstemmige uttalelse i sakens anledning fra vedkommende fylkesting.

Departementets tilsagn om å søke å få saken sluttbehandlet i løpet av denne høsten, må sees på denne bakgrunn. Vi har selv sagt tatt alle forbehold om Stortingets behandling. Vi har ikke kunnet gi noe juridisk bindende tilsagn av noe som helst slag. Men dette er et dilemma. Det enkleste for departementet vil være å la være å si noe som helst om tidspunkter og tidsfrister. Derved vil man være sikret mot at Stortinget skal komme i tidsnød og føle seg presset. Men dette vil da på den annen side ha den sikre virkning at det vil svekke administrasjonen i dens arbeid med å få prosjekter realisert i Norge, eventuelt at vi mister prosjekter som vi ellers kunne ha fått.

Dette er situasjonen, og departementets problem. Jeg har villet legge det fram for Stortinget, ikke som en unnskyldning for den tidsnød Stortinget befinner seg i, men som en forklaring.

Må jeg tilslutt få si at slik denne sak har utviklet seg, er jeg glad for at komiteens flertall — alle forhold tatt i betraktning — har

funnet det forsvarlig å fremme saken til behandling nå før jul.

Hellesen: Alt det som har vært sagt om berettigelsen av at en komite får den nødvendige tid til å gi en sak en forsvarlig behandling, hersker det ingen uenighet om. Det står fast at en hvilken som helst sak står sterkest når man kan ha en berettiget følelse av at det ikke gjøres forsøk på å forsere den fram. Når den oppfatningen i denne sak muligens er sterkere enn vanlig, har det — kan hende — sammenheng med det samlede forserte tempo som Stortinget holder akkurat nå. Det har muligens skapt en irritasjon som neppe er blitt mindre ved at denne saken er blitt lagt til et mindre byrdefullt program.

Men jeg synes det vil være av vesentlig betydning — dersom denne saken ikke kan behandles uten at en eller annen som måtte være skyld i forseringen, blir trukket til ansvar — at man da ikke retter baker for smed. For mange vil det ikke være et ukjent fenomen i saker som dette eller lignende, at situasjonen i seg selv kan tvinge fram et tempo som absolutt ingen ønsker. Men allikevel skjer det, og så beklagelig som det enn måtte være, må også Stortinget i en gitt situasjon avfinne seg med det. Med denne uttalelse poengterer jeg ikke på noen måte at en slik saksbehandling er ønskelig. Jeg kan heller ikke tenke meg at en eneste av dem som har deltatt i disse sakers forberedelse, ser det minste annerledes på dette enn jeg gjør.

Men slik som disse saker nå ligger an, ville jeg faktisk ha lastet de forberedende instanser, statsråden og komiteen inklusive, om disse i forargelse over den korte frist eller av ren formalprosedyre hadde tatt risikoen på kostbare forsinkelser eller endog en avvisning av så betydningsfulle industrireisingsplaner som her er på tale — med de konsekvenser det ville ha hatt.

Dette sagt fordi lignende situasjoner vil kunne oppstå når som helst, og sannsynligvis langt hyppigere enn før, i tiden fremover, fordi hele tilværelsen er blitt mer rastløs og — som følge av det — mindre egnet enn noengang til langsom saksbehandling. Det er også en utvikling som vi kan beklage, men som vi på ingen måte vil ha herredømme over. Jeg har ikke profetisk gave i det hele tatt, og derfor vil jeg bare gjette på at jo nærmere samarbeid vi får med den øvrige verden, jo større krav vil det bli stilt så vel til det offentlige som til det private næringsliv og til enkeltmennesker om økt tempo og derunder hurtigere saksbehandling. Jeg skal ikke uttale meg for sikkert om hvorvidt dette i sin alminnelig-

het vil gagne eller skade saken. Det tror jeg vil være helt avhengig av hvem kravet stilles til. Men jeg innser ikke at det bare er fordeler med å bruke tid på en sak. Dette sagt generelt.

I den aktuelle sak mener jeg at det er så store økonomiske interesser for hele Vestlandet som står på spill, at en utsettelse av saken overhodet ikke kan forsvares.

Ytre-Arne: Eg skal ikkje bruka mange orda. Eg vil sterkt frarå det forslaget som har kome frå hr. Leirfall på vegner av Senterpartiet. Me er sikkert alle einige om at ein kan koma med sterke innvendingar mot den formelle saksbehandlinga her, at ein har hatt så altfor kort tid på dette, særleg sidan me har så mange andre store saker som må gjerast ferdige før jul. Men til tross for all formalprosedyre som her kan bringast til torgs, står det fast at desse sakene må avgjerast før jul, før må går frå kvarandre. Ifall dei vert sette ut, veit ingen kva følgjer det kan få. Her ligg det føre — etter eit langt og grundig arbeid frå administrativt hald, så vidt eg kan skjønna, og eg er styrkt i det etter å ha høyrte industriministeren si utgreiing her i dag — eit resultat som me meiner kan verta til stor signing for den landsdelen det gjeld. Dersom Stortinget ikkje seier seg samd i den tilrådinga som ligg føre i dag, men følgjer framlegget frå hr. Leirfall, og lét dette liggja til ut på nyåret, veit ingen i dag kva resultatet kan verta. Eg vågar ikkje å ta ansvaret for det, og eg vonar at storparten av Stortinget heller ikkje vågar det.

Som sagt, det kan førast mangan formalprosedyre og brukast sterke ord om at det vert for kort tid på dette. Men framfor den nakne realitet at saka lyt avgjerast før nyåret, eller før me går frå kvarandre, dersom me skal oppnå det som proposisjonen ber bod om, er det ikkje noko val for meg, og eg vonar at storparten av Stortinget har same syn.

Åsbo: Jeg pleier i alminnelighet å være enig med hr. Leirfall, men jeg kan dessverre ikke følge ham i denne spesielle saken. Jeg forstår fullt ut at det kan være tvil om hvorvidt man har fått tilstrekkelig tid til å behandle denne saken. Det er jo et helt kompleks av saker. Den gjelder ikke bare enkelte fylker, man må vel nærmest si at det er en landssak. Men jeg tror likevel at vi må ta den under realitetsbehandling i dag.

Når det gjelder dette lånet på 60 mill. sveitserfranc, er forholdet at det sveitsiske banksyndikat har planlagt å legge ut et obligasjonslån på dette beløp den 4. januar 1963. At selskapet trenger tre uker for å preparere denne emisjon, er det ingenting å si på. Det tror

jeg at jeg kan si, ut fra den smule kjennskap jeg har til obligasjonsemissjoner. Tre uker er faktisk et meget beskjedent tidsrom for å preparere en så stor låneemisjon. Vi kan selvfølgelig si som så at vel, det kan komme andre lånetilbud. Men 60 mill. sveitserfranc vokser nå en gang ikke på trær, og hvis vi for alvor skal gå inn for denne sak, må vi ha kapital hjemmefra eller utenfra, og slik som saken nå ligger an, vil jeg anse det som uforsvarlig å neglisjere denne henstilling. Det er ikke noe diktat fra sveitsisk side. Det er rett og slett en meddelelse om at ønsker vi disse pengene, må vi innrette oss etter det og la dem få tre uker til å preparere emisjonen. Ut fra disse betraktninger mener jeg at det er absolutt forsvarelig å behandle saken. Hele komplekset har jo for øvrig også vært preparert i årevis. Jeg har selv fulgt med, særlig i Sør-Norge Aluminium-saken. Det er jo en sak som har vært under behandling i flere år, så den er jo ikke kommet bardus på oss. Hvorvidt det har vært liten tid til behandling i komiteen, tør ikke jeg si noe om, men ut fra det komiteens ordfører har sagt, ser det ut til at man også i komiteen har hatt forsvarelig tid på seg.

Holland: For ein representant for Rogaland kunne det vera freistande å stø forslaget om utsetjing av denne saka, først og fremst på grunn av den korte tidsfrist vi har, slik som alle talarar har gjeve uttrykk for. Særleg når det gjeld dei vanlege stortingsmedlemer, er det klårt at vi har fått for lita tid til å setje oss inn i eit så stort sakskompleks som dette.

Men det kunne vera freistande å stø forslaget også av ein annan grunn, nemleg fordi vi har liggjande ei anna sak av same natur, berre endå større, nemleg Sira—Kvina-reguleringa, ei sak som kom til Stortinget før sommarferien. Det var då ei svak von om at saka skulle bli realitetsbehandla i Stortinget før vi tok ferie. Alle distriktets representantar og staten hadde samarbeidd om denne saka i omkring fem år, og då saka kom for Stortinget og alle var klår over at det hasta, då kasta departementet og Regjering inn eit nytt spørsmål som førte til at saka vart utsett på det heilt uvisse. Og det er like store økonomiske interesser for distrikta som står på spel i Sira—Kvina-saka som i den sak vi no handsamar.

Men trass i alt dette vågar ikkje eg gå inn for utsetjing av denne saka, eg vågar ikkje vera med på å ta ansvaret for det, nettopp fordi — som det er sagt — det står så vidt store økonomiske interesser på spel. Også av den grunn som saksordføraren, representanten Asdahl, gav uttrykk for, at det er klårt at dersom vi skal få nytta godt av utanlandsk

kapital til utbygginga av landet vårt, må vi prøva å slå til når vi har sjansen til å få tak i ledig kapital. Difor vil eg røysta mot utsetjingsforslaget i dag.

Gunnar Alf Larsen: Hele komiteen har altså funnet å ville fremme denne saken. Den har gitt uttrykk for at det har vært liten tid til behandlingen, men har likevel funnet å kunne fremme den. Men det er selvfølgelig Stortinget selv som må avgjøre hvorvidt vi skal behandle den.

Så litt om de tidsfristene som har vært nevnt: Representanten Leirfall pekte på at vi fikk saken til komiteen den 30. november, og at innstillingen ble avgitt den 6. desember. Men det bør også opplyses at stortingsproposisjonene forelå en tid før dette, og jeg mener at selv om saken ikke var referert, så visste jo alle at vi skulle behandle den. Vi fikk St. prp. nr. 29 den 24. november, vi fikk St. prp. nr. 30 omdelt den 15. november, og Tillegg nr. 2 fikk vi den 17. november. Og det er klart at det er ikke nødvendig for den enkelte representant å vente med å begynne å lese proposisjonene til de blir referert i Stortinget. Jeg går ut fra at hvis man er interessert i å gjøre et godt arbeid, så begynner man å studere en sak med en gang man får dokumentene tildelt. Jeg gjør dessuten oppmerksom på at innstillingen ble omdelt fredag den 7. desember kl. 10.

Og så en ting til i denne sammenheng: Vi må ikke framstille det som om dette som nå er kommet, skulle være noe helt nytt. Vi har jo nå i noen år snakket om spørsmålet utenlandsk kapital og dens deltakelse i industrireisningen i vårt land. Vi er vel ikke helt fremmede, og burde ikke være det, med å ta standpunkt til en kraftleiekontrakt. Vi har likeledes nå i noen tid diskutert aluminium og aluminiumsprosjekter i dette landet. Og slik kunne en gå gjennom det ene etter det andre. Jeg tenker ikke minst på Husnes-prosjektet, som jo har vært diskutert i pressen, og som vi også har diskutert nokså inngående. Selskapet ble offisielt stiftet den 29. juni, så det er ikke noen grunn til å si at dette er kommet som julekvelden på kjerringa. En kan si at komiteen og Stortinget rent teknisk får liten tid, men problemene er da av en slik karakter at vi etter mitt skjønn burde være i stand til — når det er nødvendig — å ta standpunkt nokså hurtig. Jeg peker også på at St. prp. nr. 6, som er sendt Stortinget, behandler de samme tingene. Når jeg mener vi skal avgjøre denne saken i rett tid, er det ikke bare av hensyn til den foreliggende sak, det er også av hensyn til liknende saker som vi skal behandle i framtiden.

Departementet har beklaget at vi er kommet i denne situasjon, men det vil selvfølgelig være svært gunstig for departementet om det i framtiden kan vise til at de frister det har satt, viser det seg å være mulig å holde. Det synes jeg vi skal være behjelpelig med i en slik sammenheng som det her er spørsmål om.

La meg også legge til at spørsmålet om tidsfristen fra dette bankselskapet, kom jo fram på bakgrunn av den tidsfrist som er fastsatt for kontrakten med kjøperen av elektrisk kraft, og den er jo i alle tilfelle ved utgangen av året. Jeg går ut fra at det er den som også har vært utgangspunktet for låneforhandlingene, slik at her følger det ene naturlig etter det andre i forhold til den avtalen som her er inngått.

Det er bakgrunnen for at jeg mener vi skal behandle denne saken i dag, og drøfte de spørsmålene som foreligger. Jeg skal heller komme tilbake til de enkelte spørsmål under sakens realitetsbehandling, under forutsetning av at det blir vedtatt å behandle den. La meg bare til slutt få skyte inn en aldri så liten bemerkning til representanten Engan, som pekte på at når Senterpartiet har protestert mot behandling nå, betyr ikke det, sa han, at Senterpartiet går imot saken. Hvordan kan han nå vite det?

Remseth: Komiteen har selv i sin innstilling sagt at tiden har vært noe knapp, og det er vi jo klar over alle sammen. Det er en svært stor sak som ligger fore i dag. Om ikke alle her som ikke er medlemmer av komiteen, har lest proposisjonene, så har de vel sett så meget på dem at de er klar over det veldige arbeid som ligger bak slike proposisjoner, og det forhåndsarbeid som må gjøres på mange hold. Egentlig er det vel slik at vi skulle høre på hva komiteen har å si om saksbehandlingen. Jeg synes sakenes ordfører, hr. Asdahl, klart og tydelig gav uttrykk for at det — bortsett fra dette med tiden, som alle syns er for knapp — har vært en saksbehandling som ingen kan si har vært uforsvarlig. Nå er forholdet at komiteen selvfølgelig står i en bedre utgangsstilling enn vi andre som ikke er medlemmer av komiteen. Komiteen har vært der borte på befaringer, den har konferert med folk og sett det hele, slik at den har bedre forutsetninger for å bedømme det enn vi andre, og det er det jo også meningen at komiteene skal ha. Det er mange store saker som passerer oss i årenes løp, og selv om vi forsøker å lese så meget som mulig, må vi i mange av sakene i nokså stor utstrekning holde oss til det som komiteene sier i sine innstillinger, og vi må i tilfelle konferere med våre folk som er medlem

av vedkommende komite. Det tror jeg gjelder for alle i Stortinget. Man kan jo si at det er vi andre utenom komiteen som tross alt har hatt minst tid, men jeg for mitt vedkommende har likevel tatt meg såpass tid at jeg har lest innstillingene, og jeg har slått tilbake i proposisjonene på de punkter som jeg mente hadde betydning for saken.

Hr. Engan nevnte brevet fra Sveits, at det skulle være noe utidig som var blandet inn her, at de hadde forlangt at saken skulle behandles på denne dato. Det hørtes som hans stemme ikke var så helt blid da han snakket om et utenlandsk selskap. Men det vet vi da, som også hr. Gunnar Alf Larsen var inne på, at bedrifter i aluminiumsindustrien med kapital i utlandet ikke er noe nytt. Og det som forelå i det brevet, var en meddelelse om at hvis selskapet skulle være med på å finansiere dette foretagende, måtte saken behandles i dag.

Jeg vil også si at dette har stor betydning for de distriktene borte på Vestlandet dette gjelder, hvor det så lenge har vært snakket om at vi må ha ny industri. Hvis Stortinget mente at dette var en uforsvarlig behandling, fikk vi heller stemme imot behandling nå, selv om det kanskje skulle gå galt slik at vi ikke får denne bedriften til Norge. Min vurdering er imidlertid, etter at jeg har lest komiteinnstillingene i disse tre sakene meget grundig, at sakene må behandles nå, og jeg vil konkludere med å si at det vil være uforsvarlig i denne situasjon, hvis Stortinget vedtar hr. Leirfalls forslag.

Borgen: Da Stortinget vedtok omleggingen av budsjetterminen, var den faste forutsetning at høstesesjonen skulle gi plass til budsjettbehandlingen først og fremst. Vi vet alle hvordan det har utviklet seg. Vi har i denne sesjon hatt et press som jeg ikke nøler det minste med å si har vært aldeles uforsvarlig for en skikkelig behandling selv av de saker som vi først og fremst må ha unnagjort, nemlig budsjettsakene. Møter til kl. 1—2 om morgenen, der taletiden brutalt blir skåret ned, selvfølgelig lenge før en kommer over midnatt, og hvor det store tall av representanter må la være å gripe ordet av hensyn til de sene møter og fordi de av hensyn til sine kolleger ikke synes de kan gjøre det — det blir ikke noen ordentlig og forsvarlig behandling av et slikt system.

Så skjer da det at vi får store saker, som dem som er fremme i dag, kastet inn midt under budsjettbehandlingen. La gå at mange som kommer fra de distrikter hvor dette anlegget kommer til å bli reist, ut fra forskjellige forhold — som hr. Åsbo fra sin bankvirk-

somhet og hr. Remseth ut fra naturlige interesser for distriktet — kjenner ganske meget mer til disse saker enn vi andre gjør, og at også medlemmene av komiteen kjenner forholdsvis meget til sakene; men det står allikevel fast — det er sagt av komiteen samlet, og det er gitt uttrykk for det på så mange forskjellige vis — at det har vært en aldeles uforsvarlig kort tid til å behandle et prosjekt av slike dimensjoner som det vi her har for oss.

Det som er det springende punkt når en skal bedømme om det er nødvendig å behandle denne sak i dag, er aldeles ikke hensynet til om det sveitsiske finansieringsselskap skal kunne legge ut lånet den 3. januar 1963. Det er dette som brukes som brekkstang. Så vidt jeg har kunnet få brakt på det rene, foreligger det ingen ting om hvorvidt dette finansieringsselskapet vil få anledning til i det hele tatt å legge ut lånet på den dagen. Det må gis tillatelse av sveitsiske myndigheter for at det skal kunne skje. Videre er det, så vidt jeg har kunnet bringe på det rene, slik at det hver måned legges ut nye låneemisjoner, slik at det er all mulig grunn til å tro at om dette norske lånet ikke kommer med den 3. eller 4. januar, har det all mulig sjanse til å komme med i begynnelsen av februar, mars eller april. Det er for øvrig ingen ting ved det internasjonale kapitalmarked som tyder på at det skulle være noen spesiell forverring i sikte når det gjelder å få lån av denne type.

I betraktning av disse ting synes jeg at vi av hensyn til en forsvarlig behandling i Stortinget — den respekt for den behandling som her skal gis sakene — bør sette ut saken. Vi har andre ting fore, som står igjen de få dagene vi har tilbake, og som også krever sin skikkelige behandling. Den saken vi har foran oss, er i virkeligheten av så store dimensjoner — såpass mye har jeg også kunnet få ut av dokumentene — at også den fordrer at vi bruker rimelig tid på den. Jeg synes det er grunn til å henvise til at dette også er et synspunkt som deles av folk i de distrikter som er mest berørt av dette nye anlegg. F. eks. har «Stavanger Aftenblad» i en leder 5. desember klart gjort rede for at det ikke kan ha det hastverk at den skal trumfes gjennom ved en forsert og uforsvarlig behandling:

«Vi tar ikke standpunkt for eller mot noen av partene.» — sier «Stavanger Aftenblad» — «Her vil vi bare innskrenke oss til å si, at samfunnet beskytter sine borgere og alles interesser med lov og rett. Det gjelder bare om at alle får høve til å benytte seg av denne beskyttelsen.»

Presidenten: Tiden er ute.

John Lyng: Under normale forhold ville jeg ha ansett det som en selvfølge at et mindretall i Stortinget som anmodet om utsettelse av en slik sak, også fikk innvilget utsettelsen. De fakta som foreligger, er jo at komiteen har hatt en seks—syv dager å arbeide med denne store milliardsaken, og Stortingets øvrige representanter har hatt én dag til å gjennomgå innstillingene.

Når jeg allikevel alt tatt i betraktning finner det riktig å henstille at man stemmer imot hr. Leirfalls utsettelsesforslag, skyldes det et noe særegent trekk som karakteriserer saken. Som det fremgår av det brev av 22/11 til hans eksellense Kjell Holler som er inntatt i innstillingen, må saken altså avgjøres i dag hvis et bestemt finansieringsprogram skal følges. Det er ikke noe krav fra dem som har skrevet til hans eksellense, men det er rett og slett en nøktern påpeken av at finansieringsplanen ikke kan gjennomføres som planlagt hvis man ikke får denne tidsrytmen. Jeg er enig med dem som har sagt at Stortinget da ikke skal ta noe medansvar for at prosjektet av den grunn skal bli veltet.

Jeg vil også gjerne gi en kompliment til komiteen og komiteens ordfører, som på disse dagene har laget en innstilling som virkelig er både klar og synes å være solid og vel underbygd, noe som har gjort at vi andre har kunnet bruke søndagen til å sette oss rimelig godt inn i denne saken. Men jeg må jo si at selv om jeg mener at vi nå skal realitetsbehandle denne saken, synes jeg det er vanskelig å la falle kritikken mot håndteringen fra departementets og statsrådets side. Det er et faktum at statsråden, som selvfølgelig har vært klar over denne sveitsiske tidsfristen, først har lagt fram disse proposisjonene så sent at han måtte forstå at Stortinget fikk 14 dagers tid til å behandle dette på. Jeg hadde ventet en konkret redegjørelse fra statsrådets side om hvorfor dette skulle være nødvendig. Statsråden snakket bare i helt generelle vendinger om hvor vanskelig det var å håndtere slike konsesjonssaker. Det er mulig at han hadde mer konkrete opplysninger i annen halvdel av sitt innlegg, som han kanskje ikke fikk tid til å plassere. Men jeg synes Stortinget har krav på en helt konkret forklaring fra statsrådets side om hvorfor han legger fram en sak på et så sent tidspunkt, når han vet den må avgjøres innen 10. desember.

Jeg vil ikke på forhånd si hvorvidt statsråden kan kritiseres eller ikke, det vil hans konkrete opplysninger vise. Og er det så at også han har arbeidet under et lignende tidspress, så får det være all right, men jeg synes Stortinget har krav på å få vite helt konkret hva som har ført til dette.

Hr. Borgen kom med noen avsluttende merknader om Stortingets alminnelige arbeidspress som jeg må si at jeg ikke kan være enig i. Det kan da ikke være noen grunn til å si at arbeidet på Stortinget er uforsvarlig fordi om vi en 10-12-15 dager pr. sesjon arbeider litt på overtid med nattemøter osv. Det gjør man da vel i alle yrker når det kniper uten at noen vil karakterisere det som uforsvarlig. Det er noe vi må finne oss i, og jeg tror ikke noen vil kritisere oss for det.

Leirfall: Eg vil først seie til hr. Ytre-Arne — han snakka om formalprosedyre i samband med spørsmålet om Stortinget skal få skikkeleg tid til å handsame ei sak — at eg synest nok hr. Ytre-Arne har fjerna seg nokså mykje frå det som ein gong vart sagt av Venstres store førar, at all makt skulle liggje i denne salen.

Hr. Asdahl hevda i sitt innlegg i dag at vi hadde hatt tid til å handsame denne saka skikkeleg — eg fekk nærast det inntrykket at vi hadde hatt svært god tid. Men kvifor i all verda har då hr. Asdahl vore med på et utsegn frå komiteen der den seier seg lei for at ein ikkje har fått så god tid på saka, og ber om at det for framtida må bli teke omsyn til at komiteen treng rimeleg tid til si sakshandsaming? Eg vil berre spørje om det.

Det er ikkje vanleg skikk å referere frå komiteens møter når det gjeld kven som har vore til stades eller ikkje til stades. Den konferansen laurdag — hr. Asdahl fann det nødvendig å opplyse at eg ikkje hadde vore til stades — var ikkje eit ordinært komitemøte. Elles synest eg nok at hr. Asdahl har vore såpass lenge i komiteen at han veit at det kan vere grunnar som gjer at enkelte medlemmer ikkje har høve til å vere til stades på alle komitemøta. Og hr. Asdahl burde sanneleg vere den siste til å byrje å kritisere andre for at dei er borte.

Det som er kjensgjerninga i saka, er at det er kome brev til komiteen umiddelbart før innstillinga vart gjeven og etter at innstillinga vart gjeven. Ein kan seie at dei breva ikkje hadde noko som helst å seie for komiteens handsaming av saka. Men det er no ein gong slik at når folk engasjerer sakfører og betaler han for at han skal bringe deira synsmåtar fram for komiteen, så bør iallfall komiteen gje seg tid til å sjå på desse spørsmåla jamvel om komiteen ikkje er samd i det som blir halde fram — og det er ikkje skjedd i dette tilfelle.

Når det så gjeld kor mange dagar komiteen har hatt til å handsame denne saka, vil eg gjerne få presisere at dei komitemøta som har vore haldne, for det meste har vore haldne

under møta i Stortinget, i middagspausen eller etter gruppemøta seint om kvelden. Eg vil òg ha lov å opplyse om at først onsdag, dagen før innstillinga vart gjeven, fekk vi eit møte i komiteen med representantar for departementet og vassdragsvesenet for å få klåra opp enkelte spørsmål. Frå Årdal og Sunndal Verk, som kjem inn i biletet, ligg det i det heile ikkje føre nokon uttale.

Det vart sagt her at dersom vi set ut denne saka, så fører det kanskje til at det ikkje blir noko av det heile, eller det kan bli tale om ei utsetjing på eit eller eit halvt år. Det foreligg absolutt ingen ting for komiteen til underlag for slike utsegner. Det blir lagt ut lån i Sveits kvar månad — med samtykke frå styremaktene. Styremaktene har høve til å gje tilsagn om at dette lånet kan leggjast ut i januar, og det er for kvar månad høve til å ta opp spørsmålet for finansinstitutta. Og våre sjansar er like gode den eine månaden som den andre — eg har iallfall ikkje høyrte noko i motsett retning.

Hr. John Lyng kom med ein svak kritikk mot departementet, Eg synest nok hr. Lyng her er atskillig spakare i sin kritikk enn han var i vår då vi hadde oppe spørsmålet om handsaming av ferielova. Då vart proposisjon gjeven 12. april og innstilling vart gjeven 4. mai. Hr. Lyng peika på den generelle betydning av at Stortinget fekk tid til å handsame sakene på ein skikkeleg måte, og han sa:

«Jeg vil gjerne si at hvis det er noen av medlemmene i denne forsamling som vil forsvare en slik fremgangsmåte — et slikt opplegg — fra Regjeringens side, så gjerne for meg! For mitt vedkommende vil jeg si at en slik fremgangsmåte lar seg ikke forsvare.»

Representantane Stray og Willoch bruka òg temmeleg sterke uttrykk.

Presidenten: De talere som heretter får ordet til utsettelsesforslaget, har en taletid på inntil 2 minutter.

Presidenten skulle anta at Stortinget nå er klar til å stemme over hr. Leirfalls forslag og vil be de etterfølgende talere om å være så kort som mulig.

Statsråd Holler: Jeg skulle gjerne hatt bedre tid til å redegjøre for dette, men det får så være.

Får jeg først si til hr. John Lyng at vi fremmet saken for Stortinget så fort som det overhodet stod i vår makt å gjøre det. Vi hadde det siste forhandlingsmøte med en av partene så sent som samme uke som saken gikk i statsråd for å spare tid — da var selvfølgelig de grunnleggende dokumenter ferdig utarbeidet.

Når det gjelder lånet, vil jeg bare si at det

er en viktig faktor i saken — men ikke den viktigste etter min mening — at vi her gis mulighet for en hurtig utenlandsk kapitaltilførsel. Men like viktig er kraftleiekontrakten som er hele prosjektets forutsetning. Den er fra selskapets side inngått under den forutsetning at saken må avgjøres i løpet av høsten 1962; hvis ikke vil selskapet stå fritt til å vurdere situasjonen i lys av de konjunktur- og markedsforhold osv., som er til stede. Det er ganske naturlig at et selskap må ha visse tidsfrister å operere med.

Hvis det var fornøyd med en erklæring om at vi skal behandle saken så snart vi kan, ville det vært det aller beste for alle parter, for da ville ingen kommet i tidsnød. Men i dette tilfellet må selskapet ha visse holdpunkter for sin vurdering, da det foreligger alternative investeringsmuligheter i en rekke land.

Vi har vært innforstått med dette og sagt at vi skal gjøre hva vi kan for å få behandlet saken i løpet av 1962, men at vi selvfølgelig ikke kan garantere det. Men konsekvensene vil da være de som jeg har pekt på, og så får man da vurdere ulempene den ene eller annen vei ved det standpunkt man finner å måtte ta i den foreliggende sak.

Jeg vil si til hr. Helland at den ytre foranledning til at spørsmålet om konsesjon til Sira-Kvina ble tatt opp igjen, var en henstilling fra komiteen til departementet — selv om vi også av andre grunner har tatt den opp igjen. Det er riktig.

Chr. L. Holm: Det kan naturligvis sies meget om at denne saken forseres fram for hurtig. Men det gjelder en bygdesak av den aller største betydning; jeg vet sjelden at jeg har vært med på å behandle en sak her i Stortinget av så stor interesse for bygdene som den som foreligger i dag. Proposisjonene og innstillingene inneholder forslag om tiltak som er av de aller største dimensjoner for de bygder det gjelder. Det er ganske eiendommelig at den representant i industrikomiteen som tar risikoen på å utsette saken, tilhører et parti som mener seg å tjene bygdens interesser fremfor noe annet parti her i Stortinget.

Aasgard: Det er vel ingen som er særleg glad for at det har vorte slik at vi er komne i tidsnød ved handsaminga av desse sakene, men eg trur også det er rett at når komiteen har lagt fram tilråding, er det for di komiteen meiner at sakene har fått ei slik handsaming som dei skulle ha.

Når eg tek ordet, er det for det fyrste for di eg gjerne vil gje uttrykk for at eg er glad for at komiteen har gjort ein innsats for å

1962. 10. des. — Reg. i Røldal—Suldal-vassdraget. — Levering av kraft til Sør-Norge Aluminium A/S. — Samarb. mellom staten og Norsk Hydro om utbygging av Røldal—Suldal m. v.

(Aasgard)

leggja fram tilråding i desse sakene innan den tidsfrist som var satt. Eg vil også seia at dersom det er sant at vi er i slik tidsnød som det er sagt, ville det kanskje vore rett at Stortinget hadde vore spart for noko av den diskusjonen som vi har ført akkurat no, og som eg trur alle er sikker på ikkje vil føra til noko positivt resultat.

Asdahl: Av hensyn til hr. Leirfall skal jeg ikke ta opp noen mannjevning med ham om hvem av oss som er mest til stede i komiteen. Når han sa at det møtet vi hadde forrige lørdag, ikke var noe komitemøte, må jeg vel kanskje ha lov til å referere fra et slikt møte.

For øvrig sa hr. Leirfall at jeg nærmest hadde uttalt at vi hadde hatt god tid på behandlingen av saken, og spurte hvordan jeg da kunne være med på den kritikk som er uttalt i innstillingen. Jeg sa følgende:

«Riktignok har vi hatt kort tid til selve komitebehandlingen, men det betyr ikke på noen måte at denne sak har fått noen dårligere behandling enn andre reguleringssaker.»

Jeg finner at dette er i overensstemmelse med det jeg har vært med på å uttale i innstillingen.

For øvrig vil jeg si at vi kommer alle av og til i tidsnød. Selv om vi mener at vi har de romsligste frister å arbeide etter, kan noe uforutsett inntreffe eller forsinkelser kan finne sted som vi ikke har herredømme over. De dager som er levnet industrikomiteen og Stortinget til behandling av denne sak, er neppe et resultat av vond vilje eller den oppfatning at vi ikke trengte mer tid. Tvert imot tror jeg at den knappe tid er et resultat av små og ubetydelige forsinkelser i en rekke instanser som har hatt denne sak til behandling, og disse små forsinkelser har ikke fått noen konsekvenser på hvert enkelt trinn, men nå er plutselig industrikomiteen kommet i den situasjon at vi skal forsøke å innhente disse forsinkelser, og alle medlemmer av industrikomiteen med unntagelse av hr. Leirfall har funnet det riktig å innhente disse forsinkelsene. Av hensyn til sakens dimensjoner, omfang og mulige konsekvenser, har komiteens flertall på denne bakgrunn valgt å følge den aktive linje, og vi har sagt det slik at dette skal vi klare — fremfor å ta sikte på en utsettelse til etter jul.

Borgen: Hr. Chr. L. Holm snakker om bygdesak i forbindelse med Husnes-anlegget. Det er godt mulig at det er en god bygdesak, men jeg synes at hr. Holm burde ha konferert med Hordaland landbruksselskap før han uttalte

seg så kategorisk. Her har vi nemlig nok et eksempel på at det kjøres over stokk og stein med en fart som ikke hører hjemme i en forsvarlig behandling. Landbruksselskapet har overhodet ikke fått anledning til å uttale seg før saken var låst fast.

Ellers bad jeg om ordet for å replisere til hr. John Lyng, som minnet meg om at noen og hver må kunne ta et skippertak på overtid når det riktig kniper. Jeg vil si at jeg hører hjemme i et yrke hvor vi ikke er uvant med det, og jeg vil si at min konstitusjon kunne tillate meg å sitte i Stortinget døgnet rundt hvis det er det det kommer an på. Men det jeg vil ha fram, er at det ikke blir en forsvarlig saksbehandling under slike forhold som vi har hatt nå i det siste. En som skulle være den fremste talsmann for opposisjonen, burde sannelig innse at det nettopp er opposisjonen som lider under slike forhold som vi har hatt under en del av våre nattemøter i det siste. Det er absolutt fast og sikkert at vi ikke har hatt noen tid til beste i denne sesjon til å ta store saker innimellom, og vi som er menige medlemmer i relasjon til industrikomiteen, har ikke fått anledning til å gjøre oss kjent med det store sakskompleks som foreligger i dag. Det tror jeg de aller fleste uten videre er enige om.

Presidenten: Hr. Leirfall har hatt ordet to ganger, og får ordet til en kort merknad.

Leirfall sa frå seg ordet.

John Lyng: Jeg skal prøve å være meget kort. Jeg er ganske uenig med hr. Borgen når han vil anvende en karakteristikk som «uansvarlig» om Stortingets arbeidsmåte i de senere uker. Jeg vil gjenta at jeg synes ikke det er noe som helst å forbauses over at folk i forholdsvis ledende stillinger i alle yrker fra tid til annen må ha en arbeidstid på 10, 12 eller 15 timer gjennom noen dager. Det er ikke noen grunn til å tro at det arbeid som blir utført, skulle være dårlig. Tvert imot, det er en form for konsentrasjon som av og til kan være nødvendig. Jeg synes det har vært gjort et godt arbeid i Stortinget i disse ukene generelt sett, og jeg tror de enkelte stortingsrepresentanter sesjonen igjennom stort sett har romslig tid til å sette seg inn i sakene slik man bør sette seg inn i dem.

Flatabø: Senterpartiet sine talarar påstår at det er brevet frå bankkonsernet i Sveits som står bak den snare avgjersla her. For min del har ikkje dette brevet vori avgjerande. Eg er heilt enig med representanten Chr. L. Holm

når han seier at det er interessene til bygdene der vest som i dag er det avgjerande for at ein handsamar saka straks. Det faglege bondelaget i Kvinnherad, den bygda som skal ha dette anlegget, går inn for å få det til bygda si som ein viktig del av utbygginga av næringsgrunnlaget i bygda, for ikkje då å snakka om at fjellbygda Røldal, som reguleringskonsesjonen i stor mon vedkjem, og som meir enn noka anna bygd i Hordaland har hatt vanskeleg og sviktande økonomisk grunnlag og folkefråflytting, no vil få fremja og utnytta noko av den store naturrikdommen som dei har liggjande der, noko som vil gje bygda eit godt tilskot når det gjeld å skapa grunnlag for at folk heim til å bu der i framtida. Så det er, slik som hr. Chr. L. Holm heldt fram, ut frå bygdene sine interesser at me bør handsama denne saka no.

Presidenten: Hr. Leirfall har hatt ordet to ganger, og får ordet til en kort merknad.

Leirfall: Eg vil gjerne overfor hr. Flatabø og hr. Holm understreke at vi går ikkje imot saka i realiteten. Vi vil ha ei utsetjing, og vi er av den oppfatning at ei utsetjing ikkje vil ha nokon innverknad på sakas realitet. Det er mogleg vi tek feil, men det er iallfall vår oppfatning.

Til hr. John Lyng, som gjekk så sterkt inn for å forsvare tidspresset ved slutten av sesjonane, vil eg berre ha sagt at dersom hr. John Lyng hadde brukt søndagen til å studere kva Høgre tidlegare år har sagt om dette forhold, som kjem tilbake kvart år, i staden for å lese på innstillinga, — som han altså har gjort etter kva han sjølv sa — ville han neppe ha uttala seg slik som han gjorde.

Røiseland: Eg er samd med hr. John Lyng i at arbeidspresstet i Stortinget i haust ikkje har vore uforvarleg. Dersom det var så at budsjett sakene hadde vore nye saker, hadde det vore annleis. Det er nok så at millionane har rulla snøgt, men når det gjeld budsjett handsaminga, er det faktisk dei same sakene som kjem att år for år. Summane skiftar, men sakskomplekset er det same. Eg synest ein har kunna greie å kome gjennom stortings sesjonen i haust utan å ta søndagen til hjelp.

Eikeland: Representantane Holm og Flatabø har presisert sterkt at det er ei bygdesak det som vi handsamar her i dag. Vel, eg vil håpe at det er rett å tru at det er slik, og eg vil også uttale det håp at vi, dersom denne saka går igjennom, om 10, 15, 20 år framleis måtte kunne seie at dette verkeleg var ei bygdesak. Men når dei uttaler si forundring over at Senterpartiet ved hr. Leirfall har teke

opp framlegg om at saka blir utsett, vil eg berre seie at vi ser det slik i Senterpartiet at også bygdesaker bør underkastast grundig handsaming.

Presidenten: Stortinget har nå i en time diskutert spørsmålet om saken skal utsettes, og presidenten antar at man nå er klar til å votere over hr. Leirfalls forslag. Det er fremdeles to talere på presidentens liste, og presidenten ber om at ikke flere melder seg.

Asdahl: Hvis noen saksbehandling er uforvarlig, må det være den saksbehandling hr. Leirfall foreslår, idet han jo sier at han ikke vet hvilke konsekvenser det kan få for sakens realitet om den utsettes til etter jul.

Asbo: Jeg skal bare få lov å komme med en liten teknisk opplysning, om jeg så må si. Det er sagt at om emisjonen utgår den 4. januar, så legges det ut nye emisjoner i senere måneder. Forholdet er det at nasjonalbanken i Sveits setter i verk en koorndning for samtlige obligasjonsemisjoner. Hvis en som har tilsagn på en emisjon en bestemt måned, går ut, faller han fra køen. Andre rykker opp, og han kan først komme med etter nærmere avtale, sannsynligvis først etter lang tid.

Det var bare denne lille faktiske opplysning jeg ønsket å komme med.

Presidenten: Debatten er dermed avsluttet. Hr. Leirfall har tatt opp følgende forslag: «Sakene 2, 3 og 4 på kart nr. 46 utsettes for å slås opp på nytt kart over nyttår.»

Votering:

Mot 14 stemmer ble Leirfalls forslag ikke bifalt.

Asdahl (ordfører for sakene 2, 3 og 4): Jeg vil først si noen ord om samarbeidsavtalen mellom Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen og Norsk Hydro, dernest vil jeg komme inn på konsesjonsavtalen, for til sist å behandle aluminiumsprosjektet.

Da de foreliggende proposisjoner i sin videste forstand vil gi grunnlaget for investeringer på ca. 1 milliard kroner, tror jeg at Stortinget finner det riktig, også på bakgrunn av at kanskje ikke alle har fått studert dokumentene nok, at jeg bruker en drøy halv times tid på mitt innlegg, hvorav det vesentligste vil bli viet aluminiumsverket, idet ikke jeg finner grunn til i detalj å berøre de tallrike problemer og forhold som bl. a. utførlig er behandlet i proposisjonene hva samarbeids- og konsesjonsavtalene angår.

Som det framgår av proposisjonene, har

Norsk Hydro henvendt seg til Hovedstyret for Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen for å få i stand et samarbeid med staten når det gjelder selskapets kraftutbygging og finansieringen av denne. Norsk Hydro har kjøpt opp vassdragsrettighetene i Røldal-Suldalvassdragene for kraftutbygging i forbindelse med selskapets planer om industrireiseing, men selskapet fant at det ikke på det nåværende tidspunkt alene kunne makte både finansieringen av industriprosjektet og hele kraftutbyggingen.

Det var fra først av Hydros forslag at det nye fellesskapet mellom Hydro og staten skulle overta både statens rettigheter i Ulla-Førrevassdragene og selskapets vassdragsrettigheter i Røldal-Suldal. Hovedstyret og departementet fant imidlertid ikke å kunne gå med på at Ulla-Førrevassdragene skulle overdras til det nye samarbeidsselskapet, og det ble derfor foreslått overfor Hydro at det foruten sin egen kraftandel skulle kunne kreve kraftlevering fra statens andel for statskraftpris til storindustri. Dette forslaget fant Hydro ikke å kunne gå med på, fordi de da mente at de ville bære risikoen for fremtidige forhøyelser av statskraftprisen, i stedet for ved egen utbygging å ha fordelene av jevnt fallende priser. Hydro foretrakk da å bygge ut selv, selv om dette ville føre til at Røldal-Suldalvassdragene ble bygd ut i et langsommere tempo.

Departementet så det imidlertid slik at det var av stor betydning om Røldal-Suldalvassdragene kunne bygges ut så snart som mulig for å skaffe dekning for aktuelle kraftbehov. Det gjaldt for det første Hydros egne industriplaner, som det er grunn til å tro vil få stor betydning for Karmøy-distriktet og for landets økonomi i sin alminnelighet.

For det annet gjaldt det de foreliggende planer om reising av en aluminiumsfabrikk på Husnes. Reisingen av dette prosjektet er avhengig av om staten kan skaffe det nødvendige kraftkvantum, og det er en forutsetning at statens andel av kraften fra Røldal-Suldal skal forsyne Sør-Norge Aluminium A/S på Husnes. Da departementet ikke så noen annen utvei til å skaffe det nødvendige kraftkvantum innen den tid som er avgjørende, enn ved å gå i fellesskap med Hydro om kraftutbyggingen i Røldal-Suldal, fant departementet det riktig under de videre forhandlinger med Hydro å gå med på den samarbeidskontrakt som her fremlegges. På bakgrunn av at man her også kan sikre grunnlaget for to forskjellige og betydningsfulle industribedrifter, er komiteen, med unntagelse av representanten Leirfall, helt enig i kontrakten.

Kontraktutkastet går i korthet ut på at de

to parter danner et aksjeselskap med aksjekapital på 20 mill. kroner, hvorav partene deltar med 50 pst. hver. Hydros fallrettigheter i Røldal-Suldalvassdragene overdras selskapet. Partene skal ha rett til å ta ut halvparten av den produserte kraft og plikt til å dekke halvparten av driftsutgiftene. Hydro skal imidlertid med 5 års varsel kunne kreve å få ta ut inntil 250 mill. kWh av statens andel. Med 7 års varsel skal Hydro kunne kreve å ta ut hele statens andel. Denne kraftleveranse av statens andel kan imidlertid ikke Hydro kreve før 1970, og dessuten må kravet være fremsatt senest ved utløpet av 1970.

Det regnes med at anlegget vil komme delvis i gang allerede i 1966, og at staten fra da av vil kunne ta ut sin del av kraften, som da kan leveres til Sør-Norge Aluminium A/S. Utbyggingen regnes å kunne fullføres i 1970, og anleggene vil da etter de beregninger som foreligger, gi ca. 2,1 milliard kWh. Hvorvidt staten da vil kunne disponere noe av dette, vil avhenge av om Hydro benytter seg av sin rett til å kreve å få bruke statens kraftandel. Hvis dette blir tilfelle, må staten for å kunne holde sine forpliktelser overfor Sør-Norge Aluminium A/S, holde seg rede til å foreta ny utbygging i distriktet. Med de varselsfrister som Hydro har, må man anta at staten får tilstrekkelig tid på seg til å foreta den nødvendige utbygging.

Hydros ønske om adgang til senere å erverve anlegget tilbake, er tilfredsstillt i kontraktens punkt 12. Etter denne bestemmelse er det gitt Hydro rett til på visse vilkår å innløse statens aksjer i det felles selskap. Hel eller delvis innløsning kan etter denne bestemmelse finne sted med 2 års varsel, når Stortinget har fattet vedtak om utbygging av Ulla-Førre.

Innløsningsbeløpets størrelse er basert på de faktiske byggeomkostninger for Ulla-Førre, og staten er gjort skadesløs for bl. a. endring i prisnivået. Bestemmelsen er utformet slik at staten, dersom Hydro gjør innløsningsretten gjeldende, skulle kunne bygge ut en tilsvarende kraftmengde i Ulla-Førre uten å bruke andre penger enn dem som staten etter hvert får fra Hydro.

Under sakens behandling i Hovedstyret fant et mindretall, bl. a. av hensyn til konsekvensene, ikke å kunne anbefale kontrakten vedtatt på grunn av bestemmelsen om Hydros innløsningsrett. Hovedstyrets flertall var også meget betenkt overfor en ordning som gir Hydro rett til å løse inn statens andeler. De mente imidlertid at de fordeler som samarbeidet med Hydro ville innebære, var så vesentlige at de fant det riktig å måtte anbefale det foreliggende kontraktutkast.

Departementet mener at det isolert sett neppe ville anbefalt en slik innløsningsrett, men at en må se på de store fordeler som oppnås.

Når det gjelder Hovedstyrets mindretallsuttalelse, mener departementet at den ikke dekker nærværende tilfelle. Innløsingen er knyttet til et bestemt anlegg, nemlig Ulla-Førre, og kontrakten skulle ikke være egnet til å skape noen presedens. Etter min oppfatning er samarbeidskontrakten med Norsk Hydro et utmerket eksempel på hvordan staten kan medvirke til å legge forholdene til rette for ekspansjon og utvikling.

Utbyggingsomkostningene for Røldal-Suldal er foreløpig beregnet til 424 mill. kroner, som foreslås dekket ved en aksjekapital på 20 mill. kroner, lån opptatt av selskapet hos kontraktpartnerne med en halvpart av hver på til sammen 80 mill. kroner, samt pantelån som selskapet opptar, på 324 mill. kroner. Planene forutsetter at det nye samarbeidsselskap dannes i 1963.

Beløpet 10 mill. kroner for 1963 er foreslått ført opp på kap. 2454, Statskraftverkene, idet det forutsettes at det skjer en tilsvarende innsparing under postene 30—49 for samme kapittel. Det er kommet brev fra Industridepartementet til komiteen med forslag om hvordan innsparingen skal skje. Komiteen vil komme tilbake til dette.

Konsesjonssøknaden går i korthet ut på bygging av 6 kraftstasjoner, som vil få en samlet installasjon på 385 000 kW. Kraftproduksjonen blir på ca. 2¼ milliarder kWh. De samlede omkostninger er beregnet til 370 mill. kroner. Dette gir en utbyggingspris på ca. 18 øre pr. kWh. Den midlere kraftpris er av Vassdragsvesenet utregnet til å bli på ca. 1,63 pr. kWh.

Bygging av kraftstasjonene nødvendiggjør dessverre en oppdemning av bl. a. Valldalen på 80 meter, slik at det dannes en ny sjø, som strekker seg 10 km innover dalen. At dette vil skape store forandringer både av naturen og av næringslivet, er selvsagt. Av skader kan nevnes at store arealer av beitegrunn vil bli neddemmet, og den nåværende seterdrifts omfang vil reduseres vesentlig. Fra et turistsynspunkt vil dalen bli meget skjemmet. Valldalseter turisthytte må flyttes, og fotturistveier må omlegges.

Det har vært undersøkt forskjellige muligheter for å unngå oppdemningen i Valldalen, men det har vist seg økonomisk umulig, og utbygging av Røldal I vil neppe kunne gjennomføres hvis ikke Valldalen tas med i reguleringene. Når det gjelder de andre foreslåtte reguleringer, kan nevnes at den 45 meter oppdemningen av Votnavann bl. a. vil påføre helårsveien over Svandalsflona til Haukeliseter

ekstra omkostninger. Også her vil beitemark bli neddemmet. Røldalsvatn vil bli senket 17 meter. Av hensyn til turisttrafikken er det lagt fram en driftsplan for kraftstasjonene som skal sikre at dette vann blir fylt til vinter vannstand i løpet av juni måned.

Når det gjelder fiske, er ifølge fiskeriinspektøren en rekke av de vann som reguleres, fiskerike, og reguleringene vil nok forårsake betydelig redusert fiske. Det vil også oppstå skadevirkninger på laksefisket i Suldalslågen.

Alt i alt kan man ikke komme bort fra at reguleringene er meget omfattende, og at de til en viss grad vil føre til større omstillingsproblemer for den stedlige befolkning. Distriktets myndigheter, deriblant de to reguleringskommuner Røldal og Suldal, har imidlertid gitt sin tilslutning til den planlagte utbygging, idet de fordeler som oppnås, ventes å bli vesentlig større enn skadene og ulemperne.

Det har imidlertid vært en del motstand fra privatpersoner. Den Norske Turistforening har frarådet oppdemningen av Valldalen, idet den bl. a. hevder at dersom dalen legges under vann, vil en særpreget norsk og levende kultur, og samtidig en av Norges vakreste daler bli ødelagt. På tross av de store skader reguleringen vil føre med seg, er det neppe tvil om at utbyggingen vil føre med seg betydelige økonomiske forbedringer for de bygder det gjelder — noe jeg vil gi et lite bilde av.

I de to kommuner, Røldal og Suldal, bor det ca. 1800 mennesker. Av disse antas 1300 å bo i de regulerte områder. Hvor mange som vil bli direkte berørt av reguleringene, er vanskelig å si, men det regnes med at det dreier seg om ca. 200 gårdsbruk.

Avgifter som de foreslåtte konsesjonsvilkår fastsetter, og de skatteinntekter som en antar utbyggingen vil kunne føre med seg, vil årlig til sammen utgjøre vel 5 mill. kroner. Selv om det fra dette går en del til skatteutjæmningsfondet, må det sies å gi en betydelig inntekt for de bygder dette gjelder, når en tar i betraktning at de drifts- og skatteinntekter Røldal og Suldal hadde i året 1958/59, bare var ca. 2,4 mill. kroner.

Kommuneavgiftene er av Hovedstyret for vassdrags- og elektrisitetsvesenet foreslått til kr. 4,50 pr. naturhestekraft til kommuner, og kr. 1,50 til staten. Norsk Hydro har anmodet om en betydelig reduksjon, men departementet har funnet å måtte opprettholde avgiften på kr. 4,50 til kommunene, mens statens avgift er satt ned til kr. 1,—. Komiteens flertall har sluttet seg til departementets standpunkt.

Av de øvrige konsesjonsvilkår kan nevnes at det skal avsettes et fond på 100 000 kroner til allmenndannende virksomhet og geistlig betjening, og et fiskefond til hver av kom-

munene på 50 000 kroner. Komiteen har enstemmig sluttet seg til forslaget om et næringsfond på 1 mill. kroner til Røldal og Suldal kommuner, og har videre foreslått at konseksjonæren årlig tilfører fondet 25 000 kroner til hver av kommunene.

Videre er det fastsatt tiltaksplikt for konseksjonæren for å søke å avhjelpe skader og ulemper. I denne forbindelse kan det nevnes at Hydro selv har lagt fram forslag i den retning, bl. a. opparbeidelse av kulturarbeider og skogplanting.

Det er reist krav om tilleggsbetaling for tidligere solgte fallrettigheter i Bråtlandsdalen og Bleskestadelva og i Grubbedalsvassdraget. Hovedstyrets mindretall, Benum, har foreslått leveranse av gratiskraft til en rekke spesielt nevnte bruk, mens de øvrige medlemmer av Hovedstyret stemte imot dette av prinsipielle grunner. Departementet er av samme oppfatning som Hovedstyrets flertall. Komiteens flertall har sluttet seg til Hovedstyrets flertall og departementet i dette spørsmål.

Presidenten: Presidenten beklager å måtte avbryte taleren, men vil komme tilbake til spørsmålet om taletiden. Forslaget er at ordføreren for saken og hr. Leirfall, som er ordfører for et mindretall i komiteen, og statsråden får den taletid som reglementet hjemler.

Presidenten foreslår videre at medlemmer av komiteen får en taletid på inntil 15 minutter, at andre representanter får en taletid på inntil 10 minutter, og at de som tegner seg heretter, får en taletid på inntil 2 minutter. Dette forslag anses bifalt.

Asdahl: Komiteen har for øvrig vurdert dette spørsmål meget nøye, og saken er blitt grundig belyst fra møter med representanter for grunneierne under komiteens reise i august, samt korrespondanse og møte komiteen har hatt med bl. a. advokat Wyller og o.r.-saksfører Ueland den 1. desember i år.

Den tredje proposisjon inneholder avtale om levering av kraft fra Røldal-Suldal til Sør-Norge Aluminium A/S, og det hovedspørsmål som melder seg når en skal ta stilling til kraftleieavtalen, er etter min oppfatning først og fremst dette: Er det riktig å gi utenlandske selskaper adgang til å delta i reising av et nytt aluminiumsverk i Norge under de rådende forhold innen aluminiumsindustrien?

Det er som kjent i øyeblikket en betydelig uutnyttet produksjonskapasitet innen denne industri i den vestlige verden. De norske aluminiumsprodusenter har i den senere tid også fått merke presset av den ledige produksjonskapasitet, først og fremst i form av lavere priser og fortjeneste, men enkelte bedrifter

har, etter det som har vært opplyst i avisene, også måttet produsere for lager, fordi det ikke har vært mulig å finne avsetning for hele produksjonen.

Jeg tror det er riktig å reise dette spørsmålet, selv om jeg ikke mener det er Stortingets oppgave i dette tilfelle, hvor det dreier seg om en utbygging på privatøkonomisk basis, å foreta en overprøving av de vurderinger og antagelser om de fremtidige avsetnings- og fortjenestemuligheter innen aluminiumsindustrien som er gjort av dem som står bak dette prosjektet. Når ikke statlig kapital skal engasjeres, må Stortinget etter min oppfatning overlate til dem som skal satse de meget store beløp det her er tale om, å vurdere den økonomiske risiko og lønnsomhet ved et nytt aluminiumsverk i den nåværende situasjon.

Når jeg likevel reiser spørsmålet, er det av hensyn til vår bestående aluminiumsindustri, og om staten av hensyn til denne ikke skal medvirke til reisingen av det foreliggende prosjekt. Hvis en kan si at vi vil forringe lønnsomheten og skjerpe konkurranseforholdene på en uheldig måte for vår egen aluminiumsindustri ved å godkjenne etableringen av et nytt aluminiumsverk i Norge, da har spørsmålet en rekkevidde som gjør at myndighetenes ansvar kommer inn, hvis det som i dette tilfelle medvirker til løsningen av prosjektet.

Jeg ser saken på den måten at en så sterkt eksportorientert industri som aluminiumsindustrien neppe vil kunne gardere seg mot en skjerpet konkurranse ved at det nektes etablert flere bedrifter innen vårt eget land. Der som et internasjonalt aluminiumselskap vurderer situasjonen slik at det finner å ville utvide sin produksjonskapasitet, da kan vi neppe hindre en slik utvidelse ved å nekte det innpass i Norge. Om våre grenser lukkes, vil det velge et annet land for sin nye bedrift, hvilket jeg tror, etter hva jeg har fått opplyst, det er realistisk å regne med i dette tilfelle.

Det er dette som er den relevante problemstilling i det foreliggende tilfelle. Derfor er jeg kommet til at hensynet til den bestående norske aluminiumsindustri og dens videre ekspansjonsmuligheter ikke gir et realistisk grunnlag for å gå imot det planlagte aluminiumsverk i Husnes, idet vår hjemlige aluminiumsindustri under alle omstendigheter vil få den konkurranse som den naturligvis ikke ønsker.

Direkte deltagelse fra utenlandske aluminiumselskapers side i den videre utbygging av vår aluminiumsindustri ser jeg, generelt sett, ikke noen prinsipielle betenkeligheter ved.

Det er mangt som etter min mening taler sterkt for at det etableres et direkte samarbeid med utenlandske aluminiumselskaper som står over egne råstoffkilder, som har et utbygd salgsapparat, og som teknisk sett ligger godt an.

Vi har som kjent ingen bauxittforekomster i vårt land. Vår aluminiumsindustri må derfor basere seg på import av råstoffer. Det er etter min mening meget betenkelig å ekspandere videre innen denne industri uten å ha sikret råvareforsyningen. Å basere seg på leveranser av råstoffer, bauxitt eller aluminiumoksyd, fra konkurrerende utenlandske selskaper uten å etablere et samarbeid som omfatter mer enn råvareforsyningen, vil kunne være meget risikabelt. Saken stiller seg utvilsomt på en annen måte dersom vedkommende utenlandske selskap som er leverandør av råvaren, også har eierinteresse i det aluminiumselskap det forsyner med råstoffer. For norske selskaper vil det åpenbart være et meget stort økonomisk løft å erverve egne bauxittforekomster og å anlegge egne oksydanlegg, slik som de fleste større internasjonale aluminiumskonserner har gjort. Men dersom en går inn for å utbygge videre vår aluminiumsindustri uten å ville slippe utenlandske eierinteresser inn, må råstoffforsyningen etter min oppfatning også løses uavhengig av våre utenlandske konkurrenter, hvilket ikke helt har vært tilfelle hittil, og hvilket naturligvis kan skape meget alvorlige problemer under sviktende konjunkturer.

Et annet forhold som det også er grunn til å trekke fram når en skal vurdere ønskeligheten av direkte utenlandsk deltagelse i den videre utbygging av vår aluminiumsindustri, er den strukturendring som er under utvikling i den internasjonale aluminiumsindustri. I første rekke tenker jeg her på den integrasjonsprosess som har funnet sted i de senere år innen aluminiumsindustrien, særlig på kontinentet og i Storbritannia. Det som har foregått, er at produksjon fra råvareledd og fram til halvfabrikata og ferdigvarer er blitt stadig sterkere integrert. De store produsenter av råaluminium har bygd ut sine egne videreforedlingsanlegg eller kjøpt seg inn i bestående anlegg, og på samme tid har de større produsenter av aluminium-halvfabrikata og ferdigvarer tatt opp egen produksjon av råaluminium. Det frie marked for råaluminium er av denne grunn blitt stadig mer begrenset.

Skal vår egen aluminiumsindustri kunne hevde seg i konkurransen fremover, kommer vi derfor etter mitt skjønn vanskelig utenom å måtte satse mer på halvfabrikata- og ferdigvareproduksjon. Det kan gjøres enten ved å etablere samarbeid med utenlandske sel-

skaper som allerede har tatt opp videreforedlingsproduksjon, eller så må våre aluminiumselskaper i større utstrekning enn hittil bygge opp sine egne fabrikkasjonsanlegg for halvfabrikata og ferdigvarer, hvilket heller ikke er helt lett.

Det sier seg selv at vi vil være best tjent med at en slik foredlingsindustri bygges opp i vårt eget land, dersom betingelsene for det er til stede. Det ville være av stor betydning for sysselsetting, valutainntekter og denne industris bidrag til vårt lands økonomi om det ville lykkes å utvikle denne industri til å bli en halvfabrikata- og ferdigvareindustri, i stedet for i overveiende grad å være en råvareproduserende industri.

Med våre begrensede kapitalressurser vil det etter min mening være en fordel å etablere samarbeid med utenlandske selskaper som allerede driver integrert produksjon. Bare på den måten kan vi klare å komme raskt med i den utvikling som man allerede er inne i. Det er grunn til å understreke at tidsfaktoren spiller en betydningsfull rolle i denne sammenheng, idet omstillingen til nye markedsforhold i Vest-Europa vil kunne gi oss betydelige muligheter om vi er tidsnok ute; men går mulighetene først forbi oss, kan det bli vanskelig å komme med i ekspansjonen senere. Vi har mange eksempler på det fra tidligere perioder i vårt lands industrielle utviklingshistorie.

Det foreliggende prosjekt omfatter ikke konkrete planer for framstilling av halvfabrikata og ferdigvarer, men det opplyses i proposisjonen at en utvidelse av anlegget til å omfatte også halvfabrikata- og ferdigvareproduksjon vil bli nærmere undersøkt. Som jeg tidligere har framholdt, ville det være av stor betydning om Sør-Norge Aluminium A/S fant det mulig å ta opp videreforedlingsproduksjon.

De to grunnleggende forhold jeg her har trukket fram, nemlig hensynet til en sikring av råstofforsyningen for vår aluminiumsindustri, og for det annet nødvendigheten av å komme raskt med i utviklingen mot en sterkere integrert produksjon innen denne industri, taler etter min oppfatning i retning av å etablere samarbeid med solide og vel avanserte utenlandske aluminiumselskaper i forbindelse med reisingen av nye aluminiumsverk i vårt land.

Hva angår de konkrete planer som foreligger for et nytt aluminiumsverk i Husnes, vil jeg for det første peke på det faktum at det her har lyktes å oppnå en meget høy utenlandsk finansiering — hvilket er en stor fordel med den anstrengte betalingsbalanse som vi har i dag.

For øvrig vil jeg understreke at en høy grad

av utenlandsk lånefinansiering ikke er noen fordel i seg selv. Når det i den foreliggende økonomiske situasjon er en fordel, er det fordi prosjektet uten denne neppe vil kunne realiseres. En høyere grad av hjemlig finansiering kunne vært mulig, hvis Regjeringen i etterkrigsårene hadde hatt noe mer forståelse for egenkapitalens betydning for utviklingen av vårt næringsliv.

Aluminiumsverket alene er anslått å ville kreve en samlet investering på ca. 360 mill. kroner. Dette beløp forutsettes skaffet til veie på denne måten:

Aksjekapital		100 mill. kroner.
Langsiktige lån i Norge	75 » »	
Utenlandske lån		185 » »

Forutsatt at 50 pst. av aksjekapitalen blir skutt inn fra norsk side, vil rundt regnet 65 pst. av kapitalbehovet bli dekket ved kapitaltilførsel utenfra, hva dette prosjekt angår. Det må sies å være en meget høy utenlandsk finansieringsandel. Og i tillegg kommer at utenlandske lån tilsvarende minimum 22 mill. dollar — eller rundt regnet 160 mill. kroner — skal skaffes til utbygging av den nødvendige kraft.

Ser en aluminiumsverket og Røldal-Suldal-prosjektet under ett, dreier det seg om et samlet kapitalbehov på bare disse to prosjekter på ca. 800 mill. kroner. Av dette vil bare halvdelen bli belastet innenlandske finansieringskilder, mens resten vil bli dekket ved kapitaltilførsel fra utlandet. Da begge prosjekter skal bygges og drives i privat regi, er det kun Vassdragsvesenets andel av aksjekapital og finansiering i Røldal-Suldal som vil bli belastet statsbudsjettet, med 50 mill. kroner over fem år.

Aksjekapitalen i aluminiumsverket er det meningen skal fordeles med 50—50 på henholdsvis norske og utenlandske hender. Det sveitsiske aluminiumskonsern AIAG og det franske finansieringsselskap COMPADEC vil bli de utenlandske aksjonærer. Til sammen skal de tegne 50 mill. kroner i aksjekapital.

Det var opprinnelig meningen at Den norske Creditbank skulle garantere tegning av den norske andel på 50 mill. kroner, men banken kom senere til at den ikke kunne påta seg en slik forpliktelse.

Jeg anser det meget viktig at det under de videre forhandlinger blir søkt organisert en norsk gruppe til å overta de 50 mill. kroner som etter avtalen kan eies av norske borgere og selskaper. Dersom det ikke lykkes å få organisert en norsk gruppe til å overta halvparten av aksjekapitalen i Sør-Norge Aluminium A/S, er det i henhold til den foreliggende avtale tanken å legge ut beløpet til offentlig tegning. I så fall bør det om nødvendig gjøres

en ekstra anstrengelse fra norsk side i retning av bl. a. å presentere prosjektet slik at det får en så god oppslutning som mulig.

Hvis ikke vi i Norge har nok tro på prosjektet — hvilket vil være forståelig ut fra de øyeblikkelige avsetningsvansker aluminiumsindustrien har — vil sveitserne i henhold til kontrakten kunne oppnå majoritet i selskapet, idet de har rett til å tegne de aksjer som måtte være igjen etter at tegningsinnbydelsen har ligget ute i fire måneder.

Av hensyn til vår innflytelse på selskapet og utviklingen av dette, er det dette punkt i hele opplegget som jeg i øyeblikket føler meg noe usikker på; men jeg håper dette spørsmål blir løst som antydnet overfor.

Jeg går videre ut fra at den norske del av ledelsen i selskapet vil passe på og overvåke at norsk industri under ellers like vilkår får de kontrakter og vareleveranser som kan komme på tale. Siden sveitserne skal forestå kjøp og salg av hovedproduktene, må det være rimelig at Norge får gleden av de leveranser som passer for landet vårt.

For øvrig noterer jeg med tilfredshet at det i § 26, punkt 5, i avtalen uttrykkelig står at Norge ikke har noen forpliktelse i forbindelse med lånene til å kjøpe i Sveits utstyr og materiell etc. som trengs for utbygging, respektive utvidelser, av de vannkraftkilder lånene omfatter. Det foreligger i kontrakten heller ingen forpliktelser i forbindelse med innkjøp til oppbygging av aluminiumsfabrikken, selv om det er underforstått at maskiner og utstyr som kjøpes ute, skal kjøpes i Sveits, noe jeg finner rimelig.

Det planlagte aluminiumsverk vil få en samlet arbeidsstokk på om lag 500 mann. For et relativt svakt utbygd område som det her er tale om, vil en slik tilvekst i antall arbeidsplasser ha meget stor betydning.

At fylkesmyndighetene i Hordaland og de kommunale myndigheter i Kvinnherad tillegger dette prosjekt en meget stor betydning, vitner jo den overveldende tilslutning om som prosjektet fikk under behandlingen nylig i henholdsvis fylkesting og kommunestyre.

Fylkets jordbruksstyre har imidlertid, så vidt jeg kan huske å ha sett i avisene, avgitt en uttalelse som gikk imot den lokalisering som er valgt, idet Husnes er et av de bedre jord- og skogbruksområder i Hordaland fylke. Jeg skal ikke her gi meg inn på en vurdering av om stedsvalget som her er truffet, er det heldigste, men vil uttale håpet om at det nye selskap vil gjøre alt hva det kan, for å unngå at det oppstår fluorskade for det lokale jord- og skogbruk.

Selve kraftleiekontrakten med Sør-Norge Aluminium A/S gjelder leveranse av 950 mill.

kWh i året, hvorav det vesentligste i første omgang vil komme fra Røldal-Suldal. Prisen på kraften vil bli 1,8 øre pr. kWh ved kraftstasjonsvegg, med et tillegg på 17 pst. for opptransformering og overføring. Prisen skal være uendret fram til 1. juli 1972. Indeksreguleringer vil kunne foretas hvert femte år, og kontraktstiden er 40 år.

Det planlagte aluminiumsverk må ventes å ville yte et ikke ubetydelig bidrag til vårt lands valutainntekter. Det er således anslått at netto-valutabidraget vil utgjøre om lag 800 mill. kroner i løpet av de første ti driftsår. Med det strukturelle underskudd vi har i vår utenriksøkonomi, vil ethvert prosjekt som kan bidra til å rette opp noe av denne skjevhet, være en verdifull tilvekst for vårt land, under forutsetning av at verket blir rentabelt — noe jeg går ut fra, for ellers ville naturligvis ikke sveitserne være villige til å satse så mange private penger og dessuten si seg interessert i å overta den andel av aksjekapitalen som eventuelt ikke måtte være tegnet i Norge.

På bakgrunn av bl. a. de betraktninger jeg her har framført, anbefaler jeg Stortinget å vedta de framlagte proposisjoner.

Kjøs hadde her overtatt presidentplassen.

Leirfall: Som eg sa i debatten om utsetjingsframlegget, står vi jo her overfor eit svært innvikla og stort problemkompleks. Det gjeld for det første ei av dei største regulerings-sakene vi har hatt i dei siste åra, ei regulerings-sak med ganske mange problem. Så har vi spørsmålet om ei selskapsform der staten og Norsk Hydro skal gå inn, men der det også gjennomførast eit nytt prinsipp, nemleg denne innløysingsretten til den eine av partane. Og så har vi for det tredje spørsmålet om oppretting av ein aluminiumsfabrikk der vi må rekne med at over halvparten av aksjekapitalen kjem på utanlandske hender.

Eg skal prøve å unngå å kome tilbake til det som vart sagt i debatten om utsetjingsframlegget. Men alle vil forstå at noka inngåande drøfting av alle desse spørsmåla som reiser seg her, har det ikkje kunna vorte i nemnda. Det er vel så at saka ikkje var så heilt ukjend for nemnda sine medlemmer då proposisjonen kom, men denne saka stod ikkje på saklista vår då vi møttest i oktober. Då var det Sira—Kvina vi rekna skulle kome opp som første sak, eventuelt også Sundsbarmreguleringa. Seinare vart Rana og Trollheim kraftverk kasta inn, og så vart det antyda for oss at av dei sakene som då stod igjen av Suldal—Røldal og Sira—Kvina, måtte Suldal—Røldal ha prioritet. Men vi fekk absolutt

ikkje noka forståing av at det var spørsmål om å få opp saka før jul. Og denne datoen, 10. desember, som no ha vorte eit sentralt punkt, har vi overhodet ikkje hatt kjennskap til før fredag den 30. november, då brevet frå COMPADEC låg føre. Elles hadde vi rekna med utgangen av året, som var nemnd i proposisjonen. Det hadde jo betydd atskilleg for førebuinga av saka om vi kunne ha handsama ho noko seinare ut i uka også, sjølv om tida då også hadde vorte knapp.

Det er rett at komiteen foretok ei kort befaring i Røldal i sommar, men då låg det ikkje føre nokon proposisjon. Vi rekna ikkje med at det ville kome proposisjon på denne sida av årsskiftet. Saka var enno ikkje handsama i Hovudstyret, og dei representantane vi møtte, hadde svært lita oversikt over saka og var temmeleg uforberedte når det galdt å gje sine utsegner, og nemnda sin formann gav då også uttrykk for under dei møta som vart haldne, at den orienteringa som vart gitt frå nemnda si side, var reint foreløpig.

Når det gjeld sjølv reguleringssaka, vil jo den gripe djupt inn i forholda i desse to fjellbygdene — vi får håpe til det betre, at det vil bli romslegare vilkår der oppe når dei no får ei konsesjonsavgift, som vil bli ganske betydeleg, og skatt av kraftstasjonen. Det er lett å rekne ut at det blir temmeleg mykje pr. innbyggjar i desse bygdene. Men på den andre sida vil det også totalt forandre næringsgrunnlaget. Eg kan berre nemne ein einskild ting: Det er jo produksjonen av geitost som har vore det viktigaste oppe i Røldal. Det er bygt eit eige ysteri, og det er igjen basert på mjølkeproduksjonen i Valldalen, som no skal demmast heilt ned. Det er klårt at dette vil reise mange problem, sjølv om pengane strøymar inn i bygda. — Det er mange ting som burde ha vore med i vurderinga her, men som det ikkje er tid til å drøfte nærare.

Når det gjeld oppdemminga i Valldalen, vil eg seie at det skjer meg i hjartet at ei slik naturperle skal bli øydelagd. Det var første gongen eg var der, då komiteen var der i haust. Eg vil seie at det er noko av det mest eigenarta eg har sett av norsk natur. Her har det vore busetjing gjennom tusener av år; det ber merke etter det, heile dalen ber preg av det, det luktar historie av det heile. Eg vil gjerne ha sagt at før denne oppdemminga setjast i gang, må vi få ei skikkeleg arkeologisk undersøking der oppe. Det har vore busetjing der oppe heilt frå førhistorisk tid. Ein del gardar har vore haldne i hevd like til det siste. No er det berre setrar der så nær som inne ved enden av Valldalsvatnet. Der er det enno igjen eitt bruk. Men det er gode dyrkingsmulegheiter, og med den vegen vi no har, er

1962. 10. des. — Reg. i Røldal—Suldal-vassdraget. — Levering av kraft til Sør-Norge Aluminium A/S. — Samarb. mellom staten og Norsk Hydro om utbygging av Røldal—Suldal m. v.

(Leirfall)

det ingen ting til hinder for at det her kan bli lagt ut store, pene gardar. Det er store flater der, og elva renn sakte og roleg ned gjennom dalen. Der er ei glimrande fiskeelv, og det er ikkje tvil om at det — når vi no får heilårsvegen over Haukelid, og turiststraumen kjem forbi Valldalen — her ville ha vore muligheter, som røldølingane sjølve kanskje enno ikkje forstår, til å få laga eit turistsentrum.

Valldalen er jo også ein av innfallsportane til Hardangervidda. No blir dalen altså neddemd, og det blir veglaust innover der. Eg meiner at her som reguleringa set ein offentlig veg under vatn, har dei interesserte krav på at det blir bygt veg igjen. Sjølv om Norsk Hydro forpliktar seg til å halde oppe ein ferjefart over det nye vatnet, kan ikkje det bli så tilfredsstillande som eit vegsamband, og eg trur at dei interesserte her må ha krav på begge delar. I alle fall meiner eg det står heilt klårt at dersom dei ønskjer vegsamband i staden for det ferjesambandet som er lova, er det noko som må takast omsyn til.

Eg meiner det her hadde vore full grunn til å basere avgiftsstorleiken på maksimalavgifta. Men bygdene har jo forlangt kr. 4,50 og har fått det, så eg vil ikkje ta opp noko framlegg. Derimot meiner eg at avgifta til staten bør setjast til kr. 1,50 i staden for kr. 1,— som det er gjort framlegg om frå komitefleirtalet. Det er jo faktisk i innstillinga frå Hovudstyret utsegner som tyder på at det her kunne ha vore grunn til å gå til lovas maksimum når det gjeld avgifta til kommunane. Når det ikkje er gjort, meiner eg at ein godt kan høgda avgifta til staten til kr. 1,50. Det har jo i det siste vore ein tendens til å høgda statsavgifta, mellom anna med den grunnjeving at vi ville kome til å trengje mykje midlar til naturfredingsføremål. Dette ville det då vere naturleg å dekkje av dei midlane som kjem inn ved statsavgifta, og her som det er så svære inngrep i naturen både i Valldalen og i fjellviddene omkring, og ikkje minst i Bratlandsdalen, som jo er ein av dei store turistattraksjoner i landet — han er noko av det villaste vi har, og det var fortalt oss at det kvart einaste år kom turistar frå England, som i hovudsak kom for å sjå Bratlandsdalen — meiner eg det ville vere naturleg å ta godt i når det gjeld avgifta til staten. Eg vil då også ta opp framlegg om at konsesjonsavgifta til staten blir sett til kr. 1,50 pr. naturhestekraft.

Det er jo her, som ved dei andre konsesjons-sakene komiteen handsamar, ei rekkje krav frå grunneigarar og interesserte om vegar og ymse tiltak. Eg må her også beklage at det ikkje har vorte tid til å gi desse krava ei til-

strekkeleg vurdering i komiteen, sjølv om eg på den andre sida skal innrømme at mange av krava er imøtekomne på ein måte som grunneigarane har grunn til å vere tilfredse med. Men som sagt, noka vurdering av dei einskilte ting frå komiteen si side har det ikkje vorte tid til.

Her vil eg også gjerne understreke at når ei konsesjonssak er oppe, kjem det regelmessig brev til komiteen frå dei interesserte om forhold som dei meiner det ikkje er tatt tilstrekkeleg omsyn til i proposisjonen. Dei engasjerer sakfører, kostar på pengar for at synet deira skal kome fram til komiteen. Og vi bør då vise så mykje omsyn at komiteen blir gitt tid til å vurdere desse skriva. I dette tilfellet fekk komiteen den siste dagen ei rekkje skriv når det gjeld spørsmål om vederlag til dei falleigarane som har selt fallrettane sine billeg, og det er kome skriv etter at innstillinga vart avgitt. Det er mogleg at dei ikkje hadde forandra noko på komiteen sitt syn, men forholdet er no iallfall slik at komiteen ikkje har kunna setje seg inn i desse spørsmåla. Og det er jo i somme av desse breva kome temmeleg sterk kritikk over den korte tida komiteen har brukt på saka — temmeleg sterk kritikk.

Eg har for min del ikkje kunna setje meg heilt inn i kor begrunna desse krava frå falleigarane er — det er jo no også varsla at dei vil bli tatt opp på rettsleg veg. Eg har derfor mått innskrenke meg til å ta opp eit framlegg om gratis kraft til ein del grunneigarar i Bratlandsdalen og i Bleskestadvassdraget. Eg veit ikkje om eg her har utelukka nokon som kanskje bure ha kome i same stilling. Eg veit heller ikkje om gratis kraft er den riktige måten for å gi dei noko vederlag for at dei i si tid selde desse vassdragsrettane svært billeg. Prinsipielt vil eg seie at dette å gi gratis kraft fører med seg ei rekkje problem, som ikkje er så lette å løyse. Men slik som saka ligg an, har eg ikkje kunna finne nokon annan utveg til å kome dei noko i møte, og eg har derfor tatt opp framlegg i samsvar med ei innstilling som lå føre frå Vassdragsdirektoratet, og som var tilrådd av ein medlem i Hovudstyret — Benum. Det går ut på at nærare nemnde bruk skal få visse mengder elektrisk kraft. Framlegget står på side 13 i tilrådinga. Eg må tilstå at eg ikkje har kunna finne den naturlege plassen for det i konsesjonsvilkåra, men eg håper at ordføraren for saka, som jo kjenner saka svært godt og har sett seg grundig inn i ho, vil kunne fortelje meg kva for ein post det skal plasserast under.

Når det gjeld avgiftsspørsmålet, har jo heile

komiteen gått inn for at det skal opprettast eit næringsfond, og at konsesjonæren kvart år skal tilføre 25 000 kroner til kvar av kommunane Røldal og Suldal. Så har komiteen oppmoda kommunane om å overføre mest mogleg av dei årlege konsesjonsavgiftsmidlane til dette næringsfondet til bruk i dei distrikta som blir berørte av reguleringa, og det er i samband med det vist til lova.

Her vil eg for min del ha sagt at eg kunne gjerne ha vore med på ein reduksjon av konsesjonsavgiftene mot at tilsvarande beløp vart tilført næringsfondet, ut frå det synet at desse to fjellbygdene Suldal og Røldal truleg vil kome til å gå opp i større kommunale einingar, og då vil større årlege avsetningar til eit næringsfond kunne kome dei som bur akkurat i dette distriktet, meir til godes. Vi ville hatt ei større sikkerheit for det.

Det er så rart med dei konsesjonsavgiftene som går inn i kommunekassa. Dei er det lett å bruke til tiltak som i og for seg er nyttige og ønskelege, til dømes bygging av skulehus. Og når ein har avgiftsmidlar å ta av, treng ein ikkje å spare på alt. Ein kan få til flotte skulebygg, og ein kan få til flotte administrasjonsbygg. Ein kan få til både det eine og det andre på dei kommunale budsjetta, som det elles ikkje ville ha vore høve til. Sjølvsaft vil jo det kome folket i reguleringsdistriktet til godes, men dei kan ikkje leve av det.

Gjennom eit næringsfond derimot kunne ein få arbeid fram tiltak som kunne utvide næringsgrunnlaget i bygdene.

Når det gjeld oppmodinga om at mest mogleg av avgiftsmidla bør kome distrikta til godes, så er jo ei slik innstilling vel og bra, men all erfaring viser at det er uhyre vanskeleg å få tatt ut slike avgiftsmidlar av budsjettet og brukt dei spesielt til hjelp for ein del av dei som bor i bygda. Og eg fryktar for at når desse kommunane går opp i større kommunale einingar, vil det bli endå verre.

Eg ville som sagt ha vore innstilt på her å ha fått meir kvart år til næringsfondet, og kunne gjerne då ha renonsert noko på konsesjonsavgiftene. Men med den knappe tid har det også vore vanskeleg å få diskutert det i komiteen.

Tilbake til Valldalen. Ved oppdemming, anten det no blir 10 meter eller det blir 60 meter eller det blir 80 meter, så vil Valldalen bli heilt øydelagd. Om vi demmer opp noko meir enn forutsett, gjer det korkje frå eller til. Eg vil derfor be departementet om å vurdere grundig om ein ikkje, når ein no først skal demme opp Valldalen, kunne demme opp noko meir der, og så til gjengjeld spare andre vatn og gjennomføre lempeligare reguleringar der.

Når det gjeld vegkrava, er jo ein del av dei

tatt med i konsesjonsvilkåra, andre er viste til tiltaksskjønet. Eg skulle gjerne ha ønskt at nokre fleire av vegprosjekta hadde kome direkte inn i vilkåra.

Når det gjeld innst. S. nr. 60 om kontrakt om levering av kraft til Sør-Norge Aluminium A/S, så er det også her fleire ting som eg meiner burde ha vore vurdert grundigare.

Det er forutsett 50 pst. utanlandsk og 50 pst. norsk aksjekapital. Men når vi studerer vilkåra nærare, så er det også klårt at det berre er ei teoretisk betraktning. Det er jo så at det utanlandske selskapet skal godkjenne dei norske interessar som teiknar aksjar dersom det dannast ei gruppe, og det skal godkjenne dei som teiknar aksjar dersom den norske delen av aksjekapitalen blir lagd ut til offentleg teikning. Ikkje noko firma som direkte eller indirekte har tilknytning til aluminiumsbransjen, vil kunne rekne med å bli godkjent. Eg er heller ikkje klår over om vilkåra frå det sveitsiske selskapet er slike at norske interessar finn seg tente med å teikne aksjar for så vidt betydelege beløp. Underhånd har eg vorte meddelt at den norske banken som skal leggje ut aksjeteikninga, ikkje er tilfreds med dei tilsegner som er gitt om eit tilfredsstillande utbyte for aksjane, og er betenkt ved i det heile å ta på seg oppdraget. Eg vil gjerne av industriministeren få høyre korleis det ligg an med dette. Dersom det er slik, bør det iallfall ikkje brukast som kritikk mot norske kapitalinteressar om den norske delen av aksjekapitalen ikkje blir teikna.

Det som i denne samanheng veg mest, er spørsmålet om det verkeleg kan vere rett no å vere med på å byggje opp på norsk jord ein så alvorleg konkurrent til statens eige verk, Årdal og Sunndal Verk, som dette vil bli. Dei alvorlege spørsmål som her er komne inn i biletet, er blitt søkt bortforklára. Det har nærast vorte framstilt slik av saksordføraren som om det ikkje vil bli nokon auka konkurranse av det, og dersom fabrikkene ikkje blir bygd her i Norge, vil han bli bygd i eit anna land. Spørsmålet er då om han vil bli like konkurransedyktig, og om han vil kunne få like billege kraftkjelder til rådvelde. Det er jo temmeleg avgjerande, og dessutan har det vel ei viss betydning i den internasjonale konkurransen også om produktet kjem frå det eine eller det andre landet.

Årdal og Sunndal Verks innstilling til dette spørsmålet burde ha lege føre for komiteen. Det ligg ikkje føre noko anna enn munnlege samtalar som vi har fått gjengitt. Kor fullstendig vi har fått dei gjengitt, tør eg ikkje uttale meg noko om. Men vi veit iallfall at Årdal og Sunndal Verk er sterkt imot dette prosjektet av omsyn til sin eigen økonomi.

Det er jo no investert av statsmidlar og av overskot på drifta, så vidt eg veit, kring 1 milliard kroner i Årdal og Sunndal Verk. Og tiltak som kan svekkje verket i konkurransen, har ei ganske stor betydning og er ei ganske alvorleg sak for Stortinget og staten.

Eg har vidare fått opplyst at kapasiteten i aluminiumsindustrien i dag er så stor at om forbruket aukast $2\frac{1}{2}$ gong, vil likevel kapasiteten rekke til for dei næraste ti åra. Eg synest at ein slik markedsstasjon stiller dette prosjektet i eit nokså underleg lys.

Eg går ikkje imot denne kontrakten, men eg er som sagt betenkt. Eg vil gjerne også peike på at Finansdepartementet heller ikkje er noko særleg nøgd med den utforminga kontrakten har fått. Eg vil få sitere kva det uttalar:

«Finansdepartementet er fullt klar over at flere viktige omstendigheter taler til fordel for at aluminiumsindustrien i stor utstrekning bør bygges ut i samarbeid med utenlandske selskaper. Men departementet mener at dette bl. a. av omsyn til den finansielle kontroll, helst bør skje gjennom selskap der et norsk industriforetak kan være en fullt likeverdig partner i forhold til de utenlandske interesser. Så sterkt som den norske aluminiumsindustri står teknisk sett, skulle ikke omsynet til å bringe fagkunnskap til landet veie så tungt på dette som på andre områder. Ellers skulle etter Finansdepartementets oppfatning dette omsynet kunne bli fullt ivaretatt i alle fall, også om en begrenser seg til aluminiumsprosjekter der den norske partner er et industriforetak. Utenlandske industriselskaper bør heller stimuleres til å engasjere seg i videreforedling av aluminium.»

Og vidare:

«Finansdepartementet mener at aluminiumsindustrien i Norge kan bli bygd ut i et tilstrekkelig hurtig tempo, også om en begrenser seg til prosjekter der den norske partner er industriforetak med nødvendig teknisk innsikt. Departementet er redd for at kraftleveransene til Sør-Norge Aluminium A/S vil komme til enten å måtte gå ut over kraftforsyningen til andre viktige prosjekter eller kreve ytterligere forsering av kraftutbyggingen.»

Stort sett må eg erklære meg einig i desse betraktningane. Eg vil gjerne også få peike på det merkelege forhold at under trontaledebatten vart det sterkt streka under også frå regjeringshald at aktiviteten no var for stor. Det var fare for at det kunne føre til ei inflasjonsarta utvikling. Sjefen for Norges Bank, Brofoss, har for eit par dagar sidan uttala til ei avis at vi investerer for mykje her i landet. Og desse prosjekta, som krev om

lag 800 mill. kroner i investeringar, er overhodet ikkje vurdert i forhold til det samla investeringsvolum.

Eg vil også ha sagt at det jo er nokså merkeleg at kvar gong det er spørsmål om nokre beskjedne millionar til utvida vegbygging eller nokre millionar til ei utvida utlånsramme for Hypotekbanken, kjem ein bestandig tilbake til dette med aktiviteten som må avgrensast, men når ein kjem til prosjekt som krev hundrevis av millionar, er det aldri tale om det. Her finst det ikkje samanheng i vurderinga.

Så har vi den tredje proposisjonen og tillegg til budsjett-innst. S. nr. 129 om samarbeid mellom staten og Norsk Hydro om utbygging av Røldal—Suldal og tilleggsbevilgning for budsjett-terminen 1963. Eg vil berre peike på eit enkelt punkt. Det gjeld denne innløysingsretten som Norsk Hydro vil få etter kontraktens post 12. Her har faktisk heile Hovudstyret vore svært betenkt. Det har delt seg i to, med tre medlemmer i kvar fraksjon, og det blir eit mindretal og eit fleirtal fordi generaldirektøren høyrer med til dei tre som under sterk tvil finn å kunne gå med på denne innløysingsretten. Dei andre tre medlemene — det er Holten, Benum og Lersbryggen — går direkte imot innløysingsretten, sjølv på dei vilkåra som no er fastsette. Dei seier at

«en på lengere sikt må regne med at de beste vannfallene blir bygd ut først, og at en etterhvert må gå i gang med stadig kostbare utbygginger. En må derfor gå ut fra at om en skulle gi andre kraftforetak rett til innløsning i likhet med den Hydro får etter kontraktutkastet, det vil si på vilkår som stiller selskapet i samme stilling som om det selv hadde bekostet hele utbyggingen fra først av, ville NVE ikke ved hjelp av innløsningssummen kunne erstatte de innløste anleggene med andre like gode anlegg. Da hovedstyret således neppe kan anbefale tilsvarende ordninger med andre kraftforetak om det skulle bli aktuelt, fant disse medlemmer heller ikke å kunne anbefale kontraktutkastet av 15. oktober 1962.»

Denne innløysingsretten betyr i realiteten at staten forskotterer kraftutbygginga til Norsk Hydro utan noka forpliktelse for selskapet, men med rett for selskapet til å overta det heile kraftanlegg dersom konjunkturane skulle gjere at selskapet sjølv finn det fordelaktig. Det vil jo for det første føre til at staten gjennom Vassdrags- og elektrisitetsvesenet her må arbeide og planleggje under ein usikkerheitstilstand som vel vil virke i høg grad skadeleg. Dessutan har vi jo fleire store konsern som har tileigna seg vassdragsrettigheter og som sikkert gjerne vil lette finansieringa av sine prosjekt ved å få i stand liknande kontraktar. Hafslund eig jo store

vassfall, Borregaard likeså. Ved at ein slår inn på denne linja, vil dei kunne finansiere sjølve industriltaket som skal knyttast til kraftanlegget, men la staten forskottere kraftutbygginga. Det meiner eg kan føre til konsekvensar som ikkje er heldige. Og dersom vi skal slå inn på dette, vil det også føre til at staten etter kvart som utbyggingane foregår, gir frå seg billege anlegg som erstattast med dyrare utbygging.

Elles vil eg gjerne peike på at i trontalen i år vart det sagt frå Regjeringa at dei ville gå inn for at staten i størst mogleg utstrekning stod for kraftutbygginga her i landet. Den linja ein her er gått inn for, er jo ikkje berre eit avvik frå den linja Regjeringa gjekk inn for i trontalen, men pendelen slår jo faktisk ut til den andre sida. Ein tillet ikkje berre private industriselskap å byggje ut sjølve, men ein går også med på å forskottere utbyggingane med sikte på at eigedomsretten etter kvart skal falle tilbake til dei.

Det er ei sær betenkeleg sak, og eg vil derfor ta opp forslag om at post 12 går ut av kontrakten.

Så er det ein ting til. Det er også av dei ting som det på grunn av den knappe tid i komiteen ikkje har blitt anledning til å gå nærmare inn på. Eg må beklage at eg sjølv heller ikkje har vore merksam på den. Det står i punkt 2 i vedtaket — tillegg til budsjettinst. S. nr. 129:

«På statsbudsjettet for 1963 bevilges som tillegg under Kap. 2454, Statskraftverkene, post 90 (ny), Røldal-Suldal-selskapet, aksjetegning ... kr. 10 000 000 mot tilsvarende innsparing på postene 30—49 i samme kapittel, — alt i det vesentlige i samsvar med Industridepartementets tilråding av 9. november 1962.»

Her innfører vi faktisk noko nytt i bevilgningsreglementet vårt. Ein anviser at 10 mill. kroner skal takast av ein del nærmare angitte postar — i alt 10 postar — utan at ein spesifiserer korleis innsparinga skal foregå. Dette meiner eg er i strid med Stortingets reglement, og eg vil be presidenten undersøkje på kontoret om vi tidlegare har vore borti noko liknande. Eg vil i den forbindelse peike på at for nokre år sidan, då det parti eg tilhøyrrer, foreslo ein del besparingar på budsjettet og då anviste på den same summariske måten at det skulle skje på fleire postar som ikkje var nærmare angitt, så møtte det svært sterk motstand her i Stortinget, og det vart ikkje godttatt, det vart vist til at det var i strid med bevilgningsreglementet. Ei besparing må direkte referere seg til eksakte tal for kvar av dei postane som det er peika på. Dette spørsmålet må det bringast klarheit i før vi kjem

til votering. Eg vil foreløpig forbeholde meg å stå fritt til dette spørsmålet inntil det er brakt klarheit over det.

Presidenten: Hr. Leirfall har opptatt det forslag som han selv har redegjort for.

Hr. Asdahl har bedt om ordet for å oppklare en misforståelse.

Asdahl: Når det gjelder siste punkt som hr. Leirfall berørte, reduksjonen av de 10 mill. kroner, forholder det seg slik at dette spørsmål vil komiteen komme tilbake til før salderingen, og det vil da klart bli spesifisert under hvilke kapitler de 10 mill. kroner skal dekkes.

Leirfall: Det er gledeleg at saksordføraren no er blitt klar over den side av saka. Men eg meiner at det framleis er like reglementsstridig om vi i dag voterer over det spørsmålet før det blir opplyst kva for postar som skal reduserast.

Asdahl: Det vil i denne sak bli gått fram etter reglementet.

Leirfall: Nei, hr. president, det blir ikkje gått fram etter reglementet i denne sak!

Kvamme: Denne store sak er omfata med stor interesse, det viser talet på dei som har kjent hug til å seia noko i dette store saks-komplekset som heiter utbygginga av Røldal-Suldal-vassdraget, ein samarbeidsavtale mellom staten og Norsk Hydro om leige av statskraft til det nye aluminiumsverket på Husnes. Det er etter mi vurdering ei av dei største sakene vi har hatt føre oss i det siste. Berre utbygginga av Røldal I er kalkulert til 424 mill. kroner, og bygging av aluminiumsverket på Husnes til om lag 400 mill. kroner — for første byggjesteget — så alt der er det ein 800 mill. kroner.

Kjem det så eit nytt byggjesteget til, der aluminiumsproduksjonen på Husnes vert utvida frå 60 000 tonn til 120 000 tonn, vert det ganske sikkert ei svær uttelling. Og det som vi ikkje har nokon opplysningar om, er kva ei påtenkt ny industriverksemd som Hydro tenkjer på å byggja på Karmøy, vil kosta. Men det skulle vera rart om ikkje utvidinga av kapasiteten ved aluminiumsfabrikken på Husnes til 120 000 tonn, og den nye industri-verksemda — på Karmøy — som det har vori antyda skal produsera magnesium, vil koma på 500—600, kanskje 700 mill. kroner, slik at vi ialt er oppe i ei investering på ca. 1,5 milliardar kroner, trur eg, når dette er gjennomført. Med så store investeringar er det klart

at det kan reisast ymse spørsmål som ein gjerne vil sjå litt grundigare på.

Eg kan stort sett seia meg samd i saksordføraren si framstilling av saka, som var grundig og så vidt eg kunne skjøna, stort sett korrekt. Og mykje av det som hr. Leirfall sa, er nok også rett. Dei har gått fram så grundig med ein tettmaska botntrål at det er sanneleg ikkje spøk på desse minuttane å få seia noko så særleg nytt i denne saka.

Eg fell for freistinga til å fortelja at for 43 år sidan var den første jobben eg hadde som ganske ung ingeniør, seinhaustes i 1919 å lig-gja oppe i Røldal og måla opp Røldal—Nøvle-foss, Valldalen—Nøvlefoss og heilt ned til Sul-dal, og eg fraus meg nesten forderva. Det trur eg har gjort at eg sidan har hatt ein viss klokkarkjærleik for Valldalen. Valldalen er ein vidunderleg vakker fjelldal, og, trur eg, ein av dei beste beitedalane vi har på Vestlandet. Så det er noko visst vemodig, noko visst tragisk, å tenkja på at om nokre få år er dette eigenarta stølssamheldet oppe i Valldalen borte. Eg vil her gjerne seia meg samd i det som hr. Leirfall sa om dette. Lat oss no få ei arkeologisk etterrøking og gransking av dei eigenarta stølbruksstadene i Valldalen, slik at ein kan ta vare på dei kulturminne som dei vil kunne vera for ettertida.

Det er rett som det var sagt, vi fekk Hydro sin søknad tidleg i vår, og då eg hadde pløgd gjennom dette materialet i sommar, vart eg klår over at skal det i det heile finnast grunnlag for å byggja ut Røldal-Suldal-vassdraga på eit økonomisk grunnlag, er det ikkje mog-leg å koma forbi eit større magasin i Valldalen — som også desse planane går ut på. Eg skal ikkje gå i detalj der heller, men eg er nesten samd med hr. Leirfall i det som han nemnde, at når det no vil koma ein 80 meters dam ved Hyttejuvet, slik at me der får ein sjø som er ca. 1 mil lang, og som set så å seia dei fleste — 12 iallfall, og delvis ein 4-5 andre, av støls-bruka under vatn, er det spørsmål om ikkje dette naturinngrepet er så stort og såpass katastrofalt for stølsbruka iallfall at det er vel verdt å granska nøye etter om ikkje det også vil vera rett her å leggja det som i det seinare har vorte kalla «tørrårsmagasinet», og som skulle vera reserve for dei «veike», dei vatnfattige åra som dei reknar med i ein 10-årsbolk. Hovudstyret og departementet er inne på rett tanke der, for eg trur det er såpass store skadar der oppe frå før at då får ein ta det heile til topps og laga det tørrårsmagasinet som ein finner turvande, der oppe.

Det reiser seg naturlegvis ein heil del spørsmål for jordbruka i Røldal. Jordbruka der er helst små og har lite dyrkingsjord alle saman. Ein kan jo då spørja om dette store inngrepet

er så svært at det så å seia vil skjera av næringsgrunnlaget for ettertida. Det har eg litt vanskeleg for å tru. Eg er samd i både Hovudstyret og departementet si vurdering, at dei føremonene som ein oppnår, er så vesentlege i forhold til skadane og ulempene at det er rett å gje konsesjonen. Elles vil vel Røldal-Suldal-vassdraga verta liggjande nok-så lang tid utan å verta teki i bruk på grunn av vantande magasin.

Eg nemnde dette med eit turrårsmagasin. Når vi no får desse store 300 000 volt stam-liner, er det først og framst desse magasinane som framfor alt er så verdfulle når det gjeld til kvar tid å kunna tryggja så vel industri som heimar og næringsliv elles med elektrisk kraft. Røldal-Suldal er ei av våre beste og bil-legaste kraftkjelder. Det viser kostnadsover-slaget, der Hydro reknar med å koma ned til 1,46 øre, mens Vassdragsvesenet — ser eg — har eit litt høgare tal, nemleg 1,62 øre. Ut-byggingsprisen ligg i alle fall på ca. 18 øre pr. kWh, og det er sær billeg.

Eg har forstått det slik at Hydro ved å ta opp heile dette komplekset, utbygging av Røldal-Suldal og industrireiseing på Karmøy, vil koma bort i så store investeringar at dei finn det over evne økonomisk, og selskapet har derfor søkt kontakt med staten for å få gjort dette i fellesskap. Eg må tilstå at eg er mykje tiltalt av denne løysinga. Og eg vil gjerne med ein gong ha sagt at eg synest ikkje det er noko urimeleg at Hydro held på at dei vil ha lov til å løysa inn statens halvdel når tida er inne til det — det er sett visse tids-fristar her — slik at dei kan sikra seg denne kraftkjelda for ettertida til sin produksjon, for det er jo Hydro som i dag sit med alle rettार i vassdraga.

Med det næringsfond som er foreslått — og her vil eg gjerne streka sterkt under at dei to kommunane, Røldal og Suldal, bør leggja til næringsfondet så mykje som råd er av konsesjonsavgiftsmidlane for derved å skapa eit nytt næringsgrunnlag, for at næringslivet kan byggjast ut på ein annan basis enn slik det no er der oppe i dalen — meiner eg at dette kan verta til den aller største hjelp både for Røldal og Suldal, kor sterke inngrep det enn vert i naturen. Det kan kanskje for mange kjennast som voldsomme naturinngrep. Og det er det, all regulering er det. Medaljen har all-tid ei bakside som ein må ta med. Men når ein kan kompensera det såpass bra som det ser ut til her, skulle ein tru det var godt grunnlag for å utbetra skadane. i næringa. Eg skal ikkje gå meir i detalj her, men som eg sa, har det alt vore tråla grundig gjennom spørsmåla.

Det er forståeleg at det er ei viss uro blant

folk i dalen når det gjeld ein så svær affære som dette. Men vi har no først den trygd at alle skadar og ulemper skal godtgjerast etter skjøn med tillegg av 25 pst. etter reguleringslova. Så skal ein få tiltaksskjøn for alle spørsmål som ikkje vert løyste på annan måte. For alt som i neste omgang vert berørt av reguleringa, kan då tiltaksskjønet gjera vedtak om tiltak som skal treffast, og dermed skulle ein tru at også den sida var ganske godt tilgode sett. Med eit næringsfond på 1 mill. kroner, og i tillegg til det — som nemnda samrøystes rår til — 25 000 kroner til kvar av kommunane Røldal og Suldal, blir det eit ganske stort fond.

Eg er samd i at reguleringsavgifta blir sett til kr. 4,50 til kommunane og kr. 1,— til staten, slik som departementet har gjort framlegg om.

Så litt om samarbeidsavtalen mellom staten og Hydro. Her har ein slått inn på ein ny veg som eg meiner det kan bli aktuelt å nytta òg ved fleire høve seinare. Det er eit tiltalande trekk vi ser her, når det vert løyst på rett måte, og det er ingen grunn til å tvila på at det vert det når det gjeld Røldal-Suldal-utbygginga.

I samband med utbygginga av Røldal-Suldal vil eg gjerne be konsesjonæren, det vil seia staten og Hydro, om å ta omsyn til norsk industri når det gjeld levering av materialar og utstyr til dette utbyggingsarbeidet, så langt det på nokon måte er mogleg. Det meiner eg er eit nokså rettkome krav frå industrien. Elles kan eg ikkje koma nærare inn på dette no.

Men eg vil seia nokre ord om utbygginga av Husnes-prosjektet. Ein kan naturlegvis med full rett kjenna litt uro når det gjeld aluminiumsproduksjonen i dag, slik som utviklinga har vore i den seinare tid. Det er ei kjensgjerning at det er ein overkapasitet i verda på ca. 1 mill. tonn pr. år. Dette kvantum er det vanskeleg å få selt, og det har naturlegvis spegla seg av også her hos oss. Det er dette som har gjort denne saka litt vanskeleg for meg. Eg ville ha funni det naturleg — men det er ikkje eit spørsmål som er aktuelt i dag — om realiseringa av Husnes-prosjektet hadde skjedd ved samarbeid mellom Norsk Hydro og Årdal og Sunndal Verk. Årdal og Sunndal Verk er eit mønster på ei industribedrift i vårt land, og eg trur at desse to saman ville ha makta både kraftutbygginga og industriutbygginga her — eventuelt i samarbeid med staten. Derved ville vi ha fått ein utvida aluminiumsproduksjon under norsk kontroll. Vi høyrer at ordninga no inneber store føremoner når det gjeld salsmarknaden, og det er truleg heilt rett. Men det er mange,

mange måtar å løysa dette på. Og utan at eg vil vera nærgåande mot statsråden, har eg hug til å høyra om spørsmålet om samarbeid mellom Hydro og Årdal og Sunndal Verk for å løysa denne sak har vore oppe til realitetshandsaming i departementet, eventuelt i Regjeringa. Som sagt, eg har gått inn for alle desse tre proposisjonane. Men eg ville ha kjent meg endå tryggare om det hadde legi føre ei utgreiing om dette spørsmålet. Hadde Årdal og Sunndal Verk funni at dei ikkje kunne gå inn for eit slikt samarbeid, då var det ikkje nokon veg utanom.

Som det har vori streka under, hadde finansministeren ein viss otte for same spørsmål, og tilrådde det ikkje i første omgang. Eg festa meg også ved at finansministeren då han kom tilbake frå Amerika i haust, i eit intervju i «Arbeiderbladet» fortalde at nye aluminiumsverk i Amerika — som var heilt ferdigbygde — ikkje vart sette i drift på grunn av marknadssituasjonen. Det som finansministeren der sa, har vori eit alvorleg spørsmål for meg, og eg såg gjerne at industriministeren ville svara på det eg spurde om.

Elles rår eg til at alle tre proposisjonane vert vedtekne, såleis som tilrådingane går ut på.

Statsråd Holler: Etter den meget utførlige og konsise redegjørelse som sakens ordfører gav sett fra det store flertalls side, skal jeg for mitt vedkommende begrense meg til å kommentere en del spesielle sider og ikke gå inn på prosjektet i hele sin store sammenheng.

Men først noen ord om selve det industriprosjekt vi her står overfor. Det franske selskap COMPADEC og Den norske Creditbank henvendte seg høsten 1960 offisielt til Industridepartementet og Trygve Lie om mulighetene for å reise et norsk-utenlandsk aluminiumsverk i Norge. Henvendelsen ble drøftet i administrasjonen, og i desember 1961 gav Regjeringen sin prinsipielle tilslutning til de fremlagte planer under forutsetning av at Stortinget godkjente kraftleieavtalen. Etter disse lange forundersøkelser og forhandlinger fant interessentene at det nå forelå grunnlag for å foreta undersøkelser av mulige steder for et slikt nytt aluminiumsverk. De satte også i gang den mer detaljerte planlegging av selve prosjektet.

En rekke steder ble besøkt. Jeg kan nevne enkelte av disse: Øye, Lista og Lyngdal i Vest-Agder, Forus, Vadla, Forsand, Tau og Årdal i Rogaland, samt Husnes, Eidsfjord, Granvin og Lindås i Hordaland. Det ble ved disse befaringer holdt kontakt med fylkes-

myndighetene og med områdeplanleggerne i vedkommende fylke.

Med de utsikter det var til å få etablert et annet aluminiumsverk på Lista og et stort smelteverk for titanslagg i Jøssingfjord, og dessuten et nytt industrielt anlegg på Karmøy, mente Regjeringen at det nye verk burde plasseres i Hordaland. Selskapets egen prioritetsliste var: Årdal i Rogaland som nr. 1, deretter Husnes og så Lindås, de to siste i Hordaland. I og med at Hordaland etter Regjerings oppfatning av de grunner jeg her har nevnt, burde foretrekkes, ble selskapet stående ved Husnes. Valget av Husnes har skjedd i nært samarbeid med fylkesmannen i Hordaland, som i et brev til Industridepartementet av 15. november 1962 bl. a. uttaler at Husnes i Kvinnherad «stettar etter vår meining alle dei krav ein bør stille ved plasering av ny storindustri».

Jeg finner det ikke nødvendig i dette innlegg å komme inn på de detaljerte kostnadsoverslag og den finansieringsplan som nå er godkjent for det nye verk. Om selve den avtale som er inngått mellom Industridepartementet og det nye selskap, er det å si at denne ikke inneholder særvilkår eller bestemmelser som går ut over gjeldende lovgivning og praksis. Selskapet skal ha den samme frihet som andre norske aluminiumsprodusenter, og det skal behandles etter de samme prinsipper som gjelder for andre norske bedrifter.

Om den norske eierinnflytelse i selskapet var det tanken at fordelingen av aksjekapitalen skulle være 50 pst. på utenlandske hender og 50 pst. på norske hender, og at Den norske Creditbank skulle koordinere de norske aksjonærinteresser. Så vidt jeg erfarer, har ennå ikke banken tatt definitiv stilling til om den kan delta på de forutsetninger som foreligger. Det er et spørsmål som det for tiden forhandles om fra bankens side. Det er imidlertid i avtalen ordnet slik at det fortsatt er høve til å sikre norsk deltakelse med opptil 50 pst. av aksjekapitalen.

Jeg vil gjerne, også i tilslutning til komiteens uttalelse, få uttrykke håp om at det vil bli mulig å etablere en norsk gruppe med en så stor aksjeinnflytelse i selskapet.

Om de utenlandske interesser som står bak det nye verk, er det å si om det sveitsiske selskap AIAG at det har lange tradisjoner i aluminiumsindustri. Konsernet eier videreforedlingsanlegg så vel i EEC-land som innenfor EFTA. Det har også en salgsorganisasjon som opererer over hele verden. Jeg tror at det er en betydelig garanti for selskapets produksjon og sysselsettning at det har som eier et selskap som har så mange muligheter for å finne avsetning for produksjonen. I teknisk

henseende tror jeg også man kan si at AIAG er en garanti for at verket blir et tipp topp moderne anlegg. Jeg vil gjerne nevne at selskapet ved sine anlegg i Sveits har høstet verdifulle erfaringer når det gjelder å begrense røykskader fra en aluminiumsbedrift.

Jeg skal ikke si mange ordene om hva dette anlegg vil bety for distriktet og Hordaland fylke. Det blir her i første omgang investert et beløp i selve fabrikk på over 350 mill. kroner, og selskapet har allerede gitt uttrykk for sin interesse for å øke kapasiteten opp til minst 100 000 tonn, noe som vil representere ytterligere store investeringer, anslagsvis av en størrelsesorden nærmere 300 mill. kroner eksklusive kraftutbyggingen.

For landet vil den nye fabrikk ha stor valutamessig betydning. Sør-Norge Aluminium A/S har utarbeidet en oversikt over bedriftens antatte valutainntekter, som for en 10-årsperiode viser en netto valutatilgang på om lag 800 mill. kroner.

I forbindelse med hr. Leirfalls bemerkninger om at vi nå er inne i en pressituasjon — hvilket naturligvis er riktig — vil jeg si at når det gjelder det prosjekt det her dreier seg om, i motsetning til andre prosjekter og investeringer som man kan diskutere, så er dog også forholdet at om lag to tredjedeler av den kapital som trengs for å realisere både kraftutbygging og industriprosjekt, kommer i form av utenlandsk kapitaltilførsel. Det er naturligvis et ganske viktig moment for en vurdering av saken, etter min mening. Når det ellers gjelder de betraktninger som hr. Leirfall var inne på når det gjelder hensynet til Årdal verk, vil jeg bare si at det prinsipielle syn som sakens ordfører gav uttrykk for, det deler jeg, at vi må se på produksjonen av aluminium som en verdensartikkel. Det er i det vesentlige et eksportprodukt, og den ekspansjon som man vil få ute i verden, og som blir bestemmende for konkurranseforholdet, vil gå sin gang. Det er for Norges vedkommende først og fremst et spørsmål om en større eller mindre del av denne produksjon skal foregå i Norge, og da mener departementet at det er mange store verdier innvunnet ved at vi her kan få til en stor industrireising i et industrifattig strøk. Det er da også det vesentlige grunnlaget for at vi har forsokt å få dette prosjektet realisert.

Nå kan man, hvis man skulle trekke en analogi, si at man skulle forby norske skipsverft å bygge skip for utenlandske redere med den begrunnelse at disse skip ville konkurrere med den norske handelsflåte. Det ville man imidlertid neppe si, fordi konkurransen her er internasjonal, og vi vet at blir det ikke gjort i Norge, blir det etter alt å dømme gjort i et

eller annet land likevel. Det er iallfall det prinsipielle grunnsyn jeg har når det gjelder en slik produksjon som den man her står overfor.

Det er riktig at Finansdepartementet har hatt betenkeligheter, som da er kommet til uttrykk i det brev som er inntatt i proposisjonen, og som er referert i innstillingen fra komiteen. Jeg skal ikke si noe annet om dette enn at Industridepartementet har vært av den oppfatning at også dette prosjektet, eventuelt som et tillegg til hva som måtte realiseres av norske bedrifter, i seg selv representerer en betydelig industriell landevinning, og bør gjennomføres. Det vil bidra til et høyere tempo på dette området enn vi ellers ville ha. Dette har da Regjeringen for øvrig funnet å ville slutte seg til, og det er også årsaken til at denne sak i det hele tatt er til behandling i Stortinget i dag.

Ellers vil jeg si at det er ingen uenighet mellom Finansdepartementet og undertegnede om det spørsmål som Finansdepartementet berører i sitt brev, nemlig at vi bør stimulere utenlandske interessenter til å foreta videreføring i Norge. Det er Industridepartementet helt enig i, og det er et arbeid som vi har holdt på med i flere år, selv om resultatene hittil må sies å ha vært heller magre.

I St.meld. nr. 6 for 1962/63, Om utbygging av vannkraft og kraftkrevende industri, har Industridepartementet redegjort for et langsiktig ekspansjonsprogram for den norske aluminiumindustri. I dette program har vi regnet med at det skal bli mulig i løpet av 1960-årene å etablere 4 — eventuelt 5 — nye aluminiumsverk. Med godkjennelse av aluminiumsbedriften på Husnes er det første og viktige skritt til gjennomføringen av dette program tatt. Når det gjelder planer om de andre nye aluminiumsverk, går undersøkelsene av disse sin gang. Vi får håpe at det om ikke for lang tid også blir en avklaring av disse planer.

Hr. Kvamme stilte meg et direkte spørsmål om man hadde vært inne på tanken om et samarbeid mellom Årdal og Norsk Hydro om dette Husnes-prosjektet. Jeg har hatt mange separate konferanser med de to bedrifter om nær sagt alle problemer som henger sammen med dette saksområdet. Det er jo et kompleks som har mange sider. Men tanken om et slikt direkte samarbeid mellom de to bedrifter har aldri vært antydning fra selskapenes side, og fra Industridepartementets side har vi inntatt det standpunkt at vi vil foretrekke at begge bedrifter, enten i samarbeid med utenlandske partnere eller på eget nasjonalt grunnlag, etablerer hver sitt nye industristed. Det vil da kunne legge grunnlag på lengre sikt for en

større ekspansjon enn den vi vil få hvis selskapene skal gå sammen om ett sted. Det har vært vår vurdering av saken.

Når det ellers gjelder markedsutviklingen for aluminium, er det klart at det vi nå diskuterer, er jo i virkeligheten hvordan markedet vil være i 1966, 1967 og 1968, og selv om det er riktig som hr. Leirfall sier, at man vel kan si at de prognoser som nå foreligger, viser at vi må være forberedt på en meget hard konkurranse i atskillige år framover, er det også her et spørsmål om å vurdere hvorvidt vi er konkurransedyktige på dette området. Jeg tror vi er det. Det tror da også de interessenter som står bak dette prosjektet, og som satser meget store kapitaler på det; de ville selvfølgelig ikke gjøre det hvis de ikke regner med at det foreligger et reelt forsvarlig forretningsmessig grunnlag å foreta disse investeringer på. Så det er ikke departementets vurdering av saken alene som her er avgjørende for realiseringen, det er også vurderingen til de interessenter som kjenner markedet nøye, og som kjenner sin egen evne, sin egen styrke til å opptre i dette marked.

Så noen ord om det kraftutbyggingskompleks som ligger til grunn for denne sak. Røldal-Suldal-vassdragene er av de største og beste kraftkildene vi har i det kraftrike området fra Vest-Agder til og med Sogn, og en av dem som man lenge har vært klar over vil passe best for å skaffe kraft til nye, store industribedrifter i området.

Mens konsesjonssaken var under behandling i Vassdragsvesenet, ble det etter initiativ fra Hydro innledet drøftelser mellom selskapet og Vassdragsvesenet om mulighetene og vilkårene for et samarbeid mellom partene om utnyttning av fallrettighetene i Røldal-Suldal. Bakgrunnen for Hydros henvendelse var, som også påpekt tidligere i debatten, at selskapet ikke regnet med å kunne finansiere både den planlagte industrireisning på Karmøy og utbyggingen av Røldal-Suldal helt ut på det nåværende tidspunkt. Disse forhandlinger førte fram til en samarbeidskontrakt mellom NVE og Hydro om at partene skulle danne et eget aksjeselskap for utbygging av Røldal-Suldal-vassdragene. Konsesjonen er derfor foreslått gitt, ikke til A/S Rjukanfoss, men til det påtenkte nye aksjeselskap.

Som for alle større reguleringer vil det også i Røldal-Suldal oppstå skader og ulemper av betydelig omfang. Det gjelder her et av landets vakreste dal- og fjellstrøk med en betydelig turisttrafikk.

På tross av de store omstillingsproblemene som de meget omfattende reguleringene vil føre med seg, har imidlertid distriktsmyndighetene og distriktsorganisasjonene i det ves-

1962. 10. des. — Reg. i Røldal—Suldal-vassdraget. — Levering av kraft til Sør-Norge Aluminium A/S. — Samarb. mellom staten og Norsk Hydro om utbygging av Røldal—Suldal m. v.

(Statsråd Holler)

entlige sluttet opp om prosjektet. Det gjelder også oppdemningen av Valldalen. Man kan vel si at de materielle verdiene i Valldalen som vil gå tapt, tross alt er beskjedne når en ser det i sammenheng med den avgjørende økonomiske betydning som Valldal-magasinet har for hele prosjektet.

Når det gjelder reguleringen for øvrig, vil jeg gjerne si at gjennom de minnelige avtaler som er sluttet mellom søkeren og reguleringskommunene, og like ens gjennom forslaget til vilkår for konsesjonen, er man gått nokså langt i å gi kompensasjon til de skadelidende ved reguleringene. Det gjelder således jordbruket, seterdriften, fisket og turistnæringen. Departementet har imidlertid i likhet med komiteens flertall ikke funnet å kunne anbefale kravet om tilleggsytelser fra tidligere falleiere i Bratlandsdalen og Bleskestadelve. Jeg viser i denne forbindelse til den begrunnelse departementet har gitt i stortingsproposisjonen.

Fra enkelte hold på Vestlandet har det vært nevnt at når Hydro gikk til utbygging av Røldal-Suldal, og når man fikk ledningsforbindelsen mellom Østlandet og Vestlandet, ville kraften fra Røldal-Suldal muligens bli ført over til Hydros fabrikker på Østlandet, slik at Hydro kunne ekspandere den kraftkrevende industriproduksjonen der. Jeg vil i denne forbindelse få presisere at grunnlaget for samarbeidskontrakten mellom Vassdragsvesenet og Hydro først og fremst er ønsket om å medvirke til en rask gjennomføring av industrireisningen på Karmøya og Vestlandet for øvrig. For å gjøre det helt klart at Hydro ikke skal kunne disponere sin del av kraften fra Røldal-Suldal i strid med denne forutsetning, er det tatt inn en bestemmelse i konsesjonsvilkårene med følgende ordlyd:

«Uten departementets samtykke kan den del av kraftproduksjonen som ikke disponeres av staten, bare nyttes i industriell produksjon på Vestlandet».

Før jeg går over til omtalen av samarbeidskontrakten mellom Hydro og staten om utbyggingen av Røldal-Suldal, vil jeg gjerne få komme med noen generelle betraktninger over de problemer man har stått overfor når det gjelder spørsmålet om en hurtigere utnyttelse av de store kraftrikdommene på Sørvestlandet og den sammenhengende industrireisningen.

Hordaland-Rogaland-området kan som kjent i dag betraktes som fire separate forsyningsområder. Det foregår riktignok samkjøring mellom BKK's område og Sunnhordland-Rogaland over en 60 kV linje, som muliggjør en begrenset kraftutveksling. Indre Hardan-

ger og Lyseområdet er derimot helt isolert hver for seg. Det foreligger heller ikke i dag noen forbindelse mellom Rogaland og det store kraftkomplekset Sira-Kvina.

Da Vassdragsvesenet i 1960 tok opp spørsmålet om å bygge en sterk stamlinje mellom Østlandet og Vestlandet over Tokke, var et av hovedhensynene å få komme i gang med bygging av en stamlinje nord-syd, for å få samkjøring mellom de isolerte områdene på Vestlandet. Et annet og meget viktig hensyn var at man gjennom disse samkjøringsforbindelser ville legge muligheten til rette for en rasjonell kraftutbygging og rasjonell utnyttelse av den produserte kraften, og sist og ikke minst at man hurtigere skulle kunne komme i gang med reising av nye, større industribedrifter på Vestlandet. De første planer som ble utarbeidet, ble godkjent i forbindelse med stortingsbeslutningen om utbygging av Tokke II og III. Det førte til opprettelsen av A/S Vest-Norges samkjøringsselskap, som ble stiftet i Bergen 30. januar 1961.

Som stortingsrepresentantene kjenner til, har man senere måttet endre en del på disse planer. Det skyldes først og fremst de endrede transportbehov som vil melde seg på grunn av de nå aktuelle store industribedrifter på Husnes, Karmøya og i Jøssingfjord. Så lenge man ikke visste hvor disse nye, store kraftforbrukerne kom til å bli beliggende, var det ikke mulig å låse planene helt fast. 300 kV-linjen fra Tokke vil nå i Førrebotn få tilknytning til en nord-sydgående 300 kV stamlinje fra Sira-Kvina-komplekset via Lyse over Sauda og nordover til Blåfalli. Herfra vil det bli bygd en 145 kV linje nordover til BKK's område. Hadde man ikke i 1960 tatt beslutningen om bygging av dette stamlinjenett, er det tvilsomt om man i dag i det hele tatt ville ha kunnet diskutere kraftleiekontrakter som vil kunne gi grunnlag for bygging av aluminiumsverket på Husnes, smelteverket til Tittania og vel neppe heller full utbygging av Røldal—Suldal med industrireisning på Karmøya. Det koster svært mye å bygge disse sterke samkjøringslinjene, men deres store betydning, ikke minst for Vestlandet, synes jeg er blitt klart understreket i det problemkompleks vi nå står oppe i. Vi ville ikke ha kunnet gi klarsignal for tre så store industrianlegg hvis man ikke hadde hatt Tokke og Østlandsområdet i ryggen. Det er i denne forbindelse av interesse å merke seg at det nå er Østlandsområdet som har visse bekymringer på grunn av følgene av forbindelsene mellom Østlandet og Vestlandet. Det er nemlig mange her østpå som gjerne vil kjøpe mer Tokke-

kraft, men som følgelig ikke kan få det fordi ca. 1 milliard kWh av produksjonen i Tokke II og III midlertidig vil bli bundet til industriformål på Vestlandet.

Det er samkjøringen som også gjør det mulig å bygge ut Røldal—Suldal-vassdragene sammenhengende og få rask fullbelastning av de nye, store kraftverkene, fordi kraften kan gå til flere avtakere og om nødvendig fordeles over større områder. Både på kraft- og industrisiden i hele avsnittet fra Sira—Kvina og nedover til Bergens-avsnittet dreier det seg om investeringer av et slikt omfang at spørsmålet om koordinering og prioritering i tid og sted blir helt avgjørende. Man har måttet prøve å finne en løsning som gav den beste disponering av våre realøkonomiske ressurser. Ikke minst på kraftsiden er dette et problem når vannkraftrettighetene disponeres av forskjellige eiere, noe som tydelig viser seg i forbindelse med Sira—Kvina-utbyggingen. Dette var også et av de problemer som meldte seg i forbindelse med Røldal—Suldal.

Etter min oppfatning er det betydningen av den beste disponering av våre realøkonomiske ressurser man spesielt må ha for øye når man skal diskutere det foreliggende utkast til samarbeidsavtale mellom Norsk Hydro og staten om utbygging av Røldal—Suldal. Mange hevder at statens forhandlere med denne avtale har strukket seg altfor langt overfor Norsk Hydro, og at det ville ha vært bedre om staten i stedet hadde gått inn for utbygging av en av sine egne kraftkilder i området. De glemmer da nettopp dette med tidsfaktoren og også den ting at man da ville få gående flere større kraftutbygginger samtidig på et forholdsvis begrenset område i landet. Det ville etter min mening kreve mer både av kapital og arbeidskraft og gitt mindre rasjonell utbygging. En forutsetning for både Hunes-prosjektet og for smelteverket til Titania er nemlig at den nødvendige kraften kan skaffes fort. Når det gjelder selve kontraktutkastet, har det vært reist tvil om ikke staten strekker seg for langt når Hydro med fem års varsel skal kunne kreve å få ta ut inntil 250 millioner kWh pr. år av statens andel, og at Hydro med 7 års varsel kan kreve å få ta ut hele statens andel av kraften fra Røldal—Suldal. Hydro kan imidlertid ikke kreve at slik ekstra kraftleveranse kan begynne før 1970.

Hovedstyret og departementet har ikke sett det som noen fare å gå med på en slik bestemmelse. Skulle Hydro for sin industrireising på Karmøya trenge mer kraft enn det de greier å dekke gjennom sin egen andel av Røldal—Suldal-kraften, må det etter min mening være en selvfølge at staten gjør det som

er mulig for å hjelpe til med å dekke de økte kraftbehovene. Med de kraftrettighetene staten har i området, og den varselfristen som er foreslått, skulle det etter vår oppfatning bli tilstrekkelig tid til å foreta nødvendig utbygging av nye kraftverker.

Det er klart at denne bestemmelse har stor betydning for Hydro og for utarbeidelsen av industrireisingsplanene på Karmøya. Den ulempe som bestemmelsen har for staten som må holde seg rede eventuelt til å foreta en ny utbygging når selskapet måtte gjøre sin rett gjeldende, er ikke større enn at staten kan gå med på den.

Det som har voldt de største vanskeligheter, er Hydros ønske om adgang til senere å kunne innløse statens rettigheter i Røldal—Suldal-selskapet. Etter det nå fremlagte forslag vil selskapet på nærmere fastsatte vilkår kunne kreve hel eller delvis innløsning av statens andel i anleggene når Stortinget har fattet vedtak om utbygging av Ulla—Førre. Etter de bestemmelser som er tatt inn i avtaleutkastet, skulle staten ikke lide noe direkte tap ved en slik innløsning. Et mindretall i Hovedstyret har ikke kunnet anbefale denne innløsningsrett for Hydro. Dette har andre representanter nevnt, så jeg skal ikke gå nærmere inn på det her.

I dette tilfelle kan man etter departementets mening imidlertid ikke se bort fra at innløsningsbestemmelsen er knyttet sammen med utbyggingen av et likeverdig vassdrag, nemlig Ulla—Førre, og at det er satt relativt korte frister for innløsningsretten. Jeg mener også man må legge stor vekt på de fordelene kontrakten fører med seg i større sammenheng både med hensyn til rasjonell kraftutbygging og dekning av aktuelle industribehov. Fordelene også ellers for de berørte distrikter, er så store at betenkelighetene på dette punkt må vike. I sin tid vil allikevel Røldal—Suldal når hjemfallet blir gjort gjeldende, gå over på statens hender.

Et av komiteens medlemmer, representanten Leirfall sier i sin dissens bl. a. at staten på denne måte gir fra seg billige anlegg. Jeg tror denne dissens bygger på et feilaktig utgangspunkt. Staten eier som bekjent ikke disse rettigheter i dag, og Norsk Hydro har klart presisert at det er en avgjørende forutsetning for etablering av fellesskapet at de får denne innløsningsrett. Hvis ikke, vil de foretrekke å bygge ut kraften selv, selv om dette vil redusere tempoet i selskapets industrireising. I så fall ville ikke staten blitt medeier i anleggene i det hele tatt, og følgelig heller ikke hatt noe å gi fra seg. Det som skjer i tilfelle av at Norsk Hydro gjør sin innløsningsrett gjeldende, er at vi gjenoppretter

det eiendomsforhold som vi hadde før utbyggingen tok til, og vi gjør det på en slik måte at staten blir holdt helt skadesløs.

Når det gjelder det som er nevnt i trontalen om det offentliges enerett til kraftutbyggingen i tiden framover — hr. Leirfall var inne på det i denne forbindelse — mener jeg at det i virkeligheten fanges opp av den argumentasjon jeg her har lagt fram. Hvis vi ikke går med på dette punkt i avtalen, vil dette kraftverk bli bygget ut av Norsk Hydro, og dernest at det har ikke vært på tale å gå tilbake på de fallrettigheter som andre i dag har ervervet seg, i forbindelse med en omlegging for fremtiden når det gjelder kraftutbyggingen. Man måtte i alle tilfelle også ha overgangsbestemmelser osv., så jeg kan ikke se at dette spesielle forhold i virkeligheten egentlig skulle være noe stort punkt i debatten.

Ellers vil jeg bare peke på at så vidt jeg kan skjønne, er det en viss inkonsekvens som gjør seg gjeldende her. Hr. Leirfall er bekymret fordi dette kan skape presedens og få virkning i andre tilfelle, hvis jeg ikke oppfattet ham feilaktig. Men den ene fraksjon i Hovedstyret som går imot, gjør det med den begrunnelse at det ikke kan bli gjort gjeldende for andre og således ikke kan skape presedens. Da synes de heller ikke det er riktig å gjøre det i det foreliggende tilfelle.

Når det gjelder finansieringsplanen, viser jeg til det som er uttalt i proposisjonen. Skal man kunne greie å holde tidsfristene for kraftleveringene til Husnes, er det meget om å gjøre at anleggsarbeidet kommer i gang så hurtig som mulig. Det beløp på 10 mill. kroner som er foreslått oppført for 1963, vil gå med til aksjetegningen. For å kunne drive anleggsarbeidene etter planen, må det nye selskap ta opp lån for å greie anleggsvirksomheten i 1963. Man regner med at dette skal kunne ordnes. Med disse ord vil jeg gjerne få lov å anbefale innstillingen fra komiteen.

Langhelle hadde her gjeninntatt presidentplassen.

Presidenten: Representanten Braadland som har hatt permisjon, har igjen tatt sete.

Den innkalte vararepresentant for Sør-Trøndelag fylke, sekretær Ole Kjønsvik har tatt sete.

Hr. Gustavsen får ordet til replikk.

Gustavsen: Når man i dag hører hvordan talere fra alle partier beklager den korte tid osv. og den manglende mulighet for en skikkelig saksbehandling, vil sikkert alle skjønne at det særlig for oss i Sosialistisk Folkeparti har vært minimale muligheter for virkelig å

gå til bunns i en sak som denne, da vi ikke en gang er representert i komiteen og bare har fått noen nattetimer til å se på de dokumenter som foreligger. Når jeg derfor stiller industriministeren spørsmål, er det ikke noen polemikk mot ham, det er bare et forsøk på å skaffe slike opplysninger at det skal bli mulig innen debatten avsluttes, å kunne ta et standpunkt.

Så vidt jeg forstår, er det her et nokså viktig punkt — og særlig for meg — hvorledes aksjefordelingen mellom norske og utenlandske interesser blir. Det sies i innstillingen at det tas sikte på en aksjefordeling på 50/50, og det sies at komiteen vil understreke betydningen av det. Statsråden sier at det fortsatt er høve til å sikre 50 pst., og så uttrykker han håp om at det vil lykkes. Dette virker for meg veldig svevende og vagt, særlig når det gjelder et spørsmål som såvidt jeg forstår må være av temmelig avgjørende betydning.

Jeg vil derfor høre med statsråden om de vage uttalelser på dette område virkelig betyr at hr. Leirfall har rett når han temmelig klart sier at en må regne med at det blir utenlandsk overvekt.

Jeg vil også spørre om hr. Leirfalls tolkning er helt riktig når han sier at staten ikke på noe vis vil kunne bli godtatt som partner? Er det slik at et utenlandsk selskap stiller som en absolutt betingelse at staten overhodet ikke kan komme inn i bildet når det gjelder aksjetegningen? Det er temmelig avgjørende for meg at jeg kan få et så klart svar som mulig på disse spørsmål.

Statsråd Holler: Det er riktig at jeg uttalte meg med noen forsiktighet om spørsmålet om aksjeandelene. Fordi det pågår forhandlinger om dette spørsmålet, kan jeg ikke med sikkerhet si hva utfallet vil bli. Det som har vært vårt opplegg hele tiden, og som var det opprinnelige prosjekt, slik det ble presentert for oss fra Creditbankens og de utenlandske interessenters side, var at det skulle være 50 pst. aksjekapital på hver, altså halvparten norsk aksjekapital, og det er også det opplegg som man fortsatt arbeider etter. Men om det skulle vise seg at det ikke blir mulig å få tilstrekkelig norske interessenter til å tegne aksjekapital, er det laget den ordning at selskapet har påtatt seg å garantere for ytterligere tegning av inntil halvparten av den aksjekapital som da måtte mangle. Med andre ord er situasjonen nå ikke den at selskapet ber om å få aksjemajoriteten; selskapet er tvert imot innstilt på og villig til å akseptere at det skal være fifty-fifty fordeling. Men hvis det ikke er mulig å få tilstrekkelige norske interesser inn i bildet, er selskapet

villig til å garantere for den annen halvpart, og da vil det bli et selskap som vil bli kontrollert fra utenlandsk side. Selv om vi kan få tegnet aksjer for 25—30 pst., vil det selvfølgelig bli en viss utenlandsk kontroll.

Ellers er det riktig at det fra selskapets side er gitt uttrykk for at det ikke vil ha samarbeid med noen stat om produksjonen. Det er et privat selskap det her dreier seg om, og det er et synspunkt som man bare får ta til etterretning.

Leirfall: Som eg sa i det første innlegget mitt, er den bestemmelsen som skulle gjere det mogleg å få 50 pst. av aksjekapital på norske hender, etter mi oppfatning i alle fall av reint teoretisk interesse. Det sveitsiske selskapet har høve til å teikne 75 pst. av aksjekapitalen dersom norske interessentar ikkje teiknar 50 pst. Men her er det tatt atterhald om at dersom det skipast ei norsk gruppe som skal ta over 50 pst. av aksjekapitalen, skal ho godkjennast av selskapet, og dersom det leggjast ut til offentleg aksjeteikning, skal det vere atterhald om at firma som direkte eller indirekte har interesser i aluminiumsbransjen, ikkje skal kunne teikne aksjer. Det er klårt at med eit slikt atterhald at bransjens eigne folk vert utelukka, er det håplaut å tenkje på at 50 pst. av aksjekapital kan bli teikna på norske hender.

Statsråd Holler: Jeg er ikke enig med hr. Leirfall i at det er helt umulig å få tegnet tilstrekkelig aksjekapital fordi man ikke vil få med representanter fra konkurrerende bransjer i Norge. Fra bankens side har det heller ikke vært gitt uttrykk for noe synspunkt i den retning at dette vil være en forutsetning for å få tegnet tilstrekkelig aksjekapital. Man kan naturligvis si at her er det en vurdering av sannsynligheten. Det er mulig at det er det som ligger til grunn for hr. Leirfalls betraktninger, men jeg vil ikke på noen måte si i dag at det bare er et spørsmål av teoretisk interesse om man kan få tegnet 50 pst. av aksjekapitalen. Det foreligger fremdeles som en reell mulighet.

At selskapet vil være med og godkjenne medeierne i selskapet, er vel i og for seg ikke så urimelig. Det vil formodentlig nødvendig ha med som medeiere i selskapet sine direkte konkurranter, så jeg synes i og for seg ikke at det er et så unaturlig krav å stille fra selskapets side.

Ellers er problemet for oss nå dette: Hvis det viser seg at vi ikke greier å mobilisere tilstrekkelig interesse fra norsk side, mens de utenlandske interessenter ønsker å realisere prosjektet, vil det da være forenlig med våre nasjonale interesser å realisere prosjektet,

eller vil det være det beste å droppe prosjektet? Og da mener Regjeringen at prosjektet bør realiseres. Vi kan ikke se at det skulle være noen grunn til å stanse dette prosjekt hvis det ikke lykkes å mobilisere tilstrekkelig stor interesse fra norsk side. Dertil er prosjektet av altfor verdifull betydning både valutamessig, distrikt-politisk og sysselsettingsmessig etter Regjeringens oppfatning.

Leirfall: Det siste som industriministeren anførte, har då ikkje noko med det isolerte spørsmålet om moglegheita for at 50 pst. av aksjekapitalen blir på norske hender å gjere. Men eg meiner framleis, i motsetnad til industriministeren, at når ein legg ut 50 mill. kroner til aksjeteikning, og ei eventuell gruppe først skal godkjennast av selskapet, og det ikkje vil tole konkurrentar og det vidare er sett som føresetnad for den private aksjeteikning dersom det blir offentleg teikning, at bransjen sine eigne folk ikkje skal vere med, då er det berre ei teoretisk moglegheit for å få teikna 50 pst. av aksjekapitalen og ingen ting anna. Eg skulle tru at dersom vi la ut til aksjeteikning for å starte eit nytt rederi og sa at ingen som har rederinteresser, direkte eller indirekte, skulle få vere med å teikne aksjer, ville det bli nokså smått stell med teikninga.

For øvrig var det også interessant å leggje merke til at statsråd Holler no snakka om konkurrentar. Ein har jo elles nærast fått det inntrykk at dette ikkje ville bety nokon særleg konkurranse for dei norske aluminiumsprodusentane, men no har dei plutseleg blitt konkurrentar som det er svært rimeleg at det sveitsiske selskapet ikkje vil ha med.

Statsråd Holler: Det var vel en noe spesiell språklig formulering som i det hele tatt gjorde det mulig for hr. Leirfall å resonnerer på denne måten. Jeg har ikke sagt at de norske produsenter ikke får konkurranse; jeg har bare sagt at den konkurransen får de enten selskapet etableres i Norge eller i et annet land, og det er noe ganske annet enn spørsmålet om hvorvidt firmaet skal tillate en konkurrent å bli medeier i selskapet. Det var faktisk bare ordet konkurranse som kunne knytte disse to resonnementer sammen etter mitt skjønn.

Ellers vil jeg få lov å si at det er et faktum at det var Creditbanken som sammen med utenlandske interessenter kom til departementet og la fram forslag om å etablere et selskap der halvparten av aksjekapitalen skulle tegnes i Norge. Banken har hatt den vurdering, og er for så vidt også fremdeles av den vurdering — det har den gitt uttrykk for overfor departementet — at hvis man kan få klarlagt visse forskjellige spørsmål, skulle mulighetene

være ganske gode for å få det til. Ingen kan garantere det, og det er mulig at hr. Leirfalls vurdering er riktig; det vil ikke jeg kunne uttale meg om med sikkerhet i dag. Men jeg vil ikke uten videre avvise at det skulle være mulig å få dette til, selv om man holder direkte konkurranter innenfor aluminiumsindustrien utenfor tegningen. Men det er nå en så utpreget vurderings- og skjønnsak at noe særlig mer ut av det tror jeg neppe det lar seg gjøre å få på det nåværende tidspunkt.

Asdahl: Det er et par punkter jeg vil be statsråden og departementets forhandlere å være særlig oppmerksomme på når de nå går til de avsluttende drøftinger. Som kjent vil AIAG være hovedaksjonær i dette selskapet, samtidig som det vil representere den tekniske og kommersielle kyndighet i foretagendet, samt stå i konsulent- og kommisjonsforhold til selskapet. Forholdene ligger dermed til rette for et mulig fremtidig motsetningsforhold mellom den passive norske kapitalinteressent og det sveitsiske selskap, som trolig vil være mindre innstilt på overskuddsmaksimering enn på å få sin godtgjørelse i form av konsulenthonorar, salgsprovisjon o. l.

Det andre punktet jeg vil be statsråden være oppmerksom på, er at etter avtalen skal halvparten av medlemmene i selskapets styre være norske borgere bosatt i Norge. Styrets formann skal velges blant de norske medlemmer. Hensikten med denne bestemmelse er åpenbart å sikre både de norske kapitalinteresser og norske samfunnsinteresser for øvrig tilstrekkelig innflytelse i selskapet. Det er imidlertid ikke inntatt noen bestemmelser om rett for den norske gruppe til å velge særskilte styremedlemmer. Et utenlandsk aksjonærflertall vil dermed ha mulighet for å besette styret med nordmenn som det har engasjert, og som vet at de har til oppgave å representere de utenlandske interesser i styret.

Presidenten: Replikordskiftet er avsluttet.

Presidenten foreslår at etter de innlegg som heretter holdes — og som skal være dels på 10 og dels på 15 minutter — blir det ikke adgang til replikkordskifte. — Det anses bifalt.

Ruud: Komiteen har gitt uttrykk for beklagelse over den korte tid som vi har hatt på behandlingen av denne saken. Men å trekke den slutning, som enkelte synes å gjøre, at komiteen ikke har hatt anledning til å sette seg inn i de krav som er reist i forbindelse med reguleringstillatelsen, og at distriktets interesser ikke skulle være tilstrekkelig ivare tatt, er jeg ganske uenig i. Vel er reguleringen omfattende, men på tross av de problemer

reguleringen medfører, er disse relativt få og oversiktlige. Distriktet går inn for utbygging, og de krav som er reist, er i alt vesentlig imøtekommet.

De nye prinsipper som Stortinget la til grunn i forbindelse med Uste—Nes om terskelbygging og opprettelse av næringsfond, har Hovedstyret i denne sak fulgt opp, og etter min mening ligger forholdet godt til rette for slike tiltak. Jeg vil gjerne her ha sagt at etter min oppfatning er også Hovedstyrets og departementets behandling av denne sak god, og det har vært liten grunn til fra komiteens side å foreta endringer av betydning. Sammenholder en kravene fra kommunene og de vilkår som er satt i reguleringstillatelsen, er kravene faktisk imøtekommet overalt der det er rimelig grunn til å gjøre det.

Jeg vil også si at kommunene har vært nøkterne i sine uttalelser.

Jeg vil her bare nevne noen hovedpunkter som viser dette:

Konsesjonsavgiften, som er satt til kr. 4,50 pr. nat.-hk, er den samme som kommunene har forlangt. — En rekke veikrav er delvis imøtekommet i selve konsesjonen, og for øvrig er disse krav henvist til tiltaksskjønn på vanlig måte. Det er påbudt terskelbygging der dette måtte finnes påkrevd, og da etter departementets nærmere bestemmelse. Det er gitt pålegg om forskjellige tiltak for å opprettholde og fremme fisket, og til slutt er det foreslått opprettet et næringsfond. Det er derfor til en rekke vanlige bestemmelser og en rekke mindre krav, som også er imøtekommet.

Når det gjelder næringsfondet, vil størrelsen av dette alltid være en skjønnsak. Komiteen fant det riktig å styrke dette med en årlig innbetaling på 50 000 kroner. De berørte kommuner, Suldal og Røldal, har et ensidig og svakt næringsgrunnlag, og utbyggingen vil stille distriktet overfor en rekke omstillingsproblemer. Mulighetene for å erstatte de jordbruksområder som går tapt ved reguleringen, er små, da det bl. a. er mangel på dyrkingsjord. Forholdene må derfor legges slik til rette at det kan skapes nye næringer. Riktig anvendt vil næringsfondet gi muligheter for dette, og det er fra komiteens side sterkt understreket at kommunene bør styrke fondet ved å tilføre midler fra konsesjonsavgiftene.

Når det gjelder spørsmålet om tilleggsersättning som er reist fra en del grunneiere i henhold til ervervslovens § 2, punkt 14, for salg av fallrettigheter, skal jeg si litt om det, da det her foreligger en dissens i komiteen. Kravet er reist fra to grupper av grunneiere. For den ene gruppen gjelder det rettigheter som er solgt i 1905 og 1907 i Bleskestadvassdraget og Bratlandsvassdraget. For den andre

gruppen gjelder det fallrettigheter som er solgt av oppsitterne på Nesflaten i Grubbedalsvassdraget direkte til Hydro i tidsrommet 1954—1960.

De rettigheter som ble solgt i 1905, har senere gått i handel flere ganger, og Hydro overtok fallene i 1954 som femte kjøper i rekken, fra daværende eier Roalkvam/Kloumann.

Å vurdere i dag hvorvidt det var et åpenbart misforhold til stede mellom salgspris og den tids verdi, er uhyre vanskelig. Da fallene ble solgt, forelå det, så vidt en vet, ikke konkrete planer om utbygging, og med den beliggenhet disse fall har, langt fra alle større forbrukssentra for elektrisk kraft, måtte en utbygging fortone seg nokså fjern. I betraktning av dette, og at det på de eiendommene som disse rettigheter ble frasolgt, i dag er andre eiere, og i betraktning av de mange mellom salg som har funnet sted, har jeg for min del ikke funnet å kunne være med å anbefale kravet om tilleggserstatning imøtekommet.

Mindretallet, hr. Leirfall, har anbefalt at det for disse grunneiernes vedkommende, altså de som har sine rettigheter utledet fra salget i 1905, blir stilt gratis kraft til disposisjon.

Den andre gruppen, nemlig oppsitterne på Nesflaten, solgte, som jeg sa, sine rettigheter i 1954—1960 direkte til Hydro, og de solgte for samme pris som Hydro betalte til Roalkvam/Kloumann året 1954. Det disse grunneiernes nå hevder, er at Roalkvam/Kloumann på grunn av manglende konsesjon solgte til betydelig underpris, og at dette spesielle forhold var ukjent for disse grunneiernes, som bandt sin pris til Roalkvam/Kloumann-gruppen. De mener at verdien av fallene var betydelig større enn salgsprisen, og at de ikke ville ha solgt for den pris som de gjorde, med kjennskap til den stilling som Roalkvam/Kloumann-gruppen var i, nemlig at den manglet konsesjon. Det er framlagt et omfangsrikt materiale med beregninger for å belyse dette forholdet. Som sagt av ordføreren, har komiteen også hatt møter med prosessfullmektigene for disse grunneiernes.

Kravet om tilleggserstatning for disse siste grunneiernes er ikke tilrådd imøtekommet, verken av Hovedstyret, departementet eller komiteen.

Begge grupper har ved sine prosessfullmektiger tatt forbehold om å søke salgskontrakten rettslig prøvd. Det har de selvfølgelig full adgang til, og jeg vil presisere at komiteen like selvfølgelig ikke har tatt noe standpunkt til den siden av saken.

Etter min oppfatning vil kraftutbyggingen

for disse to kommuner, Røldal og Suldal, bety en økonomisk omveltning. Med de vilkår som kommunene og grunneiernes får, er distriktets interesser etter min oppfatning fullt ut ivare tatt. Ser en på de omliggende distrikter, medfører utbyggingen ny industri og nye arbeidsplasser i en landsdel som hittil har vært svakt utbygd.

Skulle de muligheter som her gis, ha blitt satt i fare for ikke å bli realisert ved en utsettelse av saksbehandlingen i komiteen, ville jeg for min del ha betraktet det som uansvarlig.

Når det gjelder de to andre innstillingene som foreligger, nemlig samarbeidsavtalen mellom staten og Hydro og kraftleveringskontrakten med Sør-Norge Aluminium, er disse et resultat av langvarige kontraktsforhandlinger, og spørsmålet er vel her om man vil akseptere eller forkaste det resultat som partene er kommet fram til ved forhandling. Jeg finner ikke grunn til å gå noe særlig inn på dette, det har ordføreren for saken inngående gjort. Men jeg vil bare komme med en bemerkning i tilknytning til det forslag som hr. Leirfall har fremsatt når det gjelder post 12 i samarbeidsavtalen om utbyggingen, nemlig at punktet om innløsningsrett skal gå ut. Til det er å bemerke at Hydro, som jo er eier av fallene i Røldal—Suldal, klart har sagt fra at de ikke er i stand til på egen hånd å bygge ut disse fall. Staten på sin side har ikke tid til å bygge ut Ulla—Førre, som staten eier, tidsnok til å dekke kraftleveringen til de industriforetak som skal reises. Dersom ikke denne samarbeidsavtalen kommer i stand, vil ingen kraftutbygging komme i gang på den tid det er nødvendig, og hr. Leirfalls forslag innebærer da etter min oppfatning den realitet at hele saken ville bli utsatt.

Chr. L. Holm: De tre innstillinger og proposisjoner som foreligger, behandles under ett. Det er jeg glad for, for de grenser jo i den grad opp til hinannen at det er vanskelig å skille dem fra hverandre. Man må snakke om de tre prosjekter som én sak, idet de jo også alle tar sikte på utbygging av kraftverk og utbygging av industrielle bedrifter i Vestlandsfylkene. Som vestlending, og da kanskje særlig som innbygger i Kvinnherad, hvor Husnes ligger, er jeg meget interessert i gjennomføringen av de foreliggende prosjekter. Jeg synes at enhver som sitter i denne sal, ja, enhver norsk borger, bør være meget interessert i at dette blir gjennomført, og jeg vil takke komiteens flertall og sakenes ordfører for at de ville ta den belastning som fulgte med gjennom kveldsmøter og sterkt arbeidspress, å sørge for at vi ikke tok risikoen med

å utsette sakene, men fikk behandlet dem her i dag for å være sikre på å få gjennomført dette.

Sakens ordfører og en rekke talere etter ham har inngående gjort rede for innstillingenes og proposisjonenes punkter, så vel for den finansielle side som for den mer tekniske. Jeg tillater meg derfor å tale om saken mer i sin alminnelighet.

Vi kjenner alle til de vanskeligheter vi gjennom årene har møtt utover på bygdene med å skaffe arbeidsplasser til alle som bor i disse bygdene. Problemet med å prøve på å skaffe arbeidsmuligheter for ungdommen, slik at den ikke reiser ut, men fortsatt blir hjemme, er blitt stadig mer påtrengende. Vi har fra tid til annen diskutert her i Stortinget utkantbygdenes vanskeligheter, og de vanskeligheter som befolkningen langs kysten har på grunn av sviktende fiske etc.

Heldigvis har den sittende regjering hatt forståelse for disse problemer. Vi har ved Regjeringens hjelp eller dens opplegg fått opprettet Distriktenes utbyggingsfond. Vi har også fått oss forelagt en melding om distriktenes utbygging. Vi har alle vært inne på den samme linje, nemlig at noe må gjøres for at vi skal nå dit hen at folk kan bli boende i bygdene og få et godt, skikkelig næringsgrunnlag der. Når vi ser på det foreliggende prosjekt, finner vi at det stedet som er valgt for utbygging av elektrisk energi og likeledes for reising av industrielle tiltak, vil være midt i blinken for å skape slike forhold som jeg nevnte, og bygge ut et næringsgrunnlag slik som vi ønsker det i bygdene våre. Vi har fjellbygdene Røldal og Suldal, og vi har distriktene omkring Husnes i Kvinnherad i Sunnhordland, hvor nettopp dette behov er sterkt til stede.

Røldal er en avsidesliggende fjellbygd hvor folk har greid seg ved slit og nøysomhet, og de vil vel kanskje også kunne greie seg heretter. Men der vil ikke fortsatt bli arbeidsplasser for ungdommen, som stiller andre krav til sikre og gode arbeidsmuligheter og utkomme enn hva bygda kan by på sett i relasjon til hva ungdommen kan tjene andre steder. Folk flytter derfor ut. Det er synd at det skal gå slik med Røldal, og at Valldalen blir gjort om til et stort vannbasseng, kan man si, og at den vakre turistbygd delvis skal bli ødelagt. Men folk i Røldal kan ikke utelukkende klare seg med fin utsikt. De må også få gode utsikter for fremtiden, slik at folk vil bygge og bo der, og det er det vi i dag skal prøve å få til.

Når det gjelder min egen hjembygd Kvinnherad og bygdene der omkring, er nok ikke jordbruksforholdene der av de dårligste.

Kvinnherad er en god jordbruksbygd, men brukene er små, somme av dem så brattlendte at det ikke er godt å drive med moderne redskap der. Mulighetene for utvidelse av brukene er for lengst i stor utstrekning oppbrukt. Folk i Kvinnherad og bygdene rundt omkring har vært flinke til å dyrke jord, og har i stor utstrekning dyrket den jord som kan dyrkes, og vi har nå kommet dithen at ungdommen har begynt å reise ut. Det er derfor godt at vi får disse nye arbeidsmuligheter å henvise ungdommen til.

Jeg er klar over at det nye ikke byr på bare fordeler, det blir ikke julekake med smør på alt sammen. Vi må også yte noe til gjengjeld. Folk i Kvinnherad og Røldal må gi fra seg jord, både jord som er dyrket og jord som kan dyrkes, jord som kan legges ut til beite eller plantes til med skog. Det er ingen som gjør det med noe lett hjerte. Vi er klar over at vi får en helt ny mentalitet i bygdene. Det blir ikke utelukkende et bondesamfunn lenger som vi skal bo i. Vi får industrien inn, og med den nye synsmåter og nye forhold som vi kanskje i første omgang ikke vil bli så begeistret for. En by i et bondesamfunn skaper alltid nye problemer. Vi har også erfaring for fra de aluminiumsanlegg vi har ellers i Norge, at det følger fluorskader med som har hatt innvirkning på innmark og utmark, på beitefe og skog. Men vi kjenner også til at disse farer kan forebygges ved at man ved anleggene tar forholdsregler for å avdempe fluorskadene, slik som man har gjort det ved anlegget i Mosjøen. På et møte, der jeg hadde anledning til å være til stede, mellom representanter for det nye selskap, Sør-Norge Aluminium, formannskapet og herredstyret i Kvinnherad, ble det gjort uttrykkelig oppmerksom på at slike moderne tiltak for å avhjelpe fluorskadene ville bli gjennomført.

Når det gjelder jordbruket i Kvinnherad, skal vi også være klar over at det vi vinner ved å få et avsetningssentrum, er langt mer verdt enn de målene med dyrket mark som vi dessverre må avse i første omgang. Vi kan med dette avsetningssentrum i vår midte skape muligheter for å bevare en rekke småbruk, som kanskje ellers måtte gå ut av jordbruksproduksjonen. De kan legge om til mer intens drift, grønnsaker, bær, frukt og veksthusproduksjon. Jeg tror at det i våre bygder, jordbruksmessig sett, bare vil være en fordel å få dette nye avsetningssentrum inn i blant oss.

Jeg har som medlem av skogutvalget i Kvinnherad hatt anledning til å være med på å behandle dette spørsmål. Skogutvalget avgav en enstemmig innstilling om å anbefale ervervstillatelse og konsesjonstillatelse. Jeg har

også som medlem av Hordaland skogråd hatt anledning til å behandle saken. Også her ble det avgitt en enstemmig innstilling om å gi tillatelse til konsesjon og erverv. Denne enstemmighet grunner seg naturligvis på det syn at dette prosjekt vil være til velsignelse og gagn for alle dem som er knyttet til og bor i disse bygdene.

Jeg vil på det sterkeste anbefale flertallets innstilling.

Gunnar Alf Larsen: Det må jo nå bli spredt fektning, for så vidt som hovedsaken allerede er så vidt godt gjennomdiskutert. La meg allikevel få lov til å si noen ord om dette med Norsk Hydro og det forslag som foreligger om fellesutbyggingen av Røldal—Suldal.

Det som en hele tiden der skal ha i tankene, er at da man startet forhandlingene, var det forutsetningen fra Norsk Hydros side at Norsk Hydro skulle overføre sine vassdragsrettigheter i Røldal—Suldal til det nye fellesselskapet, mens staten skulle overføre sine vassdragsrettigheter i Ulla—Førre til fellesselskapet. Det var jo utgangspunktet ved starten på forhandlingene. Dessuten var det en god del andre særkrav som her kom inn i bildet. Dette ville ikke staten gå med på, staten ville ikke binde kraftleveransene fra Ulla—Førre. Så forhandlet man da om samarbeid på et annet grunnlag, noe som har ført til det som det her er redegjort for. Jeg skal ikke gå nærmere inn på dette, men jeg vil bare peke på at Hydro jo vil være med på å betale utbyggingen av Ulla—Førre, i tilfelle av at Norsk Hydro innløser statens andel av aksjene i fellesselskapet, i og med at innløsningssummen vil bli brukt til utbygging av Ulla—Førre.

Det er pekt på at det i denne saken blir tale om et stort valutabidrag, og det er etter mitt skjønn grunn til også å ta med dette i drøftelsene her. Det er regnet med at vi vil få et netto valutabidrag på ca. 800 mill. kroner i de første ti driftsår, og slik som situasjonen er, er det selvfølgelig stadig en oppgave for oss å sørge for å få ned det store underskudd på betalingsbalansen vår.

Det er allerede pekt på hvor viktig det er for distriktet at det her blir skaffet ca. 500 arbeidsplasser. Det er klart at det har stor betydning for distriktet.

I aluminiumsverket skal det være en samlet investering på 360 mill. kroner. Herav er det forutsatt i norsk kapital 50 mill. kroner i aksjekapital og 75 mill. kroner i langsiktige lån, og 235 mill. kroner i utenlandsk kapital. Hvis vi ser dette sammen med investeringene i kraftverket, dreier det seg her om en totalinvestering på 784 mill. kroner, 424 mill. kro-

ner til utbygging av Røldal—Suldal og 360 mill. kroner til aluminiumsverket på Husnes. I tillegg til dette kommer også den industriutbygging som skal foregå på Karmøy inn i bildet, noe som også må tas med når vi vurderer prosjektet. Hvor stor denne industriutbygging vil bli, er det i dag ikke mulig å si noe bestemt om, men det er klart at det også her vil dreie seg om investeringer på flere hundre millioner kroner.

Den innsats som kreves av staten i denne sammenheng, er 50 mill. kroner som må bevilges over statens budsjetter, og vi får her en tilførsel, som jeg nevnte, av utenlandsk kapital på 235 mill. kroner når det gjelder aluminiumsverket, pluss 160 mill. kroner når det gjelder kraftverket. Det vil si at det til sammen blir nesten 400 mill. kroner i kapitalimport.

Får jeg så lov til å trekke fram en spesiell sak som har vært drøftet her, og det er Finansdepartementets skriv, som er tatt inn i proposisjonen, og som også hr. Leirfall har tatt inn i sine merknader. Det er klart at det er litt utenom det vanlige at vi her har en uttalelse fra et annet departement, som mer eller mindre går imot det prosjekt som her foreligger til behandling. Jeg vil for min del si at jeg synes det er litt overraskende at det fra Finansdepartementet foreligger en vurdering av en sak av denne karakter, hvor det er snakk om en industripolitisk vurdering.

Det er klart at Finansdepartementet alltid har og vil ha adgang til å vurdere slike ting i forbindelse med de finansielle operasjoner som skal foregå, men her dreier det seg også om vurderinger av industripolitisk art, og jeg kan ikke se annet enn at på mange måter kommer Finansdepartementets industripolitiske vurderinger her i strid med den industripolitiske vurdering som kommer til uttrykk i St. meld. nr. 6 for 1962—63 — uten at jeg skal komme inn på den. Det er i dette skrevet gitt uttrykk for en rekke ønsker av forskjellig slag, som vi faktisk godt kan være enig i. Men det er én side av saken. En annen ting er jo hva man kan få til. Det er også nokså betegnende at etter at det endelige resultat av de samlede forhandlinger er blitt drøftet, har også Finansdepartementet funnet å måtte gå med på dette og har anbefalt prosjektet. Finansdepartementet går jo også inn på spørsmålet om den alminnelige kraftforsyning og begynner å vurdere den og hvilke muligheter en har til å dekke andre prosjekter. Det kunne jo da være nokså interessant å spørre hvilke prosjekter en her tenker på — men det får nå så være. Det jeg skulle tro kanskje særlig ligger til grunn for Finansdepartementets betenkeligheter, kommer vel til uttrykk i de

1962. 10. des. — Reg. i Røldal—Suldal-vassdraget. — Levering av kraft til Sør-Norge Aluminium A/S. — Samarb. mellom staten og Norsk Hydro om utbygging av Røldal—Suldal m. v.

(Gunnar Alf Larsen)

siste ordene i siste setning, hvor det heter: «eller kreve ytterligere forsering av kraftutbyggingen». Det kan vel hende at det er her det kommer fram som Finansdepartementet har betenkeligheter ved, og at de mener at det skritt vi her er i ferd med å ta, kan være betenkelig ut fra det synspunkt at vi har et prispress.

Hr. Leirfall sa i sitt innlegg at det nå var for sterk aktivitet, og viste til Brofoss. Det er for så vidt et syn som jeg også tror ligger til grunn for Finansdepartementets betenkeligheter. Men for bare et par dager siden leste jeg i avisene at Brofoss har holdt et foredrag, hvor han, etter overskriftene over referatene fra dette foredraget å dømme har gitt uttrykk for at vi trenger mer kapital. Det er jo heller ikke noe nytt, og vi har alle sammen lenge vært enige om det.

La meg så bare få si noen ord om spørsmålet om den norske aksjekapitalen, som også har vært fremme. Det har jo nå etter hvert reist seg tvil om det vil være mulig å reise de 50 millionene som Norge og norske interessenter skal tegne. Jeg vil nok si at her er en av de tingene ved denne saken jeg liker minst. Så vidt jeg har skjönt, har dette foregått slik at de norske banker som her har deltatt i forhandlingene hele tiden, gjennom et par år, har forhandlet under den forutsetning at de skulle være med på å tegne disse 50 millionene, og så viser det seg altså at når man kommer til veis ende og virkelig skal ta standpunkt til saken, må de plutselig si fra at de ikke er i stand til å garantere at dette beløpet kan stilles til disposisjon. Som jeg sa, liker jeg dette lite. Jeg synes det her er all oppfordring for de norske interessenter som har deltatt, til å sørge for at den kapital de har stilt i utsikt, vil bli tegnet. Vi kan beklage det. Det som er å beklage i den sammenheng, er jo da at kritikken går ut over nordmenn.

Til hr. Leirfalls forslag vil jeg si at jeg anser det ikke for mulig å ta ut en del av det som her foreligger, uten at man må begynne forhandlingene på nytt, og ut fra et slikt synspunkt vil jeg anbefale at man stemmer mot hr. Leirfalls forslag, for hvis det skulle bli vedtatt, ville man forpurre hele prosjektet. Jeg har ikke dermed sagt at saken i tilfelle ikke ville kunne la seg løse i det hele tatt, men jeg tror nok man ville støte på store vanskeligheter. Og en har ingen garanti for at en ville klare å løse det problem som da ville foreligge, nemlig at staten straks måtte gå i gang med andre prosjekter for om mulig å skaffe til veie den kraft som det her i første

rekke dreier seg om, og som må stilles til disposisjon innen et bestemt tidspunkt.

Bare noen bemerkninger til slutt om dette med den utenlandske kapital. Jeg vil bare minne om at vi ofte har drøftet og diskutert dette spørsmål, og om at det er vel for tiden i vårt land ganske mange bedrifter hvor det er investert utenlandsk kapital, og som er drevet av utlendinger, uten at det har skapt særlige problemer for dem som er ansatt der. Det er — la meg skyte det inn — ganske klart at vi selvfølgelig aller helst ser at bedriftene er norsk eiendom. Men i denne, som i tidligere saker, er motivet i første rekke å skaffe nye bedrifter, nye arbeidsplasser. Og når det gjelder å sikre vilkårene for arbeidstakerne, vet vi alle at vi har en fagbevegelse i vårt land som nok også her, som den har gjort i alle andre tilfelle, vil sørge for at arbeidsvilkårene for dem som blir ansatt, blir trygge, og at de får de vilkårene som er vanlige i vårt land.

Åsbo: Når jeg stiller meg positivt til den foreslåtte løsning av det sakskompleks som her foreligger — det er jo nærmest som en kjedereaksjon å betrakte det hele — er det ikke bare ut fra et distriktssyn, men ut fra et helhetssyn. Og før jeg kommer inn på den lokale side ved saken, vil jeg først si litt om den fortsatte utbygging av aluminiumsindustrien i sin alminnelighet og likeså om vår kraftutbygging.

På kompetent hold har det vært sagt — bl. a. av industriminster Holler — at vi i løpet av en 10-årsperiode bør sette som mål å legge an med 4—5 nye aluminiumsverk. Dette kan høres meget ut, og selv om det kanskje ligger et vel optimistisk syn til grunn her, må vi vel trygt kunne si at det i alle fall må være plass for det som det nå foreligger ferdige planer om, nemlig det på Husnes: Sør-Norge Aluminium A/S.

Jeg vil minne om at det synes å foreligge hva jeg kan kalle et europeisk syn på aluminiumsindustriutbyggingen, at Europa må ligge i tæten for sin egen skyld på dette området. Sveitserne, som her sitter inne med stor innsikt og meget initiativ, mener i alle fall at det haster.

En kan så spørre: Er det riktig i en tid da en kan spore visse stagnasjonstendenser i sin alminnelighet, herunder med prisavslapping også for aluminiumsprodukter, å satse på et nytt industrianlegg i bransjen? Jeg har her lyst til å trekke en parallell fra en av våre store nasjonale næringer, nemlig skipsfarten. Erfaring har vist at denne næring ikke viker

tilbake for å gå til nykontraheringer i tider med tilbakeslag inntektsmessig. Med andre ord, det er meget som taler for nettopp i slike tider ikke å være passiv.

Tidsmomentet spiller kanskje i enn høyere grad inn når det gjelder den videre kraftutbygging. Det er sikkert riktig som det har vært sagt av bl. a. direktør Gaukstad i Vassdragsvesenet, at vi nå bygger ut så meget kraft at det ligger på grensen av hva vi makter, selv om vi ser bort fra mulighetene for kapitaltilførsel. En utbygging motsvarende 1 milliard kroner pr. år til nyanlegg og vedlikehold i elektrisitetssektoren i perioden 1962—65, eller 7 pst. av landets totale bruttoinvestering, synes jo unektelig meget.

Men det som her spiller inn, er naturligvis at det gjelder hurtigst mulig å sikre seg og beholde lengst mulig det fortrinn vi har i en relativt billig kraft. Når de forhold ikke lenger er til stede, kan en vente at ny industri blir lagt til land som fraktmessig og markedsmessig ligger bedre an. Vi skal også være oppmerksom på at der forestår oversjøisk utbygging av enorme unyttede vannkraftreserver. Det gjelder land som Afrika, Asia og Sør-Amerika.

Når det så gjelder plassering av ny industri, skal vi være klar over at Østlandsområdet i dag avtar nærmere halvparten av den kraft vi produserer. Det sier seg da selv at det ikke kan være rasjonelt å legge ny kraftkrevende industri til Østlandsområdet, da dette bare vil føre til at enda mer kraft må tilføres ved lange og dyre kraftoverføringer. Det må derfor være sunn politikk å plassere ny storindustri til strøk som har de største ressurser av ikke utbygd kraft. Dette gjelder i første rekke fylkene Hordaland, Rogaland, Sogn og Fjordane og deler av Nordland. Et felles trekk ved de store kraftkrevende industrier er for øvrig at de må ligge ved isfri havn, av hensyn til skipningen av råstoffer og industriprodukter.

Når plasseringen av den nye aluminiumsindustri legges til Husnes i Sunnhordland, tror jeg dette er et heldig og også rettferdig valg. Det vil ha betydning ikke bare for kommunen Kvinnherad, men for hele Sunnhordland.

Kvinnherad er en av de mange kommuner vestpå som har lidd under folkeflytting, idet en ikke har hatt industri nok til å «fange opp» ungdommen. Skipsbyggingen har gamle tradisjoner såvel i Kvinnherad som ellers i Sunnhordland, men som sysselsettingsfaktor er den ikke lenger tilstrekkelig. Heller ikke fisket viser seg å være tilstrekkelig for sysselsettingen. Tanken om ny industri har derfor opptatt befolkningen og myndighetene i

fylket i mange år. Det er nemlig en rekke kommuner som står i samme stilling som Kvinnherad.

Fordelen ved Kvinnherad er at der er ypperlig plass for den nødvendige nybygging til industrireising. Selvsagt har det på jordbruks- hold vært visse betenkeligheter, og det er neppe noe å si på at Hordaland landbruks-selskap har måttet uttale visse betenkeligheter. Det hadde det plikt til. Men stilt ansikt til ansikt med ny sysselsetting av 500 mennesker om noen få år, og likeså overfor det faktum at en slik industri, som alle storindustrier, skaper vidstrakte og store næringsmessige sidevirkninger, er det rimelig at Kvinnherad herredstyre mot bare én stemme har gått inn for de nødvendige ekspropriasjoner. Ut fra landbrukshensyn skal en også være oppmerksom på at avsetningen av jordbruksprodukter vil komme inn i bildet i forsterket målestokk.

L/L Sunnhordland kraftlag kommer som kjent også inn i bildet, idet den foreliggende avtale med Hydro ikke gir full dekning for kontrakten med Sør-Norge Aluminium A/S. Den kraft som trenges i tillegg, regner en med å få dekket ved det som midlertidig er ledig i stamlinjenettet. Det antas at L/L Sunnhordland kraftlag vil kunne få ledig kraft ved idriftsettelsen av 4. aggregat i Blåfalli II høsten 1963 og ved utbygging av Blåfalli III, som blir å sette i drift 1966—67. Dette må betegnes som en både gledelig og nødvendig utvikling. Det nevnte kraftselskap har vært ledet med framsyn og pågangsmot, og har mer og mer vist seg som et uomgjengelig nødvendig grunnlag for den økonomiske fremdrift i Hordaland.

Et trekk i bildet når det gjelder kraftsektoren, er at det tas sikte på utbygging av nok en ny kraftkilde i distriktet, nemlig en kraftstasjon på Folgefonns vestsida — Hatteberg — hvor det er gode muligheter innen en avstand av 50 kilometer fra bedriften.

Jeg skal ikke komme inn på de virkninger dette sakskompleks vil ha for Karmøy, for en raskere industriutbygging av Norges folkerikeste øy. Tiden vil ikke strekke til. Jeg vil bare understreke det gledelige ved de foreliggende planer, at de har så mangesidige virkninger, både bransjemessig og distriktmessig. Samlet betyr planene et løft næringsmessig av dimensjoner som vil føre til at store deler av Vestlandet kommer opp på et høyere og rikere plan økonomisk. Det er nettopp et mer variert næringsgrunnlag denne landsdel er ute etter og har behov for.

For landet som helhet vil en oppnå en anselig nettotilvekst av valuta, noe som vi vel alle er enige om tiltrenges hårdt.

Det er mange gode krefter som har stått bak

planene og båret dem fram, både fra offentlig og privat side. For meg ligger det kanskje nær å peke på det eksempel vi også i denne sak har hatt på et fruktbart bankmessig samarbeid — mellom Norge og Sveits i første rekke. På kjøpet får vi den innsikt Sveits sitter inne med ikke bare spesielt i aluminiumsindustri-sektoren, men også i organisering og håndtering av industri og omsetning i sin alminnelighet.

Hr. Gunnar Alf Larsen uttalte en viss skuffelse over at vedkommende norske bank ikke kunne love bestemt å ta seg av de 50 mill. kronene — som er påtenkt som norsk aksjekapital. Jeg tror hr. Gunnar Alf Larsen skal være litt forsiktig med å komme med kritikk her. Det har nok sine spesielle, reelle grunner dette. Vi har jo også noe som heter restriksjoner, og det er ikke bare denne saken som er kapitalkrevende. Så man skal vente med å komme med kritikk og foreløpig iallfall akseptere det som en kjensgjerning at norsk bankvesen her har bestått en meget stor prøve.

Remseth: Vi har jo i årenes løp diskutert industrielle planer mange ganger her i Stortinget. Det har kanskje vært mest diskusjon om de store planene og mindre om de mellomstore.

Bortsett fra at vi kanskje har hatt noe forskjellig syn på disse sakene, er det vel allikevel rett å si at Stortinget stort sett har vært enig i at vi gjennom de kraftkilder vi har i landet vårt, måtte bygge ut storindustri. Men dermed er det jo ikke sagt at man skal bygge ut bare storindustri. Det har alltid vært fremholdt at man så langt det var mulig, også måtte stø opp om det man kaller mindre og mellomstor industri.

Men når vi står overfor så store kraftmengder som i forbindelse med den sak vi behandler her i dag, og som vel er noe vi får mer av senere, ligger det jo i sakens natur at denne kraft må brukes til slik industri som vi i vårt land kaller storindustri. Og det må de da være de to prosjektene som det er meningen å gjennomføre ved hjelp av den kraftutbyggingen som vi behandler nå i dag.

Det er riktig som det har vært sagt tidligere i debatten, at i alle de tre distriktene som kommer direkte inn i bildet i forbindelse med det vedtak som Stortinget forhåpentlig vil gjøre senere i dag, har næringsgrunnlaget vært så svakt at det er flyttet ut temmelig mange hvert år fra disse bygdene, som på forhånd var små — f. eks. de små kommunene Røldal og Suldal.

Når det så gjelder de to stedene Husnes i Hordaland og Karmøy i Rogaland, hvor man har tenkt å reise industri, har vi nå hørt fra

dem som er mer kjent i Hordaland enn jeg er, at Husnes er et sted hvor det vil være både påkrevd og riktig å legge en aluminiumsfabrikk. Og når det gjelder mitt fylke, Rogaland, må vi vel kunne si at Nord-Rogaland har hatt og har en svak økonomi, og derfor har da også mange andre enn vi som er derfra — men selvsagt i sterkere grad vi som er fra dette fylke — fulgt med i det arbeid som har vært gjort for å få reist en industri i Karmøydistriktet, en industri som kunne bli en hjørnestensindustri, og som kunne være med og lette den økonomiske situasjon som hvert år er like vanskelig.

Når det gjelder det som vil komme til å skje med naturen i Røldal og Suldal, kan en vel si at det ikke er noe sted hvor man bygger ut kraft, hvor det ikke går slike naturverdier tapt at de som er glad i naturen, de som i første rekke tenker på den, virkelig begynner å resonnerer over hvorvidt man skal foreta reguleringer, når det går såpass store naturverdier tapt. — Jeg har jo hatt anledning til å være med på noen debatter om disse tingene her i Stortinget, og det har vært enighet om at de som får løyve til å regulere vassdrag, og bygge ut, må gjøre det slik at det blir minst mulig skade på naturen. Og det er også mitt inntrykk at det har vært tatt hensyn til det i stor utstrekning ved de kraftutbygginger som har vært foretatt i nyere tid. Det er selvfølgelig rett som mange har vært inne på her i dag, at når det gjelder Valldalen, kan man faktisk ikke gjøre noe med dette. Det sies jo i proposisjonen at sakkyndige på alle hold, både de som skal erverve konsesjonen, og de andre som har uttalt seg, har sagt klart fra at man må ha dette magasinet i Valldalen, hvis man skal foreta slike reguleringer at man får de krafttytinger som er påtenkt her. Og selv om det da er aldri så synd, kan jeg ikke skjønne annet enn at det ville være galt om vi bare ut fra hensynet til naturen sa at vi ikke skulle gjennomføre reguleringen. — Vi hadde en dal ved Sauda — Slettedalen — som også var veldig fin, om kanskje ikke så fin som Valldalen, og det var en mengde Sauda-folk som sa at det var helligbrøde å demme opp slik at Slettedalen kom under vann.

Jeg har selv bodd i et samfunn som har utviklet seg slik hr. Holm mente at Husnes ville gjøre; han sa at det ville bli en by i et bondesamfunn. Det er nøyaktig den utvikling det sted jeg er fra, har gjennomgått. Sauda var et avsidesliggende sted, og næringslivet der i gamle dager var nokså greit — storparten av folket reiste til Amerika etter hvert som de ble voksne; mange ble der bare en stund og kom tilbake igjen. Men vi resonnererte slik: Når det er nødvendig for disse bedrif-

tene å bygge sitt eget kraftverk, og de må ta Slettedalen til hjelp, får de da gjøre det siden det ikke er noen annen måte å skaffe kraft på.

Det har vært nevnt nokså tydelig her i dag, at en del av det næringsliv som nå finnes i Røldal, f. eks. geiteholdet, kan vanskeliggjøres, hvis det da ikke kan flyttes lenger innover i Valldalen. Men man må jo se det hele i sammenheng, og med de avgifter som det fremgår av proposisjonen at disse to kommunene vil få, vil nærings- og arbeidslivet der bli et helt annet enn det de før har hatt.

Jeg vet ikke, men det teller vel også med det som står i proposisjonen, at om lag femti mennesker vil bli beskjeftiget som fast betjening ved stasjonen.

Det har vært nevnt i dag av flere at det kanskje har vært en avslakking i salget av aluminium i det senere, og man har vært i tvil om hvorvidt man da skal være med på å bygge denne fabrikk. Jeg tror det er riktig, det som industriminister Holler var inne på, at det nytter ikke å vurdere dette på det grunnlag at man til enhver tid skal ligge på topp med salget. Når de som forstår seg på disse sakene, vil være med på å bygge fabrikk, mener jeg det kan gjøres. For hva blir resultatet hvis den ikke bygges i Norge? Da bygges den i et annet land.

Jeg har også studert kontrakten mellom Norsk Hydro og staten, og jeg er i hvert fall kommet til at det kan ikke være rett å si at det er en dårlig løsning. De tre innstillingene som ligger fore her i dag, må man se i sammenheng. Jeg synes det er en god løsning at de tre sakene behandles under ett, de henger slik sammen at de må i tilfelle vedtas under ett.

Ytre-Arne hadde her teke over presidentplassen.

Brommeland: Det har vært nevnt at det sakskompleks vi behandler her i dag, er en landssak, og det er selvfølgelig riktig. Men det er i første rekke Sør-Hordaland og Nord-Rogaland som blir direkte berørt, og for hvilke avgjørelsen får de virkelig store konsekvenser. Det distrikt jeg er hjemmehørende i, ligger midt i sentrum av begivenhetene. I mitt eget fylke gjelder det Karmøy og Suldal, og på den annen side av fylkesgrensen gjelder det Røldal og Kvinnherad. Virkningen av disse prosjekter vil imidlertid spre seg som ringer i vannet, langt utover de steder som her er nevnt.

Det er nok ingen tvil om at gjennomføringen av denne gigantplanen vil bety en fullstendig strukturendring av denne delen av landet, og

jeg kan gjerne være med på å beklage at en slik strukturendring er blitt aktuell og nødvendig. Det ville ha vært meget hyggeligere om det hadde ligget slik til rette for en utbygging av de nåværende næringsgrener at det hadde vært mulig å skaffe nok arbeidsplasser og slike inntekter at befolkningen kunne få del i den alminnelige velstandsøking samtidig som en fikk beholde mest mulig av vår verdifulle bondekultur.

Det fremgår av innstillingen at ved oppdemning av den berømte Valldalen vil ca. 6000 dekar meget god beitegrunn og 7—800 dekar slette-land som delvis er oppdyrket og for øvrig har vært nyttet som slåtteland, bli oversvømmet. Seterdriften i Valldalen vil således gå vesentlig ned, og da mulighetene for utvidet jorddyrking i Valldalen må ses i sammenheng med at heimebrukene i Røldal er små og med svært begrensede nydyrkingsarealer, sier det seg selv at neddemningen av Valldalen vil bety en meget følelig beskjæring av jordbruksnæringen i Røldal. Den Norske Turistforening fraråder av turistmessige grunner den planlagte oppdemning av Valldalen, og betegner dalen som en av landets vakreste, og som den eneste hvor den gamle seterkultur ennå eksisterer. Men vi kan dessverre ikke leve av nasjonalromantikk alene. Når situasjonen er slik at det ikke finnes noe annet brukbart stedsalternativ, og når de tradisjonelle næringer ikke synes å innebære de nødvendige vekstmuligheter, er det ingen annen utvei enn å akseptere den hårde virkelighet.

Økt industrireiseing er i dag en av de veier det er nødvendig å gå for å kunne imøtekomme de krav som gjør seg gjeldende i alle deler av landet, om en høyere levestandard og en rettferdig fordeling av samfunnsgodene.

Det er jo også dette som er bakgrunnen for pågangen fra forskjellige kommuner om å komme i betraktning når det gjelder ny industri, og som også er årsaken til at de spesielle kommuner som berøres av de aktuelle prosjekter vi arbeider med i dag, har gått inn for planene, til tross for de betenkeligheter som er til stede.

Det har gledet meg å lese i innstillingen om de konsesjonsvilkår en er blitt enig om. Jeg tenker da i første rekke på de to fjellbygder Røldal og Suldal, som selv ikke får direkte andel i industrireiseing, slik som Karmøy og Kvinnherad, men i stedet må se på at kraften blir ført bort fra deres eget distrikt. Det næringsfond som er foreslått opprettet til fordel for Røldal og Suldal kommuner, vil bli en god hjelp i den omlegging som er nødvendig for å nøytralisere skadevirkningene ved gjennomføringen av reguleringsplanene.

Jeg har med interesse notert meg at det

er foreslått plikt til å anlegge og drive klekkeri og settefiskdammer, eller etter pålegg fra vedkommende departement, å delta i finansieringen av et større fellesanlegg for distriktet. På dette område har vi gjort altfor lite her i landet, og jeg håper at de gode muligheter som er til stede innenfor denne sektor, vil bli fullt utnyttet i Røldal og Suldal.

La meg samtidig få nevne at en i tillegg til de avtaler som er inngått, forsøker å imøtekomme det sterke ønske om å få en vei rundt det planlagte basseng i Valldalen, på samme måte som en i Sauda har fått vei rundt Slettealsdammen.

Når det gjelder den planlagte storindustri på Karmøy, har vi allerede i flere år drøftet mulighetene. I en jule-enquête for to år siden gikk alle forespurte i Karmøy og i Haugesund inn for en slik løsning av de næringsmessige problemer i distriktet, selv om visse betenkeligheter også gjorde seg gjeldende. Svikten i vintersildfisket har virket sterkt inn på økonomien i Karmøy-kommunene og i distriktene omkring. Selv om industrireiseing på Karmøy vil vanskeliggjøre rekrutteringen til fisket, er det ingen motvilje mot planene. Det vil være av uvurderlig betydning for Karmøy i første rekke, men også for Haugesund og distriktet for øvrig, at Hydros planer blir gjennomført.

Man har lenge ventet på at avgjørelse skulle bli tatt — ja, en har faktisk vært engstelig for at det ikke ville bli noe av allikevel. Etter å ha lest innstillingen forstår en lettere hvilke store problemer det er som først måtte søkes løst. Jeg vil gjerne få lov til å uttale min glede over at en har kommet så langt at en nå står foran en løsning av saken, slik at det hele kan settes i gang. Jeg synes det er all grunn til å gi honnør både til departementet og til komiteens medlemmer, og da kanskje i første rekke til sakens ordfører, og man kan vel også nevne de instanser som har vært med på å bearbeide denne sak før den kom så langt. Selv om det er en saklig begrunnelse for at komiteen burde hatt lengre tid til behandling, kan jeg ikke skjønne annet enn at det i denne spesielle situasjon var riktig og nødvendig å nytte den mulighet som var til stede for å få saken avgjort før nyttår.

Undheim: Det er uråd i eit kort innlegg å koma inn på alle dei tre sakene som vi har for oss her. Eg skal halda meg berre til den eine saka: utbygging av Røldal—Suldal-vassdraget.

Det er vel full semje om at denne utbygginga må gjennomførast. Vi må her bøya oss for den tekniske utviklinga, som gjer kraftutbygging naudsynleg av omsyn til utviklinga av moderne norsk næringsliv. Ei anna sak er det om det er rett og forsvarleg — slik som i

dette tilfellet — å nytta den elektriske krafta einsidig til kraftslukande og sårbar storindustri, som skaper relativt få arbeidsplassar i høve til kraftforbruket og kapitalforbruket. Men det får eg ikkje tid til å koma inn på i dette innlegget.

I samband med slike kraftutbyggingssaker er det alltid vondt å tenkja på korleis norsk natur skal verta øydelagd, korleis jord og skog skal setjast under vatn og næringsgrunnlaget for fjellbygdene verta redusert. Dei reint økonomiske skadene må ein gå ut frå at det vert gitt full erstatning for etter skjøn, men sjølv naturverdiane — i dette tilfellet særleg når det gjeld oppdemning av Valldalen — kan ikkje betalast med pengar. Det er ein særmerkt del av Norge som her går tapt for alle tider. Men vi får vel her bøya oss for opplysningane om at det er teknisk umogleg å spara Valldalen ved denne utbygginga.

Begge kommunane det her gjeld, Røldal og Suldal, har rådd til at det vert gitt konsesjon for utbygging. Og etter proposisjonen må ein vel gå ut frå at utbygginga stort sett vert gjennomført på dei vilkåra som kommunane har sett. Dei grunneigarane som lid skade, må ein vel òg gå ut frå får full skadebot. Verre er det med dei grunneigarane som åtte skjølve fossefalla og vassrettane i det heile. Særleg bøndene ved Bratlandselva og Bleskestadelva selde i si tid fallrettane frå gardane sine for ein slikk og ingenting, og no må dei sjå på korleis det vert skapt millionverdiar på grunnlag av desse vassfalla utan at dei sjølve får det minste godt av dette.

Eg trur det kan vera naudsynleg å sjå litt på eigedomstilhøva for fallrettane i Bratlandselva og Bleskestadelva:

1. Grunneigarane selde rettane i tida 1905—07 for ca. 17 000 kroner. Føresetnaden for salet på den tida måtte heilt naturleg vera at fossane og tilhøyrande verksemdar vart utbygde på staden, og at dette mellom anna ville føra med seg auke av jordverdien til tomtesal og anna.

2. Fallrettane skifte eigar i tida kring 1915, altså før konsesjonslova kom i 1917. Dette har altså for så vidt mindre interesse for saka.

3. Fallrettane vart så selde att i 1930, etter at konsesjonslova hadde trådt i kraft, men kjøparane — Roalkvam og Kloumann — let vera å søkja om konsesjon. Hadde dei gjort det, var det ikkje urimeleg at konsesjonsløyve hadde vorte nekta, og at rettane hadde gått tilbake til grunneigarane.

4. I 1954 vart så fallrettane selde til Norsk Hydro for ein pris som med alle tillegg er oppgitt til ca. 2,3 mill. kroner. Seljarane var under press for di dei ikkje hadde konsesjon og sikkert ville hatt vanskar med å kunna få

konsesjon. Prisen var derfor relativt låg, samanlikna med vanleg pris på vassfall på den tida.

5. Grunneigarane har no gjennom advokat Ueland og advokat Vaaland søkt om tilleggsbetaling etter § 2, punkt 14 i konsesjonslova. På grunn av forsøminga frå eigarane og frå statsmaktene si side i tidsrommet 1930—54 når det galdt konsesjonsspørsmålet, har grunneigarane ikkje berre moralsk, men også ein viss juridisk rett til slik tilleggsbetaling.

6. Vassdragsdirektoratet og mindretalet i Hovedstyret for Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen rår til at grunneigarane får slik tilleggsbetaling i form av i alt 55 kW gratis elektrisk kraft. Dette vil etter vanleg kraftpris svara til ca. 10 000 kroner for året. Det er ein svært liten sum samanlikna med dei ca. 2 mill. kroner for året som kraftlaget skal betala i konsesjonsavgift.

7. Fleirtalet i Hovedstyret for Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen rår til at det ikkje vert gitt tilleggsbetaling til grunneigarane. Grunngevinga er at Hovedstyret tidlegare har rådd til at høve til slik tilleggsbetaling etter § 2, punkt 14 i konsesjonslova bør falla bort.

8. Industridepartementet og fleirtalet i skog-, vassdrags- og industrikomiteen held seg til fleirtalet i Hovedstyret for Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen og rår frå at det vert gitt tilleggsbetaling, medan mindretalet, representanten Leirfall, tek opp framlegget frå Vassdragsdirektoratet om yting av 55 kW elektrisk kraft til grunneigarane.

Personleg vil eg så sterkt eg kan, stø dette mindretalsframlegget. Så lenge vi har § 2, punkt 14 i konsesjonslova, vil det etter mi meining vera heilt meningslaust ikkje å nytta høvet til tilleggsbetaling i eit tilfelle som dette, der grunneigarane også har eit visst juridisk krav på erstatning på grunn av forsøming frå statsmaktene si side etter salet i 1930.

Det har vore sagt at grunneigarane kan prøva å få kravet sitt oppfylt ved å gå rettens veg. For det første er vel det praktisk ugjennomførleg. For det andre vil eg gjerne ha sagt at om Stortinget gjennom si avgjerd i dag skulle tvinga fram ei slik utvikling, ville vi sanneleg koma i ein grotesk situasjon. Her har vi nyleg vedteke å velja ein sivilombudsmann som skal verna «den lille mann» mot overgrep frå det offentlege si side. Kanskje vert dette ei av dei første sakene som ombudsmannen får: å verna fjellbøndene i Røldal og Suldal mot overgrep frå sjølve Stortinget.

Eg vonar dette framlegget frå Vassdragsdirektoratet kan verta vedteke. Det ville iallfall vera litt erstatning til fjellbøndene, slik

at dei i generasjonar framover kan ha kjensle av at dei har fått litt att av dei store verdiane som har vorte skapte av deira egne eigedomar. Og som eg sa før, er kostnaden med å gjennomføra dette framlegget om i alt 55 kW gratis elektrisk kraft til grunneigarane så liten at kraftselskapet mest ikkje vil merka det ein gong.

Eg vil enno ein gong så sterkt eg kan, rå til at dette framlegget vert vedteke.

Langhelle hadde her gjeninntatt presidentplassen.

Offerdal: Representanten Borgen uttala under utsetjingsdebatten at ein hadde fått ei uforsvarleg kort tid til handsaming av denne saka. Så vidt eg forstod, meinte han at det var ei uforsvarleg kort tid her i Stortinget. Men for at ikkje det inntrykket skal sitje att at det har vore ei uforsvarleg handsaming i komiteen, vil eg gjerne seie at etter mi meining var handsaminga der fullt uforsvarleg, sjølv om det kanskje var litt knapp tid å gjere det på. Men med litt godvilje kan ein greie mykje.

Hr. Leirfall var også inne på at komiteen hadde hatt svært lita tid til å drøfte inngåande ein del problem på grunn av tidsnaud.

No vil eg seie at problema i regulerings-saka for ein stor del er akkurat dei same problem som vi møter att i sak etter sak, og det var for så vidt ikkje noko nytt i denne saka heller. Det gjeld mellom anna kravet om tilleggserstatning som var kome, og som det var ein del møte og ein del korrespondanse om medan komiteen handsama saka. Spørsmålet om tilleggserstatning var for øvrig alt reist da vi var på befarig i det stroket, i og med at vi fekk utlevert ei lengre utgreiing frå ein av advokatane til grunneigarane alt i slutten av august.

Eg kan for så vidt vere samd med hr. Leirfall i ein ting, og det er at det går hardt ut over Valldalen, og at det er ein særprega norsk natur der inne. Og eg vil gjerne stø han i ein ting, nemleg at det bør verte gjort arkeologiske etterrøkingar av det som eventuelt måtte vere til stades av levningar av gamle bygdesamfunn, før ein set dalen under vatn.

Det har i dei siste to—tre, kanskje fire åra vore snakka mykje om at det tiåret som vi gjekk inn i, altså tiåret 1960—1970, er vorte kalla «dei gylne 60-åra». Den rivande tekniske utvikling som går føre seg, tyder på at dette tiåret vil gi ein veldig ekspansjon i fleire retningar. Vi har også her i Stortinget vore opptekne av dette. Vi har vore opptekne på den måten at vi ville vere med og ta del

i denne ekspansjonen også her i landet og gjere det på ein slik måte at vi spreier vår industri utover på bygdene. Gong etter gong har det vore drøft her — i samband med St.meld. nr. 60 for 1960—61 og i spesielle andre saker — og vi har alle saman vore samde om at ei slik spreing både er turvande og naudsynt, dersom alle i dette land skal få del i dei samfunnsgode som samfunnet kan gi. Vi har også vore samde om ein annan ting, og det er at dersom vi kan skaffe mest mogleg utanlandsk kapital til denne utbygginga, så skal vi ikkje setje oss imot det. Vi har vore klår over at åleine med tilførsel av innanlandsk kapital kan vi ikkje makte ei slik oppgåve som den som her ligg føre.

No har vi fått eit konkret eksempel på ei slik spreing og på ei slik utbygging av bygdesamfunnet. Og det var hr. Holm som i sitt innlegg før i dag sa at han ikkje trudde at han nokosinne i Stortinget hadde vore med på å handsame ei sak av så stor betydning for bygdene som nettopp denne saka. Ved denne utbygginga som vil gi to store industristader ute ved kysten, vil ein også kunne merke bølgeslaga av utbygginga langt innover i landet, også til fjellbygdene Røldal og Suldal. Eg har sjølv ei viss røynsle for korleis Årdal Verk t. d. har verka på bygdesamfunnet i Indre Sogn, og eg vil seie at eg trur ikkje verknaden vert mindre der nede på Karmøy og på Husnes enn dei har vore oppe hjå oss.

Det er nokså rart å vere vitne til at det er mange som seier seg så redde for denne utbygginga. Ein del påstår jo også at vi med denne «forserte» utbygginga er med på å øydeleggje bygdesamfunna gjennom den sterke industrialiseringa og konsentrasjonane i meir eller mindre bymessige strom. Ja, det vert hevda at den samfunnsutviklinga vi har hatt i det siste, er med og legg bygdene øyde.

Eg vil seie at vedtek vi den utbygginga det her gjeld, så er vi med å syte for at bygdene ikkje vert lagde øyde. Då er vi med på eit tiltak som verkeleg vil bety noko effektivt for å ta vare på bygdene og bygdesamfunnet. Eg har stor vørnads for bygdesamfunna våre, og det dei har tilført landet ned gjennom tida. Men lat oss vakte oss vel for å romantisere desse samfunna. Det har tvert imot vore svært lite romantikk i det slitet som har foregått i desse bygdene, og kan dei få eit betre økonomisk grunnlag og betre levevilkår, trur eg vi er med og tek vare på dei bygdesamfunna som mange av og til er så svært redde for.

Ei anna sak er det at vi må finne oss i ei omstilling i desse bygdesamfunna. Det er jo nokså merkeleg at hr. Brommeland står her og seier at han beklagar strukturendringa på

bygdene. Eg hadde nesten vore frista til å beklage den uttalelsen frå hr. Brommeland. For uansett så har folket på bygdene, og særleg i desse avsides fjellbygdene, like stort krav på dei gode som samfunnet gir, som dei som bur i bymessige strom; og ei utbygging, ei industrialisering, vil sjølvsagt skape om det gamle bygdemiljøet slik at dei kan få ta del i desse samfunnsgoda. Det er iallfall mi meining. At denne omstillinga ikkje alltid smakar ein del menneske, er no ei sak for seg.

Det har vore peika på av mindretalet i komiteen at den overkapasiteten som vi har i aluminiumsindustrien, skulle tilseie at vi skulle vere varsame med å byggje nytt her i landet.

Nå, alle som har studert prognosar for framtida, er samde om at forbruket av aluminium vil stige ganske sterkt i tida framover. Det er nemnt eit par millionar tonn. Og vi ser at alle stader, i dei fleste land, i Frankrike, i Tyskland, i Amerika, vert det utbygt aluminiumsindustri på det noverande tidspunkt, slik at overkapasiteten følgjeleg skulle verte endå større. Spørsmålet er då: Skal vi her i landet som har eit så godt grunnlag og så god røynsle for aluminiumsindustri, setje oss til med hendene i fanget og ikkje gjere nokon ting? Spørsmålet er jo i siste rekkje eit spørsmål om vi er villige til å satse og vere med å konkurrere på aluminiumsmarknaden, det er konkurransen det spørst etter i dette høve, og om vi er konkurransedyktige. Då meiner eg at vi må ha såpass tru på oss sjølve at vi meiner vi verkeleg kan vere med å konkurrere.

Til slutt vil eg gjerne kaste fram ein tanke til overveging. Vi har i desse regulerings-sakene ein paragraf når det gjeld å ta vare på fiske og fiskebestanden i alle desse vatna som vi regulerer, og det er visse føresegnar der og visse pålegg som Landbruksdepartementet kan gi i det høve. Med dei store reguleringsane som vi har og sannsynlegvis vil få i dei næraste åra framover, var det ikkje då ein idé at vi her i landet snart tok til å tenkje på eit verkeleg stamfiskanlegg? Det har vi jo ikkje. Dei har i Danmark, og det er jo rart at vi som har så mykje sportsfiske, så mykje elvar og vatn, ikkje skal greie å lage til eit stamfiskanlegg for å forsyne vassdraga våre med stamfisk. Når ein også då tek omsyn til at grunneigarar på Hardangervidda vann ei rettssak no i det siste om at det skulle setjast ut stadeigen fisk i desse vatna, synest eg det er på tide at vi får eit slikt anlegg som kan gi den stamfisken som trengst, til dei vatn som vi regulerer. Det er berre ein tanke som eg kastar fram, men eg vonar at statsråden vil tenkje over han.

Presidenten: Neste taler er hr. Ingvaldsen. Presidenten foreslår at møtet fortsetter utover den reglementsmessige tid, slik at hr. Ingvaldsen kan fullføre sitt innlegg — og anser det bifalt.

Ingvaldsen: Jeg vil si noen ord om finansieringen av kraftutbyggingen og av Sør-Norge Aluminium A/S, og likedan om de finansieringsordningene som her er lagt opp.

Når det gjelder selve aluminiumsverket, vil det koste 360 mill. kroner, og så kommer det 36 mill. kroner til i driftskapital. Der skal så vidt jeg forstår, av de 360 millionene 125 millioner skaffes i Norge og 235 millioner i utlandet, og samtidig skal de 36 millioner i driftskapital tas opp i Norge. Det forekommer meg at det er nokså rimelig finansiering det utenlandske selskapet har oppnådd her. I tillegg til det kommer det forhold at 185 mill. kroner delvis vil bli såkalte «tied loans» — står det i proposisjonen. Det vil si lån som er bundet til leveranser av maskiner og utstyr m. v. fra det land som yter lånet. Det vil altså da si at norsk industri er avskåret fra å delta i konkurransen om disse leveransene. Departementet bemerker ikke annet til dette forholdet enn at under forhandlingene har det vært holdt fram fra norsk side at det ville være sterkt ønskelig at lånene som ble opptatt i utlandet, ble langsiktige lån. Såkalte «tied loans» har vanligvis ikke lengre avdragstid enn 7—10 år, står det, og videre at lån av denne type trolig fortrinnsvis vil bli tatt opp i Frankrike, Tyskland og Sveits. Jeg går ut fra at departementet har gjort hva det har kunnet for å unngå at det skal bli knyttet sådanne betingelser til de utenlandske lånene. Det står ikke noe om det i proposisjonen, derfor tar jeg saken opp spesielt.

Når det så gjelder finansieringen av kraftanlegget Røldal—Suldal, kommer det på 424 mill. kroner pluss overføring av kraften. Til sammen kommer altså disse to prosjektene på la oss si ca. 900 mill. kroner. Ser vi på finansieringen av kraftutbyggingen, skal det også der ytes utenlandsk lån. Det står i innstillingen:

«I henhold til avtalene skal COMPADEC sørge for utenlandsk lån til kraftutbyggingen. Beløpet er foreløpig satt til minimum 22 mill. dollar eller ca. 160 mill. kr.»

Der står det ikke noe om «tied loans». Jeg går ut fra at det heller ikke er det det menes her, idet det jo er dette selskap bestående av staten og Hydro, som skal bygge ut kraftanleggene. Jeg vil også her gjenta at for norsk produksjon, er det av avgjørende betydning at den får anledning til å delta i konkurransen om disse anleggene.

Jeg har også til sist et par bemerkninger å knytte til statens finansiering av slike prosjekter i sin alminnelighet. Like etter krigen var det et knesatt prinsipp at når staten engasjerte seg i utbygging av elektrisitetsforsyningen, så skulle det skje til vanlig elektrisitetsforsyning, og først og fremst til de distrikter som lå etter og var dårlig forsynt. Nå er staten etter hvert gått over til å finansiere kraftutbygging for storindustri, mens det altså etter krigen i grunnen var en uskreven lov at storindustrien skulle greie finansieringen selv. Dette forhold er nå etter hvert blitt endret, uten at det prinsipielt har vært opppe her i Stortinget.

Jeg har lyst til å peke på et par forhold i denne forbindelse. Det har jo vært en viss diskusjon om hvorvidt utlendinger skulle få lov til å erverve og utbygge vannfall her i landet, eller om de ikke skulle få lov. Der har vi jo konsesjonslovene som gjør at kraftanleggene i alle tilfelle vil falle tilbake til staten. Men det har også vært de som har hevdet at man ikke burde tillate utlendinger å bygge ut, selv om denne betingelsen om hjemfallsretten er knyttet til. Nå, så vidt jeg forstår, er dette ikke noe problem i den forstand. Det faktiske forhold er at det er så knapt med kapital i dag også i Europa at disse utenlandske selskapene finner det fordelaktigere at den norske stat leverer kraft til statskraftpris enn at de selv skal bygge ut og finansiere anlegget. De ville da riktignok få billigere kraft, sannsynligvis over hele leveranseperioden, men de foretrekker likevel at staten på denne måte løser en del av finansieringsvanskelighetene. Jeg vil ikke egentlig motsette meg at staten går fram slik som den har gjort i dette tilfelle, men man må jo være klar over at vi har også mange andre prosjekter som trenger finansiering. Og jeg tror man skal være oppmerksom på når det gjelder utenlandske prosjekter, at for det første må man i den grad det er mulig, basere det på utenlandsk finansiering, og man må i den grad det er mulig, unngå at norsk industri blir fraskåret retten til å være med i konkurransen om arbeidet.

Referat:

1. (356) Kgl. prp. om statsgaranti for driftslån til S/L Fiskernes Agnforsyning.
Enst.: Sendes sjøfarts- og fiskerikomiteen.
2. (357) Kgl. prp. om endring av bevilgningsforslaget for 1963 for kap. 637, Krigspensjonering for militære.
Enst.: Sendes sosialkomiteen.
3. (358) Anders Nilsen Vedøy, Vedavågen,

1962. Em. 10. des. — Reg. i Røldal—Suldal-vassdraget. — Levering av kraft til Sør-Norge Aluminium A/S. — Samarb. mellom staten og Norsk Hydro om utbygging av Røldal—Suldal m. v.

sender søknad om tilskudd til kondemnering av sitt fartøy m/s «Vega».
Enst.: Sendes Regjeringen.

Presidenten: Presidenten foreslår at Stortinget nå avbryter sine forhandlinger og at møtet settes på ny kl. 18. — Det anses bifalt.

Møtet hevet kl. 15.05.

Møte mandag den 10. desember kl. 18.

President: L a n g h e l l e.

D a g s o r d e n :

De gjenstående saker på formiddagens kart.

Man fortsatte behandlingen av

S a k n r. 2:

Innstilling fra skog-, vassdrags- og industrikomiteen om samtykke til at et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere får tillatelse til erverv og regulering i Røldal—Suldal-vassdraget m. v. (innst. S. nr. 59).

S a k n r. 3.

Innstilling fra skog-, vassdrags- og industrikomiteen om kontrakt om levering av kraft til Sør-Norge Aluminium A/S (innst. S. nr. 60).

S a k n r. 4.

Innstilling fra skog-, vassdrags- og industrikomiteen om samarbeid mellom staten og Norsk Hydro om utbygging av Røldal—Suldal og tilleggsbevilgning for budsjett-terminen 1963 (tillegg til budsjett-innst. S. nr. 129).

Presidenten: Neste taler er hr. Borgen. Presidenten foreslår at de talere som får ordet etter ham, og som skulle hatt en taletid på 10 minutter, får en taletid på 5 minutter. Derimot foreslås taletiden for de av komiteens medlemmer som er inntegnet, men som ikke har hatt ordet, fortsatt å være 15 minutter. — Dette forslag anses bifalt.

Borgen: Som det vel framgikk nokså tydelig av mitt innlegg under utsettelsesdebatten i formiddag, hører jeg til dem som på grunn av annet arbeid i Stortinget ikke har hatt

noen mulighet for å sette meg inn i denne saken. Jeg har under møtet i dag prøvd å følge debatten og lese dokumentene. Selv om jeg har et mangelfullt grunnlag, er jeg iallfall kommet fram til at det vi sa under debatten om utsettelsesforslaget, har sin fulle gyldighet, nemlig at denne saken er usedvanlig dårlig forberedt. Det er ikke bare det at det er blitt så kort tid, det er ikke bare det at dokumentene har vært tilgjengelige i svært kort tid, og en slik ting som at en av proposisjonene, St. prp. nr. 1, tillegg nr. 2, i det hele tatt ikke er tilgjengelig i Stortingets kontor. Jeg spurte ved formiddagsmøtets slutt etter den proposisjonen, som bare er hektografert, men den er ikke å få. Nei, når en hører innleggene her i dag fra komitemedlemmene og statsråden, kan en ikke unngå å få det meget bestemte inntrykk at det her er svært vesentlige ting som fra grunnen av fremdeles står åpne og uforberedt.

Det er spørsmålet om muligheten for å få det store lånet i Sveits, som har vært og er det springende punktet. Hvis saken ikke blir behandlet i dag, løper både landet og prosjektet den store risiko at dette lånet ikke blir gitt, er det blitt sagt. Det ble i formiddagsmøtet også sagt at vi måtte regne med at om vi ikke kunne ha dette i orden, slik at lånet kunne legges ut i Sveits like over nyttår, måtte vi regne med å komme langt bak i køen. Jeg har fått en bankforbindelse til å undersøke dette i løpet av dagen, og det viste seg at dette bildet på ingen måte er korrekt. Det kan nok være at det kan bli brukt en slik praksis at tidspunktet kan komme til å måtte forskyves noe. Men det er slett ikke noen alminnelig framgangsmåte. Min kilde opplyser at markedet i øyeblikket er stramt, men at det er en helt sikker forventning om at det i løpet av året som kommer, vil bli vesentlig lettere, og at det er helt ut avhengig av hvilke forbindelser man opererer med om det vil bli lett å få et lån lagt ut på kort tid eller ikke. I dette tilfelle opereres det jo med et selskap hvor halvparten av aksjekapitalen skal være i sveitsisk kapital. En skulle ha grunn til å tro at det skulle være et nokså vesentlig moment som taler for at dette lånet skulle kunne komme i rimelig tid, selv om ikke saken blir avgjort nå.

Det som holder på å skje, minner en jo absolutt om «Kierlighed uden Strømper»:

«Du aldri bliver gift, hvis det i Dag ey skeer.»

Jeg synes for øvrig ikke statsråden har noen særlige lyse utsikter for sitt sveitsiske ekteskap. Jeg kan ikke se at han har fått tak i de hvite strømpene ennå. Men det får nå stå seg.

Men det er klart at når en står overfor et så stort prosjekt med så stor rekkevidde som dette har, burde en hatt mange ting langt bedre sikret. Dette hastverket er bare egnet til å skape mistro til det hele. Hvis det er slik at det haster så overmåte, må jo det være et uttrykk for at de som investerer, ikke har noen særlig tro på det for framtida heller. For hvis de hadde en virkelig sikker tro på at dette var et godt og riktig prosjekt, kunne ikke noen måneder fra eller til med å sikre lånet være avgjørende. Hele kapitalen trengs nå vel heller ikke på en gang. Det skal jo bygges her.

La meg si at jeg er helt enig i de uttalelser som er kommet her om behovet for ny og mer industri i Sunnhordland. Det er et industrifattig distrikt, og det er for så vidt utmerket at det foreligger muligheter for at det kan reises ny og — jeg vil håpe — solid industri i dette distriktet. Men vi gjør også dette distriktet en bjørnetjeneste hvis det skjer noe overilt, slik at det selskap som skal etableres her, og den bedrift som skal bygges, ikke kan tjene klare norske interesser. På det punkt synes jeg det er svært mye usikkert.

Jeg vil minne om de innlegg som ble holdt i formiddagsmøtet, av f. eks. hr. Kvamme, sakens ordfører, hr. Asdahl, og ikke minst av hr. Ingvaldsen, som alle tre uttrykte atskillig skepsis omkring enkelte punkter i opplegget. Hr. Asdahl brakte f. eks. fram at det kunne være fare for at verket ville være mindre innstilt på å maksimalisere overskuddet enn å få sine godtgjørelser i konsulentonorar, salgsprovisjoner osv. Med andre ord at det kan være en risiko for at det blir lite igjen til overskudd, altså til utbytte på aksjer og lite igjen til beskatning i det hele tatt her hjemme.

Det er i konsesjonsvilkårene ikke tatt inn noen betingelser om særlig kontroll på dette punktet. Tvert imot er det slik at den norske aksjeeiergruppen ikke vil ha noen adgang til å velge særskilte styrerepresentanter for seg, slik at et utenlandsk aksjeflertall vil kunne besette styret med nordmenn som det har engasjert, og som har til oppgave å representere de utenlandske interesser. Det framgår klart at slik vil det kunne gås fram. Ifølge St. prp. nr. 30, post 3 b skal også aksjeutbyttet fastsettes med 4/5 flertall. Selv om altså sluttresultatet skulle bli at det blir bare en ganske beskjeden utenlandsk aksjepost — den skal nå vel være minst 50 pst., men selv om den skulle bli mindre — kan en slik forholdsvis liten post hindre at det blir utbetalt aksjeutbytte hvis den er interessert i det. Og det er jo vanskelig å være trygg på at en så vidt stor post av utenlandsk kapital vil føre til at norske interesser blir de som kommer til å føre an.

Dette finansieringsselskapet, det som er kalt AIAG, skal sørge for råstoffer, og det skal for en ubestemt tid ha salget av produktene. Det er nok en kilde til at den faktiske fortjeneste for hele virksomheten kan bli tatt ut på annen kant enn som overskott på selve produksjonen og utbytte på aksjene. Det foreligger svært liten — kanskje ingen — mulighet for å kontrollere fra norsk side om de priser og vilkår som blir oppnådd for produktene, er de som er kalt markedets best mulige.

Dette er noen rent praktiske sider ved saken i det hele. Men det som bekymrer meg enda mer, er det som statsråden i formiddag måtte medgi: at det ikke er noen som helst sikkerhet for at vi virkelig får 50 pst. av aksjene på norske hender. Jeg vil si det slik at han har i beste fall et fromt håp at det vil bli 50 pst. norsk kapital. Under disse omstendigheter mener jeg at vi har fullgod dekning for de sterke uttrykk som ble brukt i formiddag til fordel for utsettelse. Når utsettelsesforslaget ikke ble vedtatt, føler iallfall jeg det slik at vi som ble nedstemt, er fratatt en vesentlig del av ansvaret for at dette selskapet i tilfelle ikke blir bygd opp slik og ikke kommer til å virke slik som forutsatt, så det vil kanskje likevel ikke nå være så vanskelig for oss å stemme for det. For, som jeg begynte med å si, det er behov for industri i Sunnhordland.

Presidenten: Taletiden er herretter inntil 5 minutter.

Hellesen: Representanten Leirfall har dissenterende uttalelser eller forslag i samtlige de tre sakene vi behandler, og det må, så vidt jeg kan bedømme det, bl. a. føres tilbake til en prinsipiell motvilje mot utenlandsk kapitalplassering i Norge. Det er ingen grunn til å bebreide dem som krever full konsekvens av seg selv i sine meninger og i sine disposisjoner, men like fullt kan det av og til være nødvendig å ta opp — om ikke til revisjon, så dog til overveielse om de oppfatninger i praktiske spørsmål man har hevdet, er konform med den tid man lever i.

Enhver som har et visst antall år bak seg, vil måtte kjempe med tilpasningsvanskeligheter, men like fullt plikter man å overveie konsekvensene av å krampholde på sine oppfatninger, selv om disse kan begrunnes i sin tids aktualitet. En av hr. Leirfalls partikolleger, nemlig ordføreren i Kvinnherad, vurderer den aktuelle situasjon med utenlandsk kapital i industrireisingen på Husnes totalt motsatt ham. Og ikke bare det, men han har faktisk vært en av de drivende krefter på norsk side bak det hele, og da formodentlig også ut fra en

vurdering av hva som kan tjene norske interesser best.

Det har gjennom mange år vært stilt store forventninger i vide kretser til en sterkere industrireiseing på Vestlandet for derigjennom å oppnå en stabilere beskjeftigelse og stabilere inntekter både for den enkelte og for kommunene. Selvsagt skal jeg heller ikke holde tilbake den oppfatning, som også har latt seg registrere, at enkelte foretrekker småindustri framfor slik storindustri som gjennom denne kraftutbygging kan komme på tale. Slike ønskemål kan noen hver av oss ha, men det tjener i øyeblikket ingen hensikt å fortape seg i disse ønsker, fordi slike muligheter overhodet ikke er aktuelle. Men de kan komme til å bli det, såfremt de vedtak som Stortinget i dag gjør, er positive. Slik som forholdene i enkelte områder på Vestlandet har ligget an gjennom en lang årrekke, har man etter hvert forlatt ønsketenkingsstadiet og gått over til å se realistisk på disse sakene.

Det er blitt tilstrekkelig slått fast gjennom kommunestyrers og fylkestings vedtak at de bedrifter som det her er tale om, nemlig Hydro på Karmøy og Sør-Norge Aluminium A/S i Kvinnherad, vil bli ønsket velkommen. De mennesker som til å begynne med tok de første initiativ, har senere fått se at det er opparbeidet en aktiv interesse av stor bredde for å få etablert nytt og differensiert næringsliv i et område som har et mektig behov for det.

De økonomiske forhold i enkelte områder av denne del av landet har gjort forståelsen for denne kjempeoppgaven større enn noen turde håpe på for bare noen ganske få år siden. I perioder har arbeidsløsheten vært folbar, og den har trassert sterkt på kommunenes økonomi og deres evne til å løse selv de høyest prioriterte oppgaver i en kravfull tid. Men kontinuerlig har man følt, og føler, byrdene av truslen om arbeidsløshet. Alle de beklagelige sidevirkninger som slike forhold fører med seg, anser jeg det fullstendig unødvendig å utdype i en forsamling som denne. Men jeg ber likevel om at man har dette for øye når man skal avgjøre om disse områder skal frigjøres fra disse byrder. En berettiget irritasjon over en forsert saksbehandling må ikke være bestemmende for det standpunkt man tar. Nå er det ikke lenger utlendingers eller statsråders ansvar, men alene Stortingets, hva som skal skje.

Jeg vil gi de tre foreliggende proposisjoner og innstillinger min beste anbefaling.

Sløgedal: Eg vil berre kome inn på ei meir allmenn side ved denne saka. I konsesjons-søknaden heiter det mellom anna om reguleringa av Østre vassdrag:

«Produksjonen vil kunne økes ytterligere

ved den foran nevnte overføring av Kvesso og Rispo til Nøvlevassdraget. Dessuten kan produksjonen økes ved en eventuell overføring av Litlavann til Holmevann og utbygging av fallet mellom Holmevann og Sandvann. Søknad om konsesjon for ervervelse av sistnevnte rettigheter vil eventuelt bli fremmet senere.»

Det er dette med eventuelle seinare utvidingar av reguleringa eg vil seie nokre ord om. I det siterte blir det annonsert at ei seinare regulering med dei følgjer som det kan få, truleg kan kome. Men det er ikkje i proposisjonen referert noko om at søknaden inneheld opplysningar om korleis den er tenkt utført eller kva omfang den vil få.

Som ein vil sjå, er det heller ikkje det einaste tilfelle av dette slag i denne konsesjons-saka. På side 37 i St. prp. nr. 29 for 1962/63 er teke inn fråsegn frå Den Norske Turistforening og eg skal få sitere frå den:

«I forbindelse med konsesjonssøknaden vil vi også peke på at de ikke omtaler reguleringen av Nupstjønn og Middyrvann som A/S Hydro nå opplyser vil bli regulert senere og ført til Nøvre. Konsesjonssøknaden gir derfor ikke et fullstendig bilde av den samlede regulering og det synes merkelig at konsesjonæren ikke finner å ville ta med i søknaden alle påtenkte reguleringer, men går ut fra at den omsøkte regulering uten videre kan utvides ved senere reguleringer.»

Hadde no dette vore einaste konsesjonssak der eg hadde funne at det var tale om slike eventuelle reguleringar i ein seinare omgang, så hadde eg vel knapt teke ordet her. Men det er ikkje einaste tilfelle. Eg har sett andre planar der det er varsla langt meir omfattande seinare reguleringar utan at det er gjort greie for det omfang dei ville få.

Eg skal ikkje påstå at sakene er lagde slik til rette av taktiske omsyn, men eg meiner ein må vere heilt klår over at det vil leggje eit visst band på seinare avgjerder om konsesjon. Som regel vil vel heile utbygginga vere planlagd og dimensjonert med det for auge at ei slik utviding kan eller vil kome, og det vil då vere vanskeleg å nekte ei utviding som vil gjere heile anlegget meir effektivt.

Hadde det i dei landslutene det her gjeld, berre vore nokre få reguleringsområde, så ville det ikkje vore så reint ille. Men i dag veit vi om 9—10 store reguleringsområde sør for Haukelivegen som femnar om milelange elveleie med massevis av vatn. No vil eg ikkje påstå at dei strok det her gjeld, er landets beste turiststrok. Dei er ikkje så storfelte og ville som mange andre av våre høgfjellsstrok. Men desse høgheiane der lengst sør i landet har ein variasjon og ein detaljrikdom som eg ikkje

har sett maken til nokon stad i norsk høgfjell. Til det kjem at dei ligg så å seie like ned mot eit kontinent som i dei næraste åra sikkert kjem til å sende straumar av turistar kortaste veg over Nordsjøen. Eg kjenner til at det blir arbeidd med planar for betre utnytting og vern av fjellviddene våre med tanke på ferieliv og turistferdsle.

Det er ikkje det eg vil etterlyse her. Det eg vil peike på, er at vi i konsesjonssøkna-dene får inn meir eller mindre klåre varsel om at planane for reguleringa i røynda omfattar meir enn det som det er søkt om. Men det er ikkje gjort greie for kva som seinare vil kome, ja knapt nok skissert kva det vil gå ut på. Det skulle vere uturvande å streke under at det er langt bortimot vonlaust å legge planar når ein ikkje kan få greie på kva som seinare vil kome av den slags.

Det vil kan hende bli innvendt at det er vanskeleg å avgjere kor langt konsesjonæren i framtida vil ha føremon av å regulere vidare. Men det skulle vere greitt at det er langt mindre ulempe om ei planlagd regulering ikkje blir sett i verk, enn om ein får ei regulering som ikkje berre kan kome på tvers av andre planar for utnytting, men som òg ville ha skipla vurderingsgrunnlaget for første konsesjon, om det hadde vore kjent fullt ut.

Det eg vil streke under, er at vi ikkje må sjå på fjell og høghei som eit slag reservoar for reguleringsprosjekt som våre kraftselskap skal kunne forsyne seg av etter kvart som det kan høve for dei. Det må kunne krevjast at det i konsesjonssøknaden blir gjort klårt greie for heile omfanget av ei regulering — også av den som eventuelt kan kome seinare. Det skulle vi ha lov å vente, ikkje minst når staten er så sterkt inne i biletet som tilfelle er for mange av dei største reguleringsplanane.

Selvik: Ser en på dette sakskomplekset, kraftutbyggingen Røldal—Suldal og industrireisningen i Karmøy og Kvinnherad, er det ikke bare en stor bygdesak — som representanten Chr. Holm sa i formiddag — men den største og viktigste sak for distriktene vestpå som Stortinget kanskje noensinne har behandlet, iallfall anser jeg den som en av de viktigste jeg noensinne har vært med på.

Vi har store vasskraftressurser der vest. Hordaland er det vasskraftrikeste fylke i landet — men det meste av kraften renner ennå i sjøen unyttet. Den kraftslukende industri som man fra gammelt av har i fylket, har hatt liten ekspansjon etter krigen. Lenge speidet man forgjeves etter noe industrielt initiativ i denne sektor. Det skjedde heller ikke noe fra statens side i kraftutbyggingen til tross for at det er staten som sitter med de viktigste

kraftkildene. Dette har vært påtalt fra denne talerstol både av meg og av andre vestlandsrepresentanter ved en rekke anledninger. Vi har vært med på store kraftutbyggings- og industriltak i andre landsdeler i Nord-Norge, i Nord-Trøndelag, Møre og Sogn, men vi har sett fram til at det snart skulle bli vår tur.

Vi er omsider kommet dit. Det lysnet litt i fjor ved de utvidede reguleringer og konsesjoner som gjaldt Tysse II og Bjølvfossen, men først i dag blir det gitt «grønt lys» for en kraftutbygging og industrireiseing, en ekspansjon av et omfang som virkelig kan monne noe.

Jeg stemmer for disse tre innstillingene, og jeg gjør det med glede. Det er etter min mening en god, samlet løsning man har funnet fram til. Jeg vil komplimentere industrikomiteen, formannen, saksordføreren og alle dem som har lagt godviljen til. De har hatt en strid jobb, jeg er klar over det. Tiden har vært knapp — det lar seg ikke nekte. Men det bør ikke fremstilles som det er et hastverksarbeid vi har fått forelagt oss i dag. Det er aldeles ikke det. Vi har arbeidet under press og tidsnød i andre, lignende saker, og det er alltid dem som har hevdet at det var en uforsvarlig saksbehandling. Men et flertall i Stortinget har dog gått på dem. Det har vært en litt vekslende sammensetning av dette flertall, hr. Leirfall har ikke alltid kjempet for en utsettelse slik som han gjør i dag.

Jeg er ellers enig med statsråden i det han påpekte om stamlinjeforbindelsen og den betydning den har for løsningen av dette sakskompleks. Jeg noterer det ikke bare for å markere at vi har fått rett som engasjerte oss aktivt for et stamlinjesystem som knyttet øst-vest sammen over Tokke, men for å knytte noen merknader til det han nevnte om at det tar tid å få klarlagt en rekke detaljer i dette system. Jeg tror det er en del detaljer som betinger videre bearbeidelse Jeg nevner spesielt tilknytningen til Indre Hardanger — Tysse II spesielt. Og med den senere kraftutbygging i Kvinnherad som vi nå kan regne med vil komme før eller siden, skulle jeg anta at det ville være hensiktsmessig å se på spørsmålet om en noe sterkere forbindelse nordover til Bergen enn den 145 kW-forbindelsen som nå er planlagt.

Sira—Kvina ble nevnt i formiddag av en av Stavanger-representantene, hr. Helland. Jeg kan forstå om Vest-Agder-representantene kan sitte med noe blandede følelser i dag på bakgrunn av den betydning de har tillagt Sira—Kvina og den prioritet som de mente at det anlegget omsider hadde fått, men Rogaland-representantene bør ikke opptre med for mye malurt i denne saken. Røldal—Suldal-utbyggingen berører både Hordaland og Rogaland.

Tyngdepunktet for kraftutbyggingen ligger dog i Hordaland, men Rogaland får løvens part av kraften til industri på Karmøy. Jeg noterer det ikke med beklagelse — tvert imot, jeg synes det er et overmåte verdifullt og positivt trekk at man har kunnet samarbeide Rogalands og Hordalands interesser i denne saken på en så god måte som man har gjort.

Når det gjelder den utbyggingen som skal skje i Røldal, har jeg ikke tid til å gå inn på den. Jeg vil bare nevne et eneste poeng — som også hr. Kvamme var inne på — nemlig spørsmålet om et tørrårsmagasin. Jeg går ut fra at dette spørsmålet blir undersøkt videre. Det er en viktig sak.

Jakob Pettersen: I og med den utbygging av Tysse II som vi vedtok i vår, og den utbygging som vil bli foretatt på grunnlag av de tre proposisjoner som foreligger, kommer vi nå for alvor i gang med å bygge ut de store vannkraftreserver som vi har i Indre Hardanger — noe vi som tilhører distriktet, iallfall er svært takknemlig for. Så vidt jeg kan skjønne, er det også, spesielt når det gjelder Røldal, stort sett tilfredshet med den proposisjon og innstilling som foreligger.

For min del vil jeg gjerne peke på et par spesielle ting. Det gjelder først de veikrav som har vært fremmet, og som proposisjonen for så vidt ikke gir noen tilfredsstillende løsning på. Komiteen har foreslått en tilføyelse til punkt 11 i proposisjonen som jeg for min del synes er utmerket. Det heter der:

«De fremsatte vegkrav utover forannevnte forutsettes avgjort av tiltaksskjønnet på vanlig måte, jfr. punkt 25.»

Det gjelder spesielt to veier — den ene er veien på østsiden av Røldalsvatn, der en har forutsatt at det skal anlegges en traktorvei. Men en traktorvei vil det formodentlig bli svært vanskelig å holde åpen om vinteren på den tiden isen ligger på vannet. Jeg tror det ville være ønskelig om en kunne få en skikkelig vei der av hensyn til dem som bor på østsiden av vannet. Så vidt jeg skjønner, vil en på østsiden av Røldalsvatnet ha muligheter for blant annet å drive en mer effektiv skogreisning og skogkultur enn en har hatt til nå.

Det andre veikravet gjelder det som er fremmet av dem som har interesser ved Valldalsvatn, der en forutsetter at det skal være ferje eller båttrafikk over vannet. For min del tror jeg ikke det vil kunne bli noen tilfredsstillende løsning. Det er stor turisttrafikk der, en turisttrafikk som sikkert ikke blir mindre i tiden som kommer. Jeg tror derfor det er nødvendig å gå noe lenger en forutsatt i proposisjonen, slik at en får en tilfredsstillende ferdsselsåre inn gjennom dalen til vidda. Det tror

jeg neppe en vil få bare med en båtforbindelse.

Enkelte talere har for øvrig nevnt spørsmålet om hvordan det vil stille seg for dem som har solgt sine fallrettigheter tidligere. Nå er det naturligvis så at ingen har noe krav. Husker jeg likevel ikke feil, tok en i forbindelse med Matre-reguleringen opp spørsmålet om det var noen som vitterlig burde ha noe bedre vilkår enn de som de hadde fått, og jeg tror en kom fram til en tilfredsstillende løsning der. Skulle det være noen slike tilfelle i forbindelse med denne reguleringen, måtte det vel være mulig å ta spørsmålet opp og drøfte det — selv om ingen har noen rett til å kreve noe — og se om en kunne finne fram til en praktisk løsning. Jeg tror det vil være svært få aktuelle tilfelle, men det kan vel hende her som når det gjaldt Matre-reguleringen, at det er noen som har krav som iallfall er moralsk riktige.

Til hr. Borgen vil jeg få si at jeg tror det er mange saker som etter hans oppfatning har vært dårlig forberedt. Vi har behandlet en lang rekke av slike saker fram gjennom tidene som han har hevdet har vært dårlig forberedt. Jeg satt selv i industrikomiteen for omtrent 10 år tilbake. Vi behandlet da et av de største prosjekter som vi har behandlet her i Stortinget, og vi som satt i komiteen da, hørte akkurat det samme den gang som vi har hørt i dag — det var dårlig forberedt. Det er jo da bare den utvei tilbake for hr. Borgen at han kan stemme mot innstillingene. Han stemte for utsettelse; og mener han at både Regjeringen og Stortinget har behandlet denne saken så ufullstendig og så dårlig at det ikke er forsvarlig å gjennomføre den, har han jo den utvei å stemme imot.

Ramndal: Det spørsmålet som eg hadde tenkt å koma inn på her, er det kravet som er reist om tilleggsbetaling for tidlegare selde vassrettar i Bratlandselva og Bleskestadelva. Det er eit ganske stort spørsmål for dei som har selt desse rettane, og eg noterer med glede at det er medlemmer i Hovudstyret for Vassdragstellet som går inn for at dei skal få ei slik tilleggsbetaling. Det vart avvist av dei andre i Hovudstyret, og avvist av departementet både av prinsipielle grunnar, står det, og for konsekvensane si skuld. Eg veit ikkje om ein alltid skal ta så mykje omsyn til det som vert kalla «konsekvensane si skuld». Stortinget har jo gjort liknande ting, ikkje akkurat når det gjeld vassdragsrettar, men i andre høve. Me handsama til dømes i 1954 St. prp. nr. 59 og innst. S. nr. 190, og der var det ein søknad som galdt tilleggs godtgjersle etter at det var halde ekspropriasjon av grunn, og både jus-

tisnemnda, som hadde saka om billighetserstatning, og Stortinget gjekk inn for det samrøystes. Og likeins gjekk Stortinget då me handsama St. prp. nr. 74 for 1961—62 og innst. S. nr. 205, sak nr. 14, inn for at det vart løyst tilleggsgodtgjersle for avståing av grunn. I begge høve hadde Samferdselsdepartementet rådd til at det vart gjeve ei slik tilleggsgodtgjersle. Eg tykkjer at det også måtte kunna gjerast i dette høvet. No må det ikkje vera så avgjerande for dette spørsmålet om tilleggsgodtgjersle at me seinkar eller set kjøpar i hjulet for saka. Men eg meiner at det reint moralsk, og eg må også seia juridisk, må vera rett at dei får ei slik tilleggsbetaling.

Alle kjenner til korleis det har gått for seg i mange slike høve kringom i landet, og slik også her. Eigarane av vassrettane, fallrettane, var nærast under eit sterkt press av bygdefolk som ville kjøpa rettane, press av grannar som tykte dei ville selja. Og at det vart betalt for lite, er alle samde om. Kjøparane fekk rettane for ein slikk og ingenting. Eg ser at representanten Leirfall har teke fram dette, og i dette høvet er eg samd med hr. Leirfall. Det er gode grunnar til å sjå på dette, og eg vil be om at det vert gjort av departementet når det arbeider vidare med saka. Eg vil også seia at det må ikkje berre gjelda dei som er nemnde i denne tilrådinga, dei som overrettssakfører Erling Ueland er prosessfullmektig for, men også den andre gruppa. Sjølv om denne gruppa er komen til seinare, har ho like stor moralsk rett til å få tilleggsgodtgjersle. Eg vil be om at det vert sett på dette, for eg trur ikkje eg kan seia at det er heilt rettvis slik det er no, og ein skal i grunnen vera såpass vår at ein ikkje nettopp alltid går inn for «bordet fangar-politikk» i slike høve.

Gustavsen: Jeg ble rammet av nedskjæringen av taletiden, og i betraktning av at jeg jo tross alt representerer et helt parti som ikke har hatt ordet, vil jeg be om å få noen minutter ekstra.

Presidenten: Presidenten finner det rimelig at hr. Gustavsen, hvis parti ikke er representert i komiteen, får samme taletid som et medlem av komiteen, det vil si 15 minutter, og presidenten vil foreslå det.

Votering:

Presidentens forslag bifaltes enstemmig.

Gustavsen: Takk, hr. president. —

Under debatten om hr. Leirfalls utsettelsesforslag i dag synes jeg hr. Leirfall hadde en rekke gode kort på handa. Jeg synes hans inn-

vendinger mot saksbehandlingen og det at Stortinget i dag må drive igjennom en avgjørelse, ikke ble imøtegått på en overbevisende måte. For oss, som ikke er representert i komiteen, gjelder selvfølgelig disse innvendinger enda mye sterkere. Når jeg likevel fant ikke å ville stemme for utsettelse av saken, er årsaken den at det fra alle andre hold så sterkt ble understreket det tunge ansvar man da ville pådra seg. Man vil jo ikke gjerne pådra seg et stort ansvar for at store økonomiske interesser for Vestlandet settes på spill, for å sitere en av talerne i utsettelsesdebatten. Uten å ha tilstrekkelig kjennskap til det som har foregått i komiteen, var det da ikke mulig for meg å avvise påstanden om det ansvar en pådro seg. Men jeg tør si at etter å ha hørt debatten, og ikke minst hr. Borgens innlegg nylig, har jeg kommet til at det riktige ville ha vært å utsette denne saken.

Med de manglende muligheter for å kunne trenge til bunn i den foreliggende viktige sak, vil jeg bare konsentrere meg om noen få punkter, som jeg betrakter som særlig viktige.

Jeg er noe overrasket over den storstilte satsingen på ny aluminiumsindustri som nå ser ut til å skulle finne sted, en industri som vil komme til å konkurrere med den statseide aluminiumsindustri, som i øyeblikket har store avsetningsvansker, og som produserer for lager. Dette prosjektet er jo bare ett av fire eller fem prosjekter som skal realiseres i løpet av ti år. Jeg går ut fra at utsiktene for framtida når det gjelder aluminiumsindustrien, er grundig vurdert av Regjeringen, og at den er klar over hvilket ansvar den påtar seg ved så sterkt å anbefale Stortinget å følge opp en stadig videre utbygging av aluminiumsindustrien.

Når jeg her sterkt understreker Regjeringens ansvar og ikke Stortingets, er det fordi Regjeringen nå kommer og krever at denne sak blir avgjort, og fordi Stortinget derfor faktisk føler seg nødtvunget til å ta et standpunkt. Det er også fordi Stortinget ikke har fått høve til å drøfte St. meld. nr. 6 om utbygging av vannkraft og kraftkrevende industri, der spørsmålene om industriutbygging på lengre sikt blir tatt opp på et bredt grunnlag. Behandlingen av denne stortingsmeldingen vil vel gi et ganske annet utgangspunkt for en debatt som denne.

Jeg er klar over at det i mange tilfelle vil være nødvendig å skaffe kapital fra utlandet for å finansiere reising av nye arbeidsplasser som det er behov for i vårt land. Det vil iallfall være nødvendig med slike arrangementer om man ikke deler Sosialistisk Folkepartis syn om å bruke betydelige beløp som satses på ganske andre investeringer, til å bygge ut ar-

beidsplasser. Det behøver vel ikke i og for seg å være galt, men det er temmelig avgjørende ved vurderingen av hver enkelt sak, hvilke muligheter det er for å klare å løse oppgaven på norsk basis. For noen dager siden behandlet vi i en sak dette spørsmålet for en bedrift som etter min mening uten store vansker og med gode resultater kunne vært sikret for rene norske interesser.

Betingelsene for utenlandsk kapitalinvestering er selvfølgelig også temmelig avgjørende. Forutsetningen må være at industriforetak som reises med utenlandsk kapital, ikke truer eller setter seg ut over vitale norske samfunnsinteresser, og at norske interesser kommer tilstrekkelig inn i bildet når det gjelder fordelingen av de verdier en slik industri skaper.

Vi må vurdere om faren er til stede for at det kan gå slik som f. eks. i Orkladalføret, vi må vurdere om ikke slike bedrifter blir rene melkekuer for utenlandske kapitalinteresser så lenge det går godt, men at det er fare for at produksjonen innskrenkes eller legges ned når konjunktorene ikke lenger er så gode. Vi kan og bør selvfølgelig glede oss over at det vokser opp nye samfunn i deler av vårt land hvor næringsgrunnlaget er svakt, men man bør også vurdere hva som vil kunne bli situasjonen om ti eller femten år.

Jeg synes Finansdepartementets uttalelse i denne sak er positiv, og jeg synes den understreker en mer forsvarlig linje i utbyggingen av aluminiumsindustrien i Norge, enn den som tydeligvis Regjeringen har vært nødt til å følge i denne saken. Jeg synes det må være en betingelse at Sør-Norge Aluminium A/S sikres 50 pst. norsk aksjekapital. Etter industriministerens svar til meg i dag er det grunn til å tro at hr. Leirfalls pessimisme på dette område er berettiget — og hva vil da skje? Da vil den utenlandske kapital i selskapet stige til 75 pst., til 75 mill. kroner, og som statsråden sa, da vil det bli et selskap dominert av utenlandske interesser. Statsråden var ikke glad for det, Regjeringen er tydeligvis heller ikke det, men mener at man likevel må gå med på avtalen av hensyn til de sysselsettingsmuligheter osv. som skapes.

Hr. Asdahl berørte etter mitt syn noen vesentlige punkter. De utenlandske interesser i dette selskap må rette seg etter kravet om at halvparten av styret skal bestå av norske borgere. Men hvis aksjemajoriteten kommer på utenlandske hender, vil utenlandske interesser kunne velge inn i styret nordmenn som er rene representanter for deres interesser.

Videre pekte hr. Asdahl på muligheten for at overskudd ved bedriften kunne trekkes ut

av landet gjennom konsulentonorarer og på annen måte, istedenfor at det blir utdelt utbytte her i landet. Det er vel nettopp slik det foregår ved tallrike utenlandske bedrifter i vårt land, og dette viser den klare begrensning av utbyttet for Norges vedkommende ved utenlandsk etablering i Norge. Vi skaper nok arbeidsplasser, og arbeidslønningene blir selvfølgelig her, men overskuddet ved disse bedriftene blir i liten grad skattlagt eller disponert i Norge.

Det går fram av dokumentene at Den norske Creditbank var med på en henvendelse til Regjeringen om denne nye bedriften, og at banken ville sikre den norske tegning av aksjekapital. Nå later det til at Creditbanken ikke kan innfri denne forutsetning. Men mon ikke en av årsakene er det forhold som hr. Asdahl var inne på, at norske kapitaleiere ikke har lyst til å sette penger i et utenlandsk selskap som må antas å ville trekke det vesentlige av overskuddet ut av landet, istedenfor å dele det ut som utbytte. Denne mistanke vil selvfølgelig bli enda sterkere om den utenlandske kapital kommer til å utgjøre 3/4 av aksjekapitalen istedenfor halvparten, slik som forutsatt.

Man kan forstå at det sveitsiske AIAG helst vil unngå å få aksjeeiere med som er engasjert i konkurrerende aluminiumsindustri. Men var det derfor helt påkrevd av Regjeringen å godta denne betingelse? I alle fall vil jeg si at når denne betingelse går så langt som til at man ikke under noen omstendighet kan godta at den norske stat får sette penger i bedriften hvis pengene ikke kan skaffes fra annet hold, da er selskapets betingelser direkte ydmykende for vårt land. Statsråden sa det slik at AIAG ikke vil samarbeide med noen stat om aluminiumsproduksjonen, og at vi må respektere det. Vi kan gjerne respektere det, men det er trist om det norske storting tvinges til å godta en slik betingelse for et selskap som bys så gunstige vilkår her i landet. Det forundrer meg — og det er ingen kritikk, det bare forundrer meg — at statens forhandlere i dette tilfelle ikke har kunnet være i stand til å oppnå bedre vilkår.

Som jeg sa, er det ut fra mitt prinsipielle syn en absolutt betingelse at minst 50 pst. av aksjene i dette selskap sikres på norske hender, og ut fra det syn vil jeg fremme følgende forslag:

«Stortinget samtykker i at det inngås kontrakt om levering av elektrisk energi fra statskraftverkene til Sør-Norge Aluminium A/S i samsvar med tilråding fra Industridepartementet av 9. november 1962 under forutsetning av at 50 prosent av aksjekapitalen tegnes av norske borgere og/eller Staten.»

Med mitt forslag forutsetter jeg at saken vil måtte drøftes på ny, hvis slik norsk aksjetegning ikke kan oppnås.

Presidenten: Hr. Gustavsen har satt fram det forslag han selv har referert. Det vil bli mangfoldiggjort og omdelt til representantene.

Helland: Eg vil nytta dei få minuttane som eg har fått, til å seia nokre få ord om dei dissensane som ligg føre i denne saka.

Representanten Leirfall har teke opp ein dissens som tre av medlemene i Hovudstyret hadde når det galdt innløysingsretten for Norsk Hydro av staten sin del i det nye selskapet. For min del kan eg ikkje vera samd i dei innvendingane som er komne fram mot kontrakten på dette punktet. Grunnlaget for denne avtala, dei faktiske realitetar som ho byggjer på, må vera nokså klåre.

Norsk Hydro har kjøpt opp og eig i dag alle dei fallrettar som trengst for utbygging av Røldal—Suldal-anlegget, men både Norsk Hydro og staten treng på kvar si side kraft til dei store nye industrianlegga som vi har oppe til drøfting her i dag. For å nå fram til ei praktisk og tilfredsstillande ordning har difor Norsk Hydro kome med tilbod om ei ordning som går ut på at ein i første omgang går saman om denne utbygginga. Dermed får begge partar kraft nok i første omgang — og på den billigaste måten — til sine industrianlegg. Men kontrakten er utforma slik at dersom Norsk Hydro etter 1. januar 1970 treng meir kraft, skal Norsk Hydro etterpå kunne overta etappevis også staten sin del av Røldal—Suldal-anlegget mot å betala — og det er nokså viktig — det som det kostar å byggja ut tilsvarende kraftmengder i Ulla—Førre.

Eg kan ikkje forstå det annleis enn at dette må vera ei like god løysing for begge partar. Det er ei hjelp til staten like mykje som det er ei hjelp til Norsk Hydro. Men utbygginga av desse kraftverka må også vera til stor gagn ikkje berre for dei bygdene der desse industrianlegga skal reisast; ho må også vera til stor opphjelp økonomisk for dei bygdene der kraftverka skal byggjast og reguleringane gjennomførast.

Sjølvsagt er vi alle saman klære over at dei store reguleringane for ein stor del vil verka skjemma på landskapet, men saksdokumenta opplyser at det vil bli teke omsyn så langt råd er, også til den innverknad utbygginga vil ha på turistferdsla til dømes. Når det gjeld den store senkinga av Røldalsvatnet med 17 meter, synest eg det må vera nokså vesentleg at dei har fått inn i kontrakten ein passus som seier at i sommarhalvåret skal ein, så langt det er praktisk gjennomførbart, unngå

denne senkinga. Og det er klart at turisttrafikken har meir og meir å seia for desse bygdene det her gjeld. Men den tilføring av kapital til bygdene som denne utbygginga vil føra med seg, må ha langt større positiv verknad for å byggja ut eit rikare næringsliv enn det næringsliv som desse bygdene har i dag.

Vi veit av dokumenta at det skal setjast av eit næringsfond på 1 mill. kroner, og dette fondet skal aukast år for år framover. For dei som i si tid selde desse rettane, er det sjølvsagt eit stort vonbrot i dag at dei ikkje får vera med å innkassera vinsten, og vi forstår godt dei som selde i 1905. Men vi skal ikkje gløyma at dette er femte ledd i salet, og at det er dei som undervegs har tapt hundrevis av tusen på dei same rettar. Men eg vil på same måten som fleire andre talarar har gjeve uttrykk for, oppmoda departementet at det freistar å gå vidare med denne saka og freistar å imøtekoma og tilfredsstilla også den parten.

Løbak: Representanten Gustavsen var veldig opptatt av at vårt land i denne saken som vi nå diskuterer, når det gjelder aluminium, går til en storstilt satsing i et selskap som vil komme til å konkurrere med en allerede igangværende norsk bedrift som er statseid. Til det er det bare å si at hvis den nye bedriften som vi her diskuterer, ikke blir reist i vårt eget land, så blir den reist i et annet land, og spørsmålet er da om vi heller ønsker konkurranse fra en bedrift i et annet land enn fra en bedrift i vårt eget land.

Hr. Borgen fortalte at han ikke hadde hatt tid til å sette seg nok inn i saken. Han syntes å mene at dette måtte gjelde også for komiteens medlemmer, idet han framholdt at saken var dårlig forberedt, noe også en av komiteens medlemmer hadde gitt uttrykk for, og at han derfor ikke kunne være sikker på at saken var såpass godt utredet at det var forsvarlig saksbehandling. Til det vil jeg bare rent generelt si at det er vel feil å trekke den slutning at fordi om en fagkomite i Stortinget har hatt kort tid til sitt arbeid, så må komiteen nødvendigvis ha gjort et dårlig arbeid. Forholdet er at skog-, vassdrags- og industrikomiteen har latt denne saken få absolutt første prioritet siden den ble oversendt komiteen, og den har måttet legge andre saker til side og arbeide med denne saken. For mitt vedkommende må jeg si at jeg har hatt lang nok tid til å sette meg inn i sakens detaljer, og jeg mener derfor at den konklusjon som jeg sammen med flertallet i komiteen er kommet til når det gjelder vedtaket i denne saken, er fullt forsvarlig og godt fundert.

Hr. Borgen nevnte også at han hadde en

1962. Em. 10. des. — Reg. i Røldal—Suldal-vassdraget. — Levering av kraft til Sør-Norge Aluminium A/S. — Samarb. mellom staten og Norsk Hydro om utbygging av Røldal—Suldal m. v.

(Løbak)

bankforbindelse som kunne gi oss ganske andre opplysninger enn dem vi har fått fra departementet og andre som en har hatt kontakt med i denne saken. Ja, jeg vet ikke hvilken bankforbindelse hr. Borgen har, men vi må da gå ut fra at de som har forberedt saken på regjeringshold, også har hatt sine bankforbindelser. Når vi vet at arbeidet med å forberede saken har pågått i minst et par års tid, tror jeg at de som har arbeidet med den finansielle siden av saken, har undersøkt den så grundig som mulig og innhentet opplysninger om de vilkår, frister og muligheter som er på det sveitsiske lånemarked, slik at det som her er framholdt, er fullt ut korrekt og pålitelig.

Hr. Borgen snakket om «Kierlighed uden Strømper». Jeg tror ikke denne saken har noe med kjærlighet å gjøre, verken med eller uten strømper. Dette er hard business. Det er en långiver og en låntaker som forhandler, og den som på privat hold har vært borti slike saker, vet at der er det ikke spørsmål om kjærlighet — det er hard business. Det er strenge vilkår, og det må utvises dyktighet og sakkyndighet, hvis det skal oppnås de beste vilkår på begge sider.

Når det gjelder selve sakskomplekset, vil jeg si at jeg for så vidt er enig med dem som har framholdt at svakheten er at man ikke har kunnet få sikkerhet for at norske interesser skal få 50 pst. av aksjekapitalen. Men jeg vil også understreke at selv om norske interesser ikke skulle få 50 pst. av aksjekapitalen, gjelder jo norsk lovgivning uavkortet også for det aksjeselskap som stiftes med et flertall av aksjene på utenlandske hender, og de beskyttelser for de innenlandske interesser som ligger i selve aksjeloven, gjelder selvfølgelig fullt ut.

Nå er det også snakket om at Finansdepartementet i et skriv, som er tatt inn i proposisjonen, har kommet med betenkeligheter når det gjelder dette prosjektet, og i sin konklusjon i skrevet faktisk har gått mot det. For meg er realiteten når det gjelder å vurdere Finansdepartementets skriv, og særlig finansministerens holdning i dette spørsmål, at til tross for de sterke betenkeligheter som er kommet fram i skrevet, må det tillegges avgjørende betydning at finansministeren ikke har funnet de betenkelighetene så sterke at han har tatt dissens i statsråd.

For oss som har deltatt i så vel befaringen som i den komitebehandling av saken som har funnet sted, er det selvfølgelig i og for seg mange spørsmål som her kunne trekkes fram. Jeg har hørt på debatten, og mange sider er belyst. Om jeg skulle trekke fram en

side og et område som jeg i grunnen var svært opptatt av, måtte det være det som mange har nevnt, nemlig forholdene i Valldalen.

Det kan selvfølgelig være at Valldalen med sin særpregede natur er en turistattraksjon, men det er ikke det som for meg er det viktigste. Det som for meg er det viktigste, er at i Valldalen utnytter en de rike beitemulighetene som er der, slik at en kan framstille ekte norsk geitost. Den som kjenner til disse problemene, kjenner til vårt ostemarked, vet at ekte norsk geitost er både innenlands og på mange utenlandske markeder en særskilt ettertraktet vare. Det ville etter mitt syn være beklagelig om vi gjennom denne reguleringen skulle stoppe den virksomheten som seterbruket i Valldalen hittil har drevet.

Nå er det jo riktig at oppdemningen av vatnet der nok vil gjøre slutt på seterbruket slik det er i dag. Men jeg for min del har konstatert at det i nærheten av disse setrene var flere egnede arealer som kunne tas i bruk til fellessetrer for geit. Jeg mener at en på den måten kunne finne en god løsning, og det ville være en god kompensasjon for at en mister seterbruket i den form det foregår i dag.

Vi har jo fått næringsfondet, og det ville vel være mulig å få et grunnlag for finansiering av slike tiltak gjennom de midler som der er avsatt. Det ville være betydningsfullt om de lokale jordbruksmyndighetene snarest mulig kunne ta opp det arbeidet sammen med de interesserte, og begynne å arbeide med planer for å finne fram til en skikkelig løsning på problemet. Det ville være en god utnyttelse av de midler som tilflyter Røldal gjennom næringsfondet. Jeg håper at de lokale fylkesjordbruksmyndighetene tar opp dette spørsmålet og søker å løse det, slik at en der kan få den samme standard og de samme muligheter for slike setre som en har høstet erfaring for i andre deler av vårt land.

Jeg vil gjerne si at jeg personlig mener de løsninger Stortinget her gjennom skog-, vassdrags- og industrikomiteens innstilling er innbudt til å komme fram til, er gode løsninger. Selvfølgelig kan det være visse tvil til stede, men i hvilken sak har man ikke det? Men når en skal trekke slutninger, vil jeg si at jeg er overbevist om at de løsninger som her treffes, den utvidelse av næringsgrunnlaget som gjennom dette vil finne sted i denne delen av landet vårt, er et steg i retning av først og fremst å styrke næringsgrunnlaget når det gjelder denne spesielle industri, aluminiumsindustrien, men også, fordi dette jo er en typisk eksportnæring, også i retning av å styrke vår utenriksøkonomiske stilling. Dette vil igjen sette våre

myndigheter i stand til å kunne sikre det felles mål, det mål vi alle har, nemlig å skape og sikre full sysselsetting. Det er nemlig ikke så lett bare å skulle operere på det innenlandske marked, med hjemmeindustri og de tiltak som vi kan sette i gang bare med sikte på det innenlandske forbruk og de innenlandske markeder. Det må skapes en sterkest mulig eksportindustri, som kan bidra til en mest mulig avbalansert utenriksøkonomi for vårt land. Personlig mener jeg at det er på den måten vi best løser de problemer vi har, og spesielt vårt hovedproblem, det som tross alt er det viktigste: Å skape og sikre full sysselsetting i alle landets forskjellige deler.

Jeg må si at jeg er glad for at distriktets representanter så samstemmig har sluttet opp om dette tiltak. Man kan da si: Ja vel, det skulle bare mangle. Men jeg er glad for det allikevel, fordi det viser at de enkelte distrikter i vårt land er villige til å være med på å reise slike tiltak nettopp for å sikre — ikke næringslivet for næringslivets egen skyld, men gode arbeidsplasser og et utvidet antall arbeidsplasser, slik at man kan møte de store behov som melder seg når de store ungdomskullene etter hvert rykker inn, for å skaffe arbeidsplasser for dem er tross alt et av hovedproblemene for vårt land og i de enkelte deler av vårt land.

Kjøs hadde her overtatt presidentplassen.

Kvamme: I det førre innlegget mitt sa eg meg vel nøgd med utbyggingsplanane for Røldal—Suldal. Ein kunne også venta at det var grunn å vera nøgd, når ein har staten og Hydro som planleggjarar, så det skal eg ikkje seia meir om.

Då vi i vår hadde føre Uste—Nes-saka, som var ei ganske vidfremnande reguleringssak, var det eit par ting som gjekk igjennom ordskiftet som ein raud tråd. For det første var det om å gjera ikkje å ødeleggja for mykje av utsjånaden i dalen difor at ein fekk tresklar nedover elvefaret. Det same omsynet går eg ut frå i ein viss mon vert teke i Bratlandsdalen òg, som er ein nesten verdskjent turistattraksjon.

Frå mange talarar har det kome sterkt til uttrykk at Røldal må rekna med ein omstillingsprosess etter utbygginga, og det er truleg nokså rett, og som eit moment her har ein peika på turistferdsla. Også under handsaminga av Uste—Nes-saka drøfta vi dette spørsmålet, og kom då med ei oppmoding — ja, det var nær sagt eit vilkår — at når det galdt

dei anlegga som var turvande for utbygginga, det vera seg brakker, høg- og lågspente kraftliner, transformatorar, telefonanlegg og liknande, skulle det under planlegginga takast opp eit samarbeid med bygdefolket om desse spørsmål. For slike ting har, når anlegget er ferdig, ofte svært liten verdi om dei skal rivast ned, men om dei kan verta ståande der, kan dei vera av stor verdi for turistferdsla. Det er teke inn noko liknande her på side 74 i proposisjonen, og også frå Hovudstyret er det sagt at det er mykje verdfullt at det blir teke vare på desse hjelpeanlegga, slik at dei kan koma ålmenta til nyttes for turist- og ferielivet. Eg vil gjerne så sterkt eg kan, streka under dette.

I dei få minutta eg hadde i føremiddag, kom eg litt inn på prosjektet om den nye aluminiumsfabrikken på Husnes og anlegget på Karmøy, som så vidt eg har forstått, er tenkt til magnesiumsproduksjon. Der er tilhøvet det at Hydro i mange år har produsert magnesium og er ein av dei verkeleg store magnesiumsprodusentane i verda. Og med den utvidinga som nå går føre seg av Hydro sitt anlegg nede på Herøya, vert Norge den nest største magnesiumsprodusenten, nest etter USA, som har ein produksjon som ligg på ca. 50 000 tonn, etter det som er opplyst her i St. meld. nr. 6 «Om utbygging av vannkraft og kraftkrevende industri». Det skulle difor synest svært naturleg og rimeleg at Norsk Hydro med den store røynsla det har i den produksjonen, kjem til å gå vidare i den sektoren også på Karmøy, der selskapet kanskje kjem til å byggja opp ein endå større magnesiumsproduksjon. Det ser ut for at dette metallet har såpass mange gode eigenskapar at det vil verta meir og meir etterspurt i tida framover.

Det er diverre — anten ein likar det eller ikkje, det får no så vera — ikkje fullt så gode utsikter, iallfall ikkje for tida, for aluminiumsproduksjonen. I den same stortingsmeldinga, St. meld. nr. 6, som eg visstnok nemnde i føremiddag, er det også peika på at det er faktisk ein overkapasitet i verda på omkring 1 mill. tonn pr. år etter det ein kjenner til. Som det alt har vori streka under av fleire, er det også kjent at vår store aluminiumsprodusent, Årdal og Sunndal Verk A/S, i dag diverre produserer for lager, og avsetningsvonnene er kanskje ikkje så særleg ljose. Eg ville gjerne peika på det for fullt ut å ha grunnlag for det eg har sagt omkring aluminiumsproduksjonen. Og i det siste nummeret av det store amerikanske tidsskriftet «Fortune» har Alcoa skrivi eit ikkje så særleg optimistisk utsyn for aluminiumsproduksjonen framover og avsetnaden for same.

Ytre-Arne: Eg er glad fordi Stortinget tok den stoda som det gjorde i dag til utsetjingsframlegget frå hr. Leirfall. Det fortel oss at dei fleste i denne sal kjenner ansvaret med den sak som ligg føre. Realiteten var ganske enkelt den at det no låg føre realistiske prosjekt som kunne fremjast, dersom — som det heiter i St. prp. nr. 30 for 1962—63 — «Stortinget kan avgjøre saken innen utløpet av 1962». Ein kunne lika dette vilkåret eller ikkje lika det — vilkåret stod der, og Stortinget forstod rekkevidda av dette og gjorde vedtak deretter. Og jamvel om ein har høyrte mykje fin tale frå Senterpartiet, som har prøvt å overtyda oss om at dei ikkje ser på prosjektet med uvilje, har iallfall ikkje debatten i dag overtydd meg om at det er særleg velvilje til stades.

Dei tilrådingar som no ligg føre, er ledd i eit arbeid som det skulle vera full semje om i Stortinget: Utbygging av næringslivet ved hjelp av industrielle tiltak. Difor skulle det vera full grunn til å helsa med glede dei tiltak som her ligg føre. Det er òg grunn til å tru at den utbygging og dei prosjekt som det her gjeld, vil få kjedeverknad langt utover det som det eigenleg gjeld her, ved å knyta annan industri og anna verksemd til seg i ein målestokk som me i dag sikkert ikkje har fullt oversyn over.

Difor er det for alle som vil ha eit desentralisert næringsliv med tilsvarande busetnad, all grunn til å sjå med glede på den utbyggingsplan som det her gjeld. Eg meiner det tel heller ikkje så lite at heile komiteen — bortsett frå hr. Leirfall — er samd i dei vilkåra som her skal setjast. Det fortel også om ein vilje til samarbeid i komiteen som tener komiteen til ære.

Det som no vil skje ved dei utbyggingsplanar som ligg føre, vil få avgjerande innverknad på distrikta. Det gjeld ikkje berre dette å skapa nye arbeidsplassar, det gjeld òg det strukturelle miljø på staden, busetnaden, sosiale tilhøve, samfunnsskipnaden i det heile. Eg vil gjerne seia her i dag at det er å vona at dei nye samfunn som her skal veksa fram, må finna sitt grunnlag og si forankring i dei gamle bygdesamfunn som er der, slik at det så langt råd er, kan verta ein organisk samheng mellom det gamle og det nye. Det vil sikkert vera til bate for alle parter.

Det eine prosjektet som er oppe i dag, gjeld Husnes, og eg vil gjerne seia eit par ord om det. Det har vore litt uro og meiningsskilnad om Husnes er rette staden for eit slikt stortiltak. Husnes er, som ein veit, ei av våre beste jordbruksbygder, og Hordaland landbruksselskap har då òg sagt seg usamd i at Husnes vert industristrok. No, dette med val av industri-

stad ligg ikkje føre i Stortinget i dag, så det kunne kanskje passa ikkje å seia meir om det. Likevel vil eg gjerne få sagt litt i samband med dei anlegg som no skal setjast i gang på Husnes og på Karmøy. Det eg vil ha sagt, gjeld visse retningslinjer for industrireisning vidare, for det skal jo reisast fleire industrielle tiltak i landet vårt frametter. Det eg i denne samheng vil nemna, er at det snarast råd er, må arbeidast ut planar i dei ymse fylke over kva som kan brukast til industri, og kva som framleis skal vera jordbruksareal. Ved fastsetjing av slike planar må både industrien, jordbruket og skogbruket sine interesser høyrast og vurderast og desse næringar må takast med på råd. Og desse interesser må koma inn i biletet så tidleg at det enno kan vera noka realitet i sjølve drøftinga, og ikkje koma inn som ei meir formell handling langt ute i saksrekka. Inntil me no får slike planar som er nemnde, må — når det gjeld nye industrielle tiltak — jordbruket sine interesser takast med og høyrast på eit tidlegare stadium enn tilfelle har vore. På Husnes kom dei inn altfor seint. Der er staden vald einast ut frå industrien si interesse, og jordbruket vart først kopla inn på ei tid då det ikkje kunne verta anna enn ein formell ekspedisjon.

Slik som det no ligg føre, er det ikkje noko å gjera med det. Eg vil tvert imot rå til at Stortinget følgjer den tilrådinga som her ligg føre frå ein samrøystes komite; men me må kunne læra av dette når andre prosjekt ligg føre. Jordbruket kan ikkje neglisjerast på ein måte som ein får inntrykk av her. Tvert imot må jordbruket og industrien sine interesser kunne sameinast som dei jambyrdige og likeverdige næringsgreiner dei skulle vera.

Flatabø: Representanten Borgen siterte i innlegget sitt i ettermiddag dette diktardet:

«Du aldrig bliver gift, hvis det i Dag ei skeer!»

Vel, i den stoda Stortinget er i i dag, kan det òg høva godt å sitera eit gammalt ordtak som er samla av ein annan diktar:

«Den som i framtida vil byggja, han må i dag taka til med tufta å tryggja!»

Det Stortinget står framfor i dag, er nettopp å tryggja tufta, det er å tryggja grunnlaget under dette storverket, den store reguleringa og det store aluminiumsverket som skal reisast i bygdene der vest. Og det er nettopp når eg tenkjer på det store i framtida ved denne saka, at eg synest det som står i konsesjonsvilkåra under post 18, gjev ein stor tryggleik i så måte. Der heiter det mellom anna:

«Når 60 år er forløpet fra konsesjonens

datum, tilfaller vassfallene med alle de innretninger, hvorigjennom vannets løp og leie forandres, så som damanlegg, kanaler, tunneler, bassenger, rørledninger m.m., de til utbyggingene og kraftanleggene ervervede grunnstykker og rettigheter, kraftstasjoner med tilhørende maskineri og annet tilbehør samt arbeiderboliger og andre bygninger, som hører med til kraftanleggene, staten, med full eiendomsrett og uten vederlag.»

Når me no får høve til å få bygt ut dei store naturrikdomane som me har der borte, synest eg det er overlag verdfullt og tillitsfullt at når nokre år er gjengne, fell alt dette tilbake til staten, tilbake til samfunnet — «med full eiendomsrett og uten vederlag».

Og nettopp når me tenkjer på framtida for dette store tiltaket, må det vera grunn for Stortinget til i dag å leggja grunnlaget for denne store utbygginga.

Skulle derimot dei synsmåtane som Senterpartiet har gjort seg til talsmann for, føra fram i denne saka, kan det føra til at den prioriteten som dette reguleringsanlegget og den store aluminiumsbedrifta har fått i dag, kan verta forrykka, og me veit ikkje kva dag Stortinget får høve til å tryggja tuftegrunnlaget. Då trur eg ettertida, både dei som bur i bygdene der vest, som får denne utbygginga, og også dei Storting som sit her om 60 år, som skal ta imot dette store, ta vare på det og bestemme framtida for det i åra som kjem, vil ha grunn til å kritisera oss for at me ikkje kjende vår «besøkelsestid» og la grunnlaget til rettes for dette store byggverket, som både proposisjonen og tilrådinga rår til at me no skal gjera.

Molaug: Det er ei kjend sak at fallrettane i Suldal—Røldal-området har skifta eigarar fleire gonger fram gjennom dei siste 60 åra. Særleg dei grunneigarane som selde rettane sine i åra 1905—1907, kjenner seg ille til mote når dei ser kva verd mølledammen og slipesteinbekken har fått i nyare tid.

Dei er verst farne som selde naturhestekrafta for «siger og skriver» 2,5 øre pr. hestekraft, til samanlikning med kr. 7,80 pr. hestekraft, som Norsk Hydro betalte i 1954. Eit vassfall blei såleis betalt med 1 000 kroner i 1907 og var av Vassdragsdirektoratet på den tida vurdert til ein verdi på 40 000—45 000 kroner. Dei som selde, gjorde det under den føresetnaden at vasskrafta skulle nyttast på staden, og det blei vedtatt at seljarane skulle få ha sin rett til «sag og møllebrug, saa disse indretninger intet lider», som skrive står.

Tømmerfløytinga skulle kunna foregå uhin-

dra som før. Like eins ville det viktige fisket som ein har, vera sikra.

Dei tidlegare grunneigarane konkluderer eit brev til industri- og vassdragskomiteen med si oppfatning såleis:

«Norsk Hydro bør betale tilleggserstatning fordi:

1. Norsk Hydro i 1954 ervervet rettighetene til en betydelig underpris, begrunnet bl. a. i selgernes tvangssituasjon og utsikten til å måtte betale tilleggserstatning.
2. Den pris selgerne av Bleskestadrettighetene fikk i 1905, stod ikke bare i et åpenbart misforhold til den virkelige verdi i 1905. Den utgjorde bare en helt ubetydelig brøkdel av verdien den gang.
3. Den nå gjeldende lov forutsetter at det i slike klare tilfelle skal betinges tilleggserstatning av konsesjonssøkeren.
4. Den anvendelse Norsk Hydro nå vil gjøre av vassdraget er i strid med forutsetningene for salget i 1905 og i strid med de kontraktmessige forpliktelser Norsk Hydros forgjengere uttrykkelig hadde påtatt seg overfor selgerne.
5. Som følge av de åpenbare og store misforhold både ved kjøpet i 1905 og ved Norsk Hydros ervervelse i 1954—1959 bør tilleggserstatningen fastsettes rommelig.»

Dette er eit rettferdskrav frå grunneigarane, som bør høyrast.

Komiteen har tatt omsyn til det einsidige næringsgrunnlaget desse fjellkommunane har. Dette fondet på 1 000 000 kroner, som er tenkt som eit næringsfond til bruk i distriktet, vil koma vel med. Men dei grunneigarane som selde urimeleg billig, må på ein eller annan måte få eit plaster på såret.

Komiteen foreslår at konsesjonæren årleg tilfører fondet 25 000 kroner til kvar av kommunane Røldal og Suldal. Stortinget må vel kunna be kommunane syta for at grunneigarane får sin del av dette fondet, slik at dei kan få kompensasjon for tap av kraft til «sag, møllebrug og andre indretninger». Denne betalinga bør stå i høve til kraftmengda fallrettane til kvar einskild grunneigar representerer.

Leirfall: Det går fram av St. prp. nr. 30 for 1962—63 at det opphavlege opplegget for finansiering var at Den norske Creditbank skulle danne eit konsortium med det føremålet å garantere teikning av den norske andelen på 50 mill. kroner, samt å organisere den norske aksjonærgruppa som ei eining. Det viste seg altså at det ikkje gjekk, og så kom banken til det standpunktet at han ikkje kunne påta seg å garantere for norsk teikning av 50 mill. kroner.

Vi i Senterpartiet har vorte kritiserte for at vi stiller oss uforståande og gammaldagse når det gjeld spørsmålet om utanlandsk kapital, men her går det altså fram at det også har vore departementet sin føresetnad til å begynne med — det har sett det som det mest ønskjelege — at 50 pst. av aksjekapitalen vart teikna på norske hender, og at aksjonærane vart organiserte som ei eiga gruppe. Når dette ikkje lykkast, har eg grunn til å tru det skriv seg frå at ein frå det sveitsiske selskapet ikkje har kunna få tilstrekkeleg garanti for at det ville bli delt ut utbytte her i landet, og under dei føresetnadene trur eg det vil bli vanskeleg — for ikkje å seie umogleg — å få teikna norsk andelskapital.

Industriministeren nemnde noko om aluminiumsfabrikkar på løpande band. Eg vil gjerne be industriministeren om å opplyse kor stort uselt lager Årdal og Sunndal Verk A/S har i dag. Eg har fått opplyst at dei har liggjande aluminium for hundre millionar kroner useld. Opplysninga skriv seg frå leiinga i selskapet, og eg synest nok at under slike forhold bør industriministeren syte for at det kjem nokre andre ting enn aluminium inn i hans industrielle horisont.

Eg må få rette min partifelle hr. Asbo på eit punkt. Han framstilte det jo slik at om vi no ikkje vart med på eit lån i januar, måtte vi stille oss bakast i køen; med andre ord, situasjonen skulle bli som om vi gjekk ut av køen i kafeteriaen her, då må vi også stille oss bakast når vi går inn i den att. Men slik er det jo ikkje, det er streka under gong på gong. Vi har undersøkt forholdet; det leggjast ut eit utanlandsk lån kvar månad, og vi har enno ikkje fått noka tilsegn frå nasjonalbanken om at vi blir med på januar-lånet. Venteleg blir vi det, men blir vi det ikkje, kan vi kome med på neste månads lån, eller månaden deretter. Søknaden frå dette selskapet blir vurdert på line med dei andre for kvar gong, og det blir jo noko ganske anna. Det slår jo ein påle gjennom den påstand at vi ikkje berre vil seinke saka vesentleg — eit halvt eller eit heilt år, er det sagt — men øydeleggje. Sjansane er like store for å kome med på eit lån i februar eller mars som i januar. Men det vil sjølv sagt vere lettare for banken å få det med på januarlånet om Stortingets vedtak ligg føre.

Det som er sagt om innløysingsretten til Norsk Hydro, rokkar ikkje ved det soleklære faktum at her forskotterer staten bygging av eit kraftverk for Norsk Hydro. Det går det ikkje å kome vekk frå; same korleis ein snur og vender på denne saka, det er ei forskottering til Norsk Hydro. Om det er rett eller ikkje, om det tener samfunnets interesser, er ei anna sak.

Det er jo ganske typisk for denne saka at etter at tilrådinga er gitt, og medan vi handsamar saka, kjem det stadig brev frå dei interesserte med krav om ymse tiltak. Den 5. desember låg det føre eit krav frå advokat Wyller, der det blir presisert at saka får ei uforsvarleg handsaming på grunn av tidsnød, og det blir klagt over at han på grunn av det ikkje har fått lagt fram grunneigarane si sak så grundig som han hadde ønskt det.

Langhelle hadde her gjeninntatt presidentplassen.

Statsråd Holler: Jeg vil gjerne først få komme med en kort merknad når det gjelder dette med eventuell deltakelse fra statens side, noe som også hr. Gustavsen var inne på. Som jeg sa i mitt hovedinnlegg, har interessentene gitt uttrykk for at et samarbeid med norske interesser må skje i privat regi. Det er altså selskapets vurdering. Rent generelt ser det ut til å foreligge den situasjon også på andre områder at utenlandske interessenter synes å foretrekke et samarbeid med staten når det gjelder kraftforsyning, mens de på det industrielle område vil holde seg til den private sektor. Det er et synspunkt som jeg i og for seg ikke egentlig kan si jeg har avgjørende prinsipielle betenkeligheter ved.

Jeg vil her også føye til at en ny storekspansjon ved Årdal og Sunndal Verk A/S er noe som det arbeides med, og hvor departementet selvsagt vil medvirke så langt det overhodet er mulig. Dette vil i seg selv også kunne stille betydelige krav til statens investeringskapital, og det er derfor et spørsmål om det i det hele ville være riktig av staten å bruke ytterligere investeringskapital i aluminiumssektoren, utover det som utbyggingen av kraften fører med seg, ved siden av det rene norske selskaps ekspansjon. For meg er ikke dette egentlig et prinsipielt spørsmål. Det er et praktisk næringspolitisk spørsmål.

Får jeg si til hr. Leirfall at det er fremdeles departementets ønske at man skal få til en reell organisasjon, svarende til 50 pst. av aksjekapitalen på norske hender. Det har ikke vært så lett å få det til, men det er et spørsmål som ennå ikke er avgjort, og som det fortsatt forhandles om. Noe mer om det kan jeg ikke si på det nåværende tidspunkt, men jeg viser til de betraktninger jeg har gjort gjeldende tidligere i denne sammenheng.

Ellers har jeg fått opplyst at når det gjelder Årdals-lagrene, er det riktig at lagrene er så vidt store at de svarer til om lag 30 000

tonn. Men så vidt jeg vet, er det bare halvparten av dette som er usolgt, slik at tallet for usolgte lagre da er betydelig mindre enn det tall som har vært angitt. Men det vesentlige for meg er likevel at vi ikke kan vurdere en framtidig industriell ekspansjon ut fra et slikt kriterium som f. eks. at denne bedriften har usolgte lagre. Det er her ganske andre og mer vidtrekkende og grunnleggende spørsmål som må tas med i betraktningen når man skal vurdere om det i dette tilfelle vil være riktig å gå med på det foreslåtte prosjekt eller ikke.

Jeg tror nok det kan være vanskelig fullt ut å tilfredsstille de krav til saksbehandling som hr. Borgen synes å stille. Får jeg bare si at i denne saken har det vært ført svært seige, langvarige og tunge forhandlinger, der en rekke spørsmål har vært brakt inn, og det resultat man alt i alt er kommet fram til, er det man nå har lagt fram for Stortinget.

Det er ikke slik at man ved forhandlinger kan få allting akkurat slik man ønsker. Det hadde for så vidt vært et ganske greit prinsipp at man skrev ned hvorledes allting skulle være, og presenterte dette og sa: Ta det eller ikke! Men det er ikke slik det foregår i virkelighetens verden. Man må forsøke å finne fram til ordninger som alt i alt er slik at man synes fordelene er større enn ulempe.

Når det gjelder dette med lånet, har jeg vært utførlig inne på det tidligere. Det er et viktig punkt, men etter min mening er det ikke det springende. Prosjektet som sådant og de tidsfrister som der gjelder, er like viktige.

Ellers er det jo slik at mye avhenger av med hvilke øyne man studerer disse tingene. Hr. Borgen hevdet således at en liten utenlandsk gruppe kan hindre aksjeutbytte. Man kan da like gjerne snu saken på hodet og si at ordningen er slik at en liten norsk gruppe kan hindre at aksjeutbytte settes uforholdsmessig lavt. Det er vel avhengig av hvordan man ser på dette prosjektet, med skepsis, nøytralitet eller velvilje.

Det er en rekke andre spørsmål som tiden ikke tillater meg å gå nærmere inn på nå. Får jeg bare lov til å si til slutt til hr. Borgen, som uttalte at mine muligheter for å inngå et sveitsisk ekteskap ikke var særlige lyse, at jeg håper at min kone vil glede seg over dette.

Borgen: Jeg vil gjerne få stille et par spørsmål til for avklaring av denne saken før vi er ferdig med den.

Hr. Kvamme var i formiddag inne på spørsmålet om fluorskader, og sa at det var nå på det rene at disse teknisk kunne avhjelpes, og

at representanter for selskapet har sagt at de vil søke å ordne det. Jeg vil gjerne stille det konkrete spørsmål til statsråden: Er det gjort eller kan det heretter gjøres slik at det tas inn et punkt i de vilkår som stilles, at selskapet skal bygge et virkelig godt fungerende luftrenseanlegg? Dette er en ganske stor økonomisk sak, det vil koste ganske mange penger i tillegg til byggeomkostningene ellers å bygge et slikt anlegg, og hvis det ikke er tatt inn som et vilkår, er det å frykte at selskapet kan regne på denne store omkostningen og unnlate å bygge det. Det burde være tatt med i vilkårene.

Jeg vil også gjerne stille statsråden det spørsmålet om det fortsatt kan være noen mulighet åpen for å unngå å få så store beløp i såkalte «tied» lån som hr. Ingvaldsen nevnte i formiddag — hele 185 mill. kroner — som innebærer at en stor del av denne kapitaltilførselen ikke er investeringskapital i vanlig forstand, men egentlig varekreditter for store mengder av utstyr og råstoffer fra det samme land som gir lån. Det er en i aller høyeste grad utilfredsstillende ordning fra norsk næringslivs synspunkt. Norske bedrifter som godt kunne levere dette utstyret, vil pent måtte stå og se på at kontraktene går til utlandet, selv om de norske måtte være aldri så konkurransedyktige. Dette burde det sannelig være av betydelig interesse å unngå.

Hr. Flatabø sa til meg at det det i dag gjelder, er å «trygge tufta». Ja, jeg er helt enig i det. Jeg vil si til hr. Flatabø at mine innvendinger nettopp gjelder de punkter i hele sakskomplekset som synes tvilsomme, og som kan få oss til å tvile på at de store naturherligheter som det her er snakk om å utnytte, virkelig kommer distriktet og landet til gode.

Hvis vi nå i altfor stor iver etter å få i gang industrireiseing i Sunnhordland, ikke sørger for å sikre at distriktets og landets interesser blir helt ut varetatt, kan vi komme til å gjøre distriktet en bjørnetjeneste, og det er på det grunnlag jeg har kritisert det hastverk som har vært utvist i denne sak, og påpekt de mangler jeg mener det er i saksopplegget helt fra departementet av. Det har vist seg, som tidligere påpekt under debatten her, at mange punkter står uklare og åpne for så vidt angår dette å kunne sikre både distriktets og de norske interesser i det hele.

Jeg vil — selv om jeg er i meget stor tvil — stemme for prosjektet. Jeg vil stemme for de forslag som hr. Leirfall har tatt opp, for å ordne enkelte sider bedre enn det flertallet i komiteen går inn for.

Jeg vil også stemme for det forslag som hr. Gustavsen har satt fram, idet jeg mener det

er et overmåte viktig punkt at det lykkes å sikre at 50 pst. av aksjekapitalen virkelig kommer på norske hender. Etter statsrådets uttalelse arbeides det fremdeles med det spørsmålet, så det må være en styrke for departementet i dets forhandlinger at Stortinget sier klart fra på dette punkt, og at vi setter som et vilkår at denne sak skal ordnes. Som hr. Gustavsen selv sier: Hvis det ikke lykkes å få en ordning på det punkt, får departementet komme tilbake til Stortinget med saken.

Statsråd Holler: Må jeg først få komme med noen bemerkninger om et spørsmål som både hr. Ingvaldsen og hr. Borgen har vært inne på, nemlig dette med bundne lån for en del av kapitaltilførselen. En del av finansieringen av selve verket skal altså, som det står i proposisjonen, delvis kunne skje ved bundne lån — det vil i realiteten si ved leverandørkreditter.

Forholdet er at vi har foretatt undersøkelser når det gjelder de bestående norske aluminiumsverk som er bygd i løpet av den senere tid, og disse undersøkelser viser stort sett at omlag 80 pst. av anleggsvirksomheten og tilhørende arbeid i forbindelse med reisingen av verket, anskaffelse av maskiner osv., er norsk innsats og norske leveranser. Det ligger så å si i sakens natur at en stor del av dette — det gjelder jo en meget omfattende anleggsvirksomhet og arbeidsinnsats osv. — må bli norsk innsats.

I det foreliggende tilfelle har da selskapet gitt uttrykk for at det ikke på forhånd kan garantere at det vil være mulig å skaffe all den kapital som trengs, utelukkende ved langsiktige lån. Det har måttet ta et visst forbehold om også å kunne bruke andre finansieringsmuligheter, som for eksempel leverandørkreditter for en viss del av produksjonen. Det er et forbehold som departementet i og for seg ikke har kunnet motsette seg, selv om vi gjerne ville at alt på forhånd skulle være klappet og klart for så vidt det gjaldt å finansiere det hele ved hjelp av langsiktige, utenlandske lån.

Om vi nå for eksempel antar at dette fører til at la oss si 70 pst. av virksomheten i forbindelse med reisingen av denne fabrikk blir norsk arbeid og norsk innsats, istedenfor 80 pst., er likevel selv det meget store beløp, dertil kommer at når det gjelder kraftutbyggingen, som jo alene representerer et like stort arbeid som hele fabrikkprosjektet, finnes det ingen som helst slike bestemmelser som kommer inn i bildet. Man kan således si at selv om man har en slik bestemmelse for en del av finansieringens vedkommende, er det

all grunn til å si at norsk arbeid, norsk produksjon og norsk innsats vil komme til å spille en helt sentral og dominerende rolle i forbindelse med etableringen av verket.

Får jeg ellers bare si da det har vært reist en del tvil og stilt visse spørsmål om enkelte punkter, blant annet fra hr. Borgens side, at når det gjelder slike forhandlinger og slike avtaler, må man gå fram på den måte at man forsøker å arbeide seg fram til visse prinsipper, visse retningslinjer som skal være gjeldende praksis for den politikk som føres. Vi har bestemmelser om at selskapets betaling for teknisk hjelp, salgsvirksomhet osv., skal holdes på et rimelig nivå og være i samsvar med vanlig forretningsmessig praksis. Norske firmaer skal ha full adgang til å konkurrere på like vilkår når det innhentes anbud. Tilførsel av utenlandsk kapital skal skje på en måte som best mulig tilgodeser selskapets interesser — det vil si interessene til den bedrift som ligger på Husnes — osv.

Vel, man kan si at dette er prinsipielle retningslinjer og at de ikke er eksakt utformet, og det er riktig. Det er ikke så lett i slike spørsmål å formulere eksakte kriterier på forhånd. Det er så mange forskjellige forhold som der kan spille inn, når det gjelder teknisk utvikling, konjunkturmessige forhold etc. Men det er visse normer som man har trukket opp for dette, og tross alt, selv om det alltid vil kunne oppstå spesielle forhold ved utenlandske selskaper, må disse spesielle forhold vurderes opp mot de fordeler som prosjektet som sådant vil føre med seg.

Når det gjelder det spørsmål som hr. Borgen stilte vedrørende et bestemt renseanlegg, er det vanskelig for meg her i dag å si noe bestemt om et slikt punkt. Det jeg kan si, er at i forbindelse med utformingen av konsesjonsvilkårene vil vi forsøke å ta de hensyn som det er rimelig å ta ut fra nasjonale, distriktmessige og andre interesser.

Ellers vil jeg gjerne når det gjelder hr. Gustavsens forslag, bare si følgende: Komiteen har kommet med en nokså sterk uttalelse på dette punkt, uten å ha tatt opp et direkte forslag. Jeg vil fastholde det standpunkt som Regjeringen har gitt uttrykk for i proposisjonen. Jeg synes ikke prosjektet bør stå eller falle med hvorvidt man greier å få tegnet 50 pst. av aksjekapitalen eller ikke. Derfor vil jeg ikke tilrå at man skal stemme for dette forslaget.

Presidenten: Presidenten gir sakens ordfører, hr. Asdahl, ordet utenfor tur for å fremlegge et revidert forslag til vedtak under Tillegg til budsjett-innst. S. nr. 129.

Asdahl: Uten at jeg mener det er nødvendig hverken av formelle eller reelle grunner å endre det forslag til vedtak som komiteen har fremsatt, har jeg likevel etter vennskapelige forhandlinger med representanten Leirfall funnet det riktig å fremlegge følgende forslag:

- «1. Stortinget samtykker i at staten inngår samarbeidsavtale med Norsk Hydro-Elektrisk Kvælstofaktieselskab om utbygging av Røldal—Suldal-vassdragene i det vesentlige i samsvar med Industridepartementets tilråding av 9. november 1962.
2. På statsbudsjettet for 1963 bevilges som tillegg under kap. 2454, Statskraftverkene, post 90 (ny), Røldal—Suldal-selskapet, aksjetegning kr. 10 000 000
3. Vedtak om dekning av bevilgningen forutsettes fattet ved budsjettets saldering».

Presidenten: Hr. Asdahl har tatt opp det forslag som han selv har redegjort for. Det er mangfoldiggjort og omdelt til representantene.

De etterfølgende talere har 2 minutters talletid.

Hordvik: Eg går ut ifrå at eg ikkje er aleine om å undra meg noko over dei uttalar som kom frå hr. Borgen i dag om at når han hadde røysta for utsetjing, så var han dermed utan ansvar for det som seinare ville skje. Dette må vel vera på grensa av det som ein kunne tru kunne seiast frå denne talarstol. Det må etter mitt skjøn vera heilt klårt at berre dei som røystar imot innstillingane, er utan ansvar.

Elles vil eg gjerne seia at den argumentasjon som har vore ført her i dag av Senterpartiet, ikkje minst av hr. Borgen, er nokså merkeleg. Heile innlegget til hr. Borgen var negativt og pessimistisk. Han fortalde Stortinget om alt det leie som ville kunna koma til å skje dersom det ikkje går bra med utbygginga av den nye industrien, og likevel slutta han sitt innlegg med å seia at han ville røysta for innstillingane. Dermed skulle han ha sikra seg og sitt parti på beste måte. Går det gale, så har dei tala imot, og kan seia som bergensarane seier: «Ka sa eg?» Og går det godt, slik som me andre meiner, så kan også Senterpartiet visa til at dei har røysta for. Eg tykkjer dette er litt for enkelt og minner ikkje så lite om det ordsiftet som gjekk for seg for nokre dagar sidan i Findus-saka, då dei tala imot at det skulle gjevast konsesjon, men ikkje tok konsekvensen ved å ta opp framlegg om å beda Riksstyret om ikkje å gje konsesjon.

Personleg synest eg at denne saka kan vera vanskeleg nok. Det kan vera ymse ting som eg gjerne ville skulle vore på ein annan måte. Men etter å ha vurdert saka er eg iallfall heilt klår over at eg vil røysta for at innstillingane vert vedtekne, og eg trur også at det vil vera til beste både for distriktet vårt og for landet elles.

Remseth: Det er mange som har snakket om hr. Borgens innlegg her da vi begynte møtet i ettermiddag. Og jeg må også si at etter min oppfatning var det bare én positiv tanke han gav uttrykk for, og det var følgende: At han var enig i behovet for industri i Sunnhordland. Men alt det han snakket om at det var «overilet» og at det «kunne skape mismot over det hele», det måtte vi jo ta som et uttrykk for at han i hvert fall ikke var enig i den utbygging som vi behandler her i dag.

Hr. Gustavsen hadde også mange innvendinger imot dette foretagendet. Han så med stor skepsis på det. Han var i sitt innlegg også inne på hvordan det kunne bli med overskuddet når det ble såpass stor utenlandsk kapital med. Jeg vil gjerne få peke på at i mange tidligere debatter som vi har hatt her i Stortinget om utenlandsk kapital, har jeg også i grunnen sagt at dette er et av de punktene som det kan være noe vanskelighet med, spesielt hvis det er et konsern som beherskes helt av utenlandsk kapital. Men det har dog i hvert fall vist seg at bedrifter med utenlandsk kapital har betalt skatter, som slett ikke har vært så små som kanskje mange vil ha det til.

Et ord til slutt om det som hr. Molaug var inne på i forbindelse med de som har skiftet og solgt sine rettigheter borte i Suldal-vassdraget — som også har vært nevnt av flere talere. Jeg tror det er vanskelig å fortsette på den måten som man her tenker på, at det skal gis erstatning fra den som har kjøpt. Hvis de kan bruke noe av dette næringsfondet for å hjelpe på, vil jeg anta at det må bli en intern sak som Suldal og Røldal kommuner i tilfelle må kunne ta seg av, hvis det er anledning til det.

Åsbo: Vi diskuterte under utsettelsesdebatten spørsmålet om prioritetsorden ved utlegelse av lån. Jeg tror forholdet er ganske enkelt slik: I dag er det sveitsiske markedet mest ettertraktet utenlandske marked, fordi det er det billigste for tiden. Det annet moment er at i Sveits har nasjonalbanken tillatt emisjon av ett utenlandsk lån pr. måned. Når vi vet at det sveitsiske bankkonsernet som man her har engasjert, tar sikte på 4. januar

1962. Em. 10. des. — Reg. i Røldal—Suldal-vassdraget. — Levering av kraft til Sør-Norge Aluminium A/S. — Samarb. mellom staten og Norsk Hydro om utbygging av Røldal—Suldal m. v.

(Åsbo)

for utleggelsen av lånet, sier det seg selv at når man kun kan legge ut ett utenlandsk lån pr. måned, og der er en notorisk kø for å komme i betraktning på dette for tiden ettertraktede marked, så kan utsiktene til å komme inn igjen i køen — for å bruke det uttrykket — ikke være særlig store. Man løper iallfall en risiko. Ingen kan i dag si hvilken måned i 1963 vi kan komme inn, men der er da en meget stor risiko for at det hele skytes ut. Det er saksforholdet når det gjelder det spørsmål.

Asdahl: Det er naturligvis ikke lett å gjennomføre reguleringer av en så omfattende karakter som denne i Røldal—Suldal uten at noen føler seg tilsidesatt. I det foreliggende tilfelle har jeg imidlertid inntrykk av at de bebudede reguleringer med de løsninger og de økonomiske oppgjør som er foretatt, er blitt tatt vel imot i de berørte distrikter, med unntakelse av grunneiere i Bratlandsdalen, Bleskestad og Grubbedalen. Enkelte vil kanskje kalle dette en skjønnhetsplett på foreliggende prosjekter.

Jeg kan bare gjenta at industrikomiteens flertall etter moden overveielse ikke har funnet det riktig å foreslå overfor Stortinget at det ytes noen tilleggsytelser overfor falleierne. Etter samtaler jeg har hatt med flere her i Stortinget i dag, forstår jeg at enkelte synes at falleierne burde fått halvparten av de 50 000 kroner som komiteen har pålagt Hydro å betale inn hvert år til næringsfond i Røldal—Suldal. Jeg synes ikke det er riktig av Stortinget å fatte noe vedtak i denne retning. Derimot synes jeg det ville være hyggelig om Røldal og Suldal kommuner med de midler de får til disposisjon, så på de krav falleierne er kommet med. På bakgrunn av at falleierne ved sine salg har bidratt til at de to nevnte kommuner får styrket sitt inntekts- og næringsgrunnlag i betydelig grad, er det ikke unaturlig om Røldal og Suldal kommuner ser på dette forhold — som også flere talere har berørt — til fordel for falleierne.

For øvrig er jeg prinsipielt av den oppfatning at det ikke er noen mer grunn til å opprettholde særregler ved salg av fallrettigheter enn det er grunn til å ha det ved salg av f. eks. jord og skog.

Flatabø: Representanten Borgen og Senterpartiet vil trass i sin intense agitasjon imot disse konsesjonane, allikevel røysta for dei. Då må eg seia at då ikker dei seg fullt ut Peer Gynt sin mentalitet når han seier — fritt

sitert — at «jeg protesterer for alverden, — men går likevel med på færdene —!»

Røldal heradstyre som sit med det største ansvaret for bygda si og for folket sitt i framtida, har behandla den saka i fleire møte og har komi til den konklusjonen at når ein tek omsyn til at konsesjonssøknadene gjeld eit prosjekt av så stor nasjonal-økonomisk vekt som dette, vil ikkje Røldal heradstyre setja seg imot at det på visse vilkår vert gjeven konsesjon. Eg må seia det tener Røldal kommunestyre til ære at dei som stod framfor denne store avgjerda, samrøystes har komne til ein slik konklusjon som dei har gjort. Og eg føler meg heilt viss om at med dei tryggingstiltak som er gjevne i konsesjonsvilkåra, vil dette både i dei første år og sett på lengre sikt vera eit nasjonal-økonomisk tiltak av stor verdi for land og folk.

Garbo: Det var ikke Peer Gynt som «protesterte for allverden, men likevel fulgte med på ferden», det var svensken.

Så da hr. Flatabø sammenlignet Senterpartiet med Peer Gynt, gjorde han likevel Peer Gynt urett.

Asdahl: Det er fullstendig galt av hr. Leirfall å si at staten er med å forskuttere Hydros utbygging av Røldal—Suldal. Det faktiske forhold er at staten går inn i et aksjeselskap på 50—50-basis sammen med Hydro for å bygge ut visse vannfall. Staten skal da naturligvis betale inn halvparten av kapitalen for å finansiere sin del av utbyggingen på like fot med Hydro. Noen annen finansiering av Hydros andel fra statens side har aldri vært på tale. Hr. Leirfalls uttalelse på dette punkt er således helt misvisende. For øvrig bidrar kontrakten med Hydro til at staten kan skaffe Husnes den kraft selskapet i første omgang har bruk for.

Engan: Ja, jeg må jo si, at når både hr. Hordvik og nå sist hr. Flatabø og hr. Garbo forsøker å henge opp Senterpartiets representanter som har vært med i denne debatt, fordi de har trukket fram de forskjellige betenkeligheter ved denne sak, så synes jeg at det er blitt litt av en uvane at når man i en såpass stor sak skal trekke fram de forskjellige momenter som Stortinget selvfølgelig bør vurdere, skal man henge opp et parti og påstå at man der er uvillig. Vi har gang på gang sagt at vi vil stemme for den saken. Men det må da være tillatt å peke på de forskjellige ting som Stortinget bør vurdere.

Jeg synes det vitner om en slags vond sam-

vittighet. Her skal man gi grønt lys for enhver ting uten å få lov å vurdere det. Det er en utidig uvane som jeg synes Stortinget bør holde seg fra.

Leirfall: Eg må tilstå at eg forstod ikkje hr. Asdahls siste innlegg. Forholdet er at Norsk Hydro finansierer ein halvpart av anlegget og staten ein halvpart. Så har Norsk Hydro høve til, når dei ønskjer det, å overta og innløyse den halvparten som staten har finansiert. Dersom ikkje det skal vere ei forskottering, ja, då forstår ikkje eg nokon ting av det heile.

Gunnar Alf Larsen: Jeg tror jeg må være enig med hr. Leirfall i at han ikke skjønner denne avtalen med Hydro. Det er nemlig slik at det er Hydros fallrettigheter som det her er spørsmål om å bygge ut, og det er i dette tilfelle staten som får låne de fallrettigheter som Hydro har.

Jeg forlangte imidlertid ordet i forbindelse med hr. Engans innlegg. Vi har gang på gang sagt at vi vil stemme for prosjektet, sier hr. Engan. La oss da nå få det helt klart at hvis hr. Engan og hans parti stemmer slik de har bebudet her, så stemmer de mot prosjektet. Det er ikke mulig å få til dette prosjektet med de begrensninger som hr. Leirfall har fremmet forslag om, og da skal man ikke forsøke å framstille det som om de allikevel stemmer for prosjektet.

Så bare en liten replikk til hr. Borgen. Han var ute og søkte bankforbindelser. Da må jeg jo si at den nærmeste bankforbindelse for hr. Borgen burde være hans egen partifelle hr. Åsbo.

Leirfall: Ja, det var dette med forskotteringa. Forholdet er altså det — for eg vil igjen presisere at eg kan ikkje sjå dette som anna enn forskottering — at staten finansierer utbygginga av halvparten av kraftverket mot å få låne Norsk Hydros andel nokre få år inntil det passar Norsk Hydro å løyse den inn. Sjølv sagt er det ei forskottering. Eg kan ikkje forstå kvifor det skal vere så mykje om å gjere å bortforklare det enkle faktum.

Asdahl: Det er ingen forskuttering, hr. Leirfall! Jeg skal nå gjøre nok et forsøk på å forklare hvordan forholdet er.

Når Norsk Hydro og staten går inn i et selskap og hver skyter inn halvparten av kapitalen, så deltar de i dette foretagendet på fifty—fifty basis, idet de skyter inn like meget kapital hver. Jeg kan da ikke skjønne annet enn at de så langt finansierer foretagendet likt, og jeg har forstått at så langt er hr. Leir-

fall enig i det. Så kommer neste fase da Norsk Hydro ønsker å løse ut staten, hvilket vil si at Norsk Hydro kjøper statens andel. Det er det som skjer på det tidspunkt, intet annet, og at det har noe med statens finansiering av Hydros prosjekter å gjøre, kan ikke jeg forstå. Det er et rent kjøp og salg som i tilfelle skal foregå en eller annen gang fram i tiden, og da skal Hydro betale staten tilbake statens andel i selskapet, intet annet.

Ramndal: I innst. S. nr. 59 har representanten Leirfall sett inn sitt framlegg. Der tek han først vilkåret om tilleggsbetaling til eigarane av fallrettane, og så kjem han etterpå med framlegget om å setja opp konsesjonsavgifta. I det framlegget som han no har lagt fram, har han snudd dette opp ned og teke framlegget om konsesjonsavgifta først og gjeve det ei slik form at eg tykkjer det kan verta vanskeleg for fleire av oss — etter som eg skjønar — å røysta for det. Eg for min part kunne ha god hug til å røysta for den siste delen av det nye framlegget, men ikkje for auken av konsesjonsavgifta, og eg vil difor spørja om ikkje presidenten kan ordna det slik at framlegget vert delt i to, slik at ein kan få røysta særskilt for dei to delar. Då vil eg i alle høve røysta for den siste delen.

Presidenten: Debatten er dermed avsluttet.

Det er her tre saker under behandling, sak nr. 2, 3 og 4 på dagens kart. Presidenten vil referere de tre innstillinger i tur og orden, og referere de avvikende forslag under hver enkelt sak.

Komiteen hadde innstillet under innst. S. nr. 59:

Stortinget samtykker i at et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere får tillatelse til erverv og regulering i Røldal—Suldal-vassdraget m. v. i samsvar med Industridepartementets tilråding av 9. november 1962 og det som er uttalt i denne innstilling.

Presidenten: Det forslag som nå sist er fremlagt av hr. Leirfall, fremtrer som et fullt utarbeidet alternativ til innstillingen. Det lyder slik:

«Stortinget samtykker i at et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere får tillatelse til erverv og regulering i Røldal—Suldal-vassdraget m. v. i samsvar med Industridepartementets tilråding av 9. november 1962 og det som er uttalt i denne innstilling — og slik at avgiften til staten blir satt til kr. 1,50 pr. nat. hk. og med følgende tilføyelse:

«Konsesjonæren plikter, så snart som mulig etter at kraftproduksjonen er kommet i gang, å levere gratis på husvegg følgende kraftmengder:

I. Bleskestadvassdraget:

- a) 11 kW til bruk gnr. 67, bnr. 5
- b) 7 » » » » 67, » 4

II. I Bratlandselva:

- a) 1 kW til hvert av brukene: gnr. 28, bnr. 6, gnr. 59, bnr. 6, gnr. 59, bnr. 15, 16, 17, gnr. 62, bnr. 7 og gnr. 63 bnr. 6.
- b) 1,5 kW til hvert av brukene: gnr. 27, bnr. 5, gnr. 28, bnr. 5, gnr. 59, bnr. 18, gnr. 60, bnr. 4 og 6.
- c) 2 kW til gnr. 62, bnr. 6.
- d) 3 » » » » 63, » 5.
- e) 4 » » » » 60, » 5.
- f) 6 » » » » 27, » 4.
- g) 8,5 » » » » 61, » 2.»»

Hr. Leirfalls opprinnelige forslag, som er gjengitt i innstillingen, lyder slik:

«Konsesjonæren plikter, så snart som mulig etter at kraftproduksjonen er kommet i gang, å levere gratis på husvegg følgende kraftmengder:

I. Bleskestadvassdraget:

- a) 11 kW til bruk gnr. 67, bnr. 5
- b) 7 » » » » 67, » 4

II. I Bratlandselva:

- a) 1 kW til hvert av brukene: gnr. 28, bnr. 6, gnr. 59, bnr. 6, gnr. 59, bnr. 15, 16, 17, gnr. 62, bnr. 7 og gnr. 63 bnr. 6.
- b) 1,5 kW til hvert av brukene: gnr. 27, bnr. 5, gnr. 28, bnr. 5, gnr. 59, bnr. 18, gnr. 60, bnr. 4 og 6.
- c) 2 kW til gnr. 62, bnr. 6.
- d) 3 » » » » 63, » 5.
- e) 4 » » » » 60, » 5.
- f) 6 » » » » 27, » 4.
- g) 8,5 » » » » 61, » 2.»»

Dessuten foreslår hr. Leirfall konsesjonsavgiften til staten satt til kr. 1,50 pr. nat. hk.

Innstillingen innebærer at det er kr. 1,00 pr. nat. hk.

Hvis hr. Leirfall vil gå tilbake til forslaget opprinnelige form, kan voteringen ordnes på den måte at presidenten først lar votere over hr. Leirfalls første forslag som begynner med ordene «Konsesjonæren plikter» osv. Der nest voteres over hr. Leirfalls annet forslag om konsesjonsavgiften, og til sist vil presidenten la votere over innstillingen. Hvis en skal bruke denne fremgangsmåte, kan ikke hr. Leirfalls forslag fremtre som et fullt utarbeidet alternativ. Kan hr. Leirfall akseptere denne ordning?

Leirfall: Eg har utarbeidd forslaget mitt slik at det skulle falle inn i den vanlege form

for slike vedtak. Men då det no er nokon som vil stemme for ein del av forslaget, foreslår eg at vi gjer det på den måten at vi i første setning etter «og slik» set:

«1. at avgiften til staten blir satt til kr. 1,50 pr nat.hk. og

2. med følgende tilføyelse:» osv.

Då kan ein stemme særskilt over dei to delar av forslaget.

Presidenten: Presidenten er ikke riktig klar over om det er noen forskjell på den antydning presidenten kom med, og det hr. Leirfall nå foreslo.

Leirfall: Eg er ikkje heilt klår over det sjølv heller.

Presidenten: Presidenten holder seg da til hr. Leirfalls to opprinnelige forslag i innstillingen. Presidentens tanke var da å la votere over disse to forslag hver for seg, og deretter la votere over komiteens innstilling. Kan denne fremgangsmåte aksepteres? —

Hr. Leirfall nikker bifallende, og det vil da bli gått fram slik.

Votering:

- 1. Leirfalls første forslag — om konsesjonærens plikter — ble mot 24 stemmer ikke bifalt.
- 2. Leirfalls annet forslag — om konsesjonsavgiften — ble mot 16 stemmer ikke bifalt.
- 3. Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Komiteen hadde innstillet under innst. S. nr. 60:

Stortinget samtykker i at det inngås kontrakt om levering av elektrisk energi fra statskraftverkene til Sør-Norge Aluminium A/S i samsvar med tilråding fra Industridepartementet av 9. november 1962.

Presidenten: Hr. Gustavsen har fremsatt følgende forslag:

«Stortinget samtykker i at det inngås kontrakt om levering av elektrisk energi fra statskraftverkene til Sør-Norge Aluminium A/S i samsvar med tilråding fra Industridepartementet av 9. november 1962 under forutsetning av at 50 prosent av aksjekapitalen tegnes av norske borgere og/eller Staten.»

Presidenten foreslår at man først voterer over hr. Gustavsens forslag og dernest over komiteens innstilling. — Denne fremgangsmåte anses godkjent.

Votering:

1. Gustavsens forslag ble mot 11 stemmer ikke bifalt.
2. Komiteens innstilling bifaltes mot 2 stemmer.

Presidenten: Under tillegg til budsjettinnst. S. nr. 129 har sakens ordfører, hr. Asdahl, på komiteens vegne fremsatt forslag om endret konklusjon, sålydende:

- «1. Stortinget samtykker i at staten inngår samarbeidsavtale med Norsk Hydro-Elektrisk Kvælstofaktieselskab om utbygging av Røldal—Suldal-vassdragene i det vesentlige i samsvar med Industridepartementets tilråding av 9. november 1962.
2. På statsbudsjettet for 1963 bevilges som tillegg under kap. 2454, Statskraftverkene, post 90 (ny), Røldal—Suldal-selskapet, aksjetegning kr. 10 000 000
3. Vedtak om dekning av bevilgningen forutsettes fattet ved budsjettets saldering.»

Hr. Leirfall har fremsatt forslag om en annen ordlyd til slutt under punkt 1:

«i samsvar med den kontrakt som er inntatt i proposisjonen, dog slik at post 12 utgår».

Presidenten foreslår at man voterer alternativt mellom innstillingens ordlyd og hr. Leirfalls forslag når det gjelder slutten av punkt 1, og deretter voterer over resten av innstillingen. — Denne fremgangsmåte anses godkjent.

Votering:

1. Ved alternativ votering mellom komiteens endrede innstilling og Leirfalls forslag til slutt under punkt 1 bifaltes innstillingen mot 15 stemmer.
2. Komiteens endrede innstilling for øvrig bifaltes enstemmig.

Presidenten: Presidenten foreslår nå at man forbigår de følgende saker og tar fatt på sak nr. 11 — og anser det bifalt.

Sak nr. 11.

Innstilling fra militærkomiteen om Forsvarsbudsjettet (budsjett-innst. S. nr. 119).

Ingvaldsen (komiteens formann og ordfører for kap. 1706 og 1788): Det er ikke bare militærkomiteens medlemmer som har steilet over at til tross for at forsvarsbudsjettet er forhøyet med 232 mill. kroner til 1 541 mill. kroner, er det ikke mulig å opprettholde repetisjonsøvelsene og lav- og nærforsvaret av en del av våre flyplasser i samme utstrekning som hittil. Både flertallet og mindretallet i mi-

litærkomiteen mener at en sådan svekkelse av vårt beredskap ikke kan tillates. Komiteen har derfor tatt saken opp med Forsvarsdepartementet, som er kommet med forslag til omgrupperinger av en del poster innen budsjett-rammen for å oppnå noen økning av repetisjonsøvelsene. Men forslaget dekker ikke noen styrking av nær- og lavforsvaret av flyplasser, og løser ikke på langt nær spørsmålet om å opprettholde repetisjonsøvelsene.

Det enkle og oppsiktsvekkende forhold at vårt beredskap blir svekket på denne måte tross økningen i budsjettet, har gjort det nødvendig å søke å trenge dypere inn i selve budsjettet for å finne ut hvordan stillingen med hensyn til vårt beredskap i virkeligheten er.

For å vurdere Forsvaret og dets effektivitet, det vil si det virkelige beredskap, er det nødvendig først å være klar over hvorledes forsvarsbudsjettet er oppbygd og virker.

De 1 541 mill. kroner er fordelt på en rekke kapitler og underposter, og må benyttes til vedkommende detaljspesifiserte formål. Hvis det skal gjøres endringer i anvendelsen, må Regjeringen foreslå disse endringer for Stortinget til vedtakelse. I og med vedtakelsen av budsjettet er følgelig både formelt og reelt hele virksomheten i Forsvaret og anvendelsen av bevilgningene fastlagt i detalj.

Hva må Stortinget forlange av forsvarsbudsjettet? Kravet er at den målsetting som Stortinget har vedtatt for Forsvaret, skal oppfylles. Denne målsetting ble vedtatt på grunnlag av St. prp. nr. 23 i 1957. I 1961 bekreftet videre Stortinget Regjeringens uttalelse om at en forutsetning for at atomladninger ikke skal lagres på norsk område i fredstid, er at det konvensjonelle forsvar må styrkes.

Ved målsettingen er det etter vurdering og prioritering fastlagt hvilke oppgaver vårt forsvar skal være forberedt på å løse. På dette grunnlag er det så bestemt hvilken struktur og hvilket omfang vårt forsvar skal ha. Det vil si, det er bestemt hvilket antall enheter med tilhørende personell, utstyr, våpen, ammunisjon, etablissementer, anlegg osv. osv. vi skal ha i de forskjellige forsvarsgrener.

Det ligger i sakens natur at en målsetting alltid må være fremtidsrettet, og at den skal være gjennomført i løpet av en bestemt periode. Regjeringen har selv sagt både anledning og plikt til å foreslå endringer i målsettingen etter som forholdene tilsier det. Det er nødvendig for å sikre at forsvarsbevilgningene til enhver tid utnyttes best mulig. Den samlede militærkomite finner det meget beklagelig at budsjettforslaget ikke er basert på en revidert målsetting, sett i lys av den tekniske utvikling og i sammenheng med personellutvalgets tilrådingen og den innflytelse som de sti-